

s é d

2015. tavasz

séd

Veszprémi kritikai lap

2015. tavasz
Megjelenik évente négyszer

Szerkesztik:
Demel Eszter, Géczy János, Gopcsa Katalin, Ladányi István, Perlaki Claudia

E szám szerkesztői:
Géczy János, Ladányi István

Lapterv: Somody Péter

Felelős kiadó: Horváth Géza dékán
Kiadja a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara
Levelezési cím: Séd folyóirat, Pannon Egyetem MFTK, Sziveri János Intézet, Egyetem u. 10., 8200 Veszprém
E-mail: sziveri.intezet@gmail.com
www.sziveriintezet.hu

Nyomda: OOK-Press Kft., Veszprém
Tördelés: Dénes Tamás

ISSN 2416-0628

Megjelenik Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatásával

SZÁMUNK SZERZŐI

Bartuc Gabriella *kritikus, újságíró*
Birtalan Szabolcs *egyetemi hallgató*
Brassai Zoltán *irodalomtörténész*
Csiszár Miklós *a Veszprémi Szemle főszerkesztője*
Éltető Erzsébet *egyetemi hallgató*
Fenyvesi Ottó *költő, szerkesztő, képzőművész*
Füzi Péter *kritikus*
Géczy János *író, lapunk szerkesztője*
Gopcsa Katalin *művészettörténész, lapunk szerkesztője*
Klausz Melinda *közösségimédia-specialista*
Kovács Mónika *egyetemi hallgató*
Lakatos István *egyetemi hallgató*
Lovag Zsuzsa *régész, művészettörténész*
Palágyi Sylvia *régész*
Papp Krisztina *egyetemi hallgató*
Perlaki Claudia *a veszprémi Polgármesteri Hivatal tanácsosa, lapunk szerkesztője*
Pintér Viktória *a Sziveri János Intézet munkatársa*
Reményi József Tamás *szerkesztő, kritikus*
Rostetter Szilveszter *orgonaművész*
S. Perémi Ágota *régész, múzeumigazgató*
Somfai Balázs *ny. főlevéltáros*
Szalai Renáta *egyetemi hallgató*
Szücs Kitti *egyetemi hallgató*
Tokos Bianka *egyetemi hallgató*
Varga Marietta *egyetemi hallgató*
Vikman Pál *énekművész, kórusvezető*
Zsubori Ervin *képzőművész, szerkesztő*

a séd

az alábbi helyeken kapható:

- Egyetemi Könyvtár és Levéltár
Veszprém, Wartha Vince utca 1.,
- Pannon Egyetem B épület, porta
Veszprém, Egyetem utca 10.,
 - Pannon Egyetem MFTK
Veszprém, Vár utca 39.,
- Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzata Polgármesteri Hivatala
Veszprém, Óváros tér 1.,
 - Hangvilla
Veszprém, Brusznai Árpád u. 2.,
- Utas és Holdvilág Antikvárium
Veszprém, Szabadság tér 13.,
- Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Veszprém, Komakút tér 3.,
 - Művészetek Háza
Veszprém, Vár utca 29.,
 - Városi Művelődési Központ
Veszprém, Dózsa György utca 1.

A Sava Babić Műfordítói Emlékdíj átadóünnepsége és a Hamvas Béla-emlékkiállítás megnyitója Balatonfüreden. A díjat Sandra Buljanović kapta. Atadta Dr. Navracscics Tibor EU-biztos

Tartalom

- 2 Perlaki Claudia
Veszprémi Értéktár
- 3 S. Perémi Ágota
Oktatásügyünk emlékei
A Dózsa György Általános Iskola Iskolatörténeti Gyűjteménye
- 4 Palágyi Sylvia
Kis tárgyak varázsa
A balácai amulett, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 84.1.2974
- 5 Géczy János
Dada az aluljáróban
Kovács Endre: '14/'18 (P. Ex.). Veszprém, Szilágyi László Utca galéria, 2014. december
- 6 Fenyvesi Ottó
Vár Ucca Műhely
Irodalom, művészet
- 7 Pintér Viktória
Nevelje fel mindenki a saját tükeit
2014-es lapszemle a Vár Ucca Műhely számaiból
- 10 Csiszár Miklós
A Veszprémi Szemle várostörténeti folyóiratról
- 10 Somfai Balázs
A Veszprémi Szemléről
- 12 Éltető Erzsébet
Reflex
Ex Symposion, 84–88. szám (2014)
- 13 Kovács Mónika–Papp Krisztina–Varga Marietta
Závada Pál-est
Utas és Holdvilág Antikvárium, 2015. február 4.
- 13 Pintér Viktória
Rakovszky
Pannon Egyetem, MFTK, 2015. február 10.
- 14 Lakatos István
Történelem, konfabuláció, szépirodalom
Rakovszky Zsuzsa: Szilánkok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2014.
- 15 Tokos Bianka
Tűzzel, tűzről
Kritikai beszélgetések: Dragomán György: Máglya. Íróportrék: Dragomán György. Beszélgetőtársai: Bozsik Péter és Ladányi István. Vendég: Dánél Mónika. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, 2015. február 16–17.
- 15 Tokos Bianka
Csillagok az Utas és Holdvilágban
Csillagporzás. Éltető Erzsébet és Varga Richárd verses-gitáros estje. Utas és Holdvilág Antikvárium, 2015. január 14.
- 16 Brassai Zoltán
A dolgok folyamatban
Fenyvesi Ottó: *A szabadság foglyai*, Művészetek Háza, Veszprém, 2014
- 18 Bartuc Gabriella
Urbi et Orbi
Ha március, akkor Magyar Napok Veszprémben
- 20 **Magyar Napok 2015**
Nyugati magyar diaszpóra. Pannon Egyetem, 2015. március 19–28.
- 23 Gopcsa Katalin
Fából vaskarika
Baráth Ferenc: Plakátok. Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, Budapest, é. n.
- 26 Tokos Bianka
Képregény
Bernard Lebrun – Michel Lefebvre: *Robert Capa The Paris Years 1933-1954*. Abrams, New York, 2012.
- 27 Zsubori Ervin
A számok sorsa
A 2014. március 31-én Veszprémben, a Művészetek Háza Vár u. 29. alatti épületében (Dubniczay-palota –Magtár), az Erdélyi napok részeként megrendezett 1914 c. mail art-kiállítás megnyitója
- 28 Reményi József Tamás
Sziveri utó
- 29 Füzi Péter
Sziveri János felidézése
- 32 Lovag Zsuzsa
Szekeres Károly kerámiáinak világa
- 34 Klausz Melinda
Veszprémi Facebook-oldalak vizsgálata
Rajongószám vs. Aktív rajongók száma
- 36 Birtalan Szabolcs
veszprem.hu
- 37 Rostetter Szilveszter
Régészeti lelet vagy élő valóság?
Az Orfeo Zenekar hangversenye, Filharmónia-bérlet, Hangvilla, 2015. január 28.
- 38 Vikman Pál
Köhögés nélkül
Mendelssohn Kamarazenekar: Farsangi koncert. Hangvilla, 2015. február 10–11.
- 38 Bartuc Gabriella
Alkotás és önimádat
Jean Cocteau *Orpheusz* című drámája a Kabóca Bábszínház és a Marosvásárhelyi Egyetem közös produkciójában. Oláh-Horváth Sári rendezése
- 40 Bartuc Gabriella
Az igazságról és hazugságról
Henrik Ibsen: *A vadkacsa* a veszprémi Petőfi Színház társulatának előadásában, Guelmino Sándor rendezésében
- 42 Szalai Renáta
Nézők, vigyázz!
Tasnádi István: *SzínházJegyetem 2.0.* Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Rendezte: Tóth Loon
- 43 Szücs Kitti
Pannon Toldi és Arany
Arany János – Szarka Gyula: *Toldi. Musicalköltemény.* Pannon Várszínház. Rendezte: Vándorfi László
- 44 Szalai Renáta
Hegedűsök vagyunk
Joseph Stein – Jerry Bock – Sheldon Harnick: *Hegedűs a háztetőn.* Musical. Pannon Várszínház. Rendezte: Vándorfi László
- 46 Bartuc Gabriella
„A hegedűjáték, ahogy én tanítom”
A zene lényegét érintő kérdések az Auer Akadémia webináriuma-ként megrendezett mesterkurzusán
- 48 Sziveri János
Békétlen átmenet
A vers kézírata, Sziveri János Intézet

E számunkat Gáspár Gábor fényképeivel illusztráltuk.

Veszprémi Értéktár

Az értékek összegyűjtése, leírása, dokumentálása, a javaslatok elkészítése nem kis feladat. Különösen igaz ez a megállapítás egy Veszprém méretű, múltú és presztízű városra. Ha csak a legkézenfekvőbb, mindenki által ismert értékeinkre gondolunk (műemlék épületeinkre a Veszprém-völgyi kolostortól a veszprémi váron át a Petőfi Színházig, tárgyi és szellemi értékeinkre a székesegyházi kottatártól a román kori faragott köveken át a Cholnoky-fivérek, Vetési Albert vagy épp a Thumlerek örökségéig), kétség nem fér hozzá, mindahánynak a veszprémi Értéktárban a helye. De emellett nyilván léteznek olyan, talán kevésbé közismert-kanonizált értékek is, amelyek számára épp ez a tudatos értékleltár-készítő tevékenység teremthet keretet, s majdan hagyományt, szélesebb nyilvánosságot.

Veszprém Város Települési Értéktárát a város önkormányzata 2013 májusában hozta létre azzal a céllal, hogy helyi értékeinket felkutassuk és azonosítsuk, mibenlétüket, szerepüket megfogalmazzuk, és az így tudatosított és elfogadott értékeket egy erre a célra alapított virtuális gyűjteménybe, Veszprém Értéktárába felsorakoztassuk. A települési értéktárak mellett tájegységi, megyei, ágazati és határon túli értéktárak is létrehozhatók, a hierarchia csúcán pedig a Magyar Értéktár helyezkedik el. A magyar nemzeti értékekről és hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvény meghatározása szerint „a települési értéktár a települési önkormányzat területén fellelhető nemzeti értékek adatait tartalmazó gyűjtemény”. Veszprém Értéktárába tehát azok a tárgyi és szellemi értékek, szokások, hagyományok, vagyis azok a nemzeti értékek tartoznak, amelyek Veszprém város határain belül születtek, vagy itt léteztek/léteznek. Olyan helyi értékeink, amelyekre mi, itt élők, veszprémiként büszkék vagyunk.

Hogy ezek pontosan mely értékek legyenek, arra bárki tehet javaslatot. A megfelelően leírt, indoklással ellátott javaslatokat az ugyancsak 2013-ban az önkormányzat által erre a feladatra megválasztott Települési Értéktárbizottság megvitatja, és dönt a javasolt érték Értéktárba történő felvételéről, egyúttal dönt a Veszprém határain túlmutató jelentőséggel bíró értékek Megyei Értéktárba történő felterjesztéséről is.

Az értékek összegyűjtése, leírása, dokumentálása, a javaslatok elkészítése nem kis feladat. Különösen igaz ez a megállapítás egy Veszprém méretű, múltú és presztízű városra. Ha csak a legkézenfekvőbb, mindenki által ismert értékeinkre gondolunk (műemlék épületeinkre a Veszprém-völgyi kolostortól a veszprémi váron át a Petőfi Színházig, tárgyi és szellemi értékeinkre a székesegyházi kottatártól a román kori faragott köveken át a Cholnoky fivérek, Vetési Albert vagy épp a Thumlerek örökségéig), kétség nem fér hozzá, mindahánynak a veszprémi Értéktárban a helye. De emellett nyilván léteznek olyan, talán kevésbé közismert-kanonizált értékek is, amelyek számára épp ez a tudatos értékleltár-készítő tevékenység teremthet keretet, s majdan hagyományt,

nyilvánosságot. Az első felvett értékünk – a Királynék városa címhez méltó módon – „A veszprémi püspök királyné-koronázási joga” mint kulturális örökségünk volt, amely azóta a Megyei Értéktárnak is részévé vált, sőt felterjesztésre került a Magyar Értéktárba is.

A veszprémi Települési Értéktárban jelenleg 14 értéket tartunk számon:

1. A veszprémi püspök királyné-koronázási joga
2. Herczeg István rádió- és televízió-történeti magángyűjteménye
3. „Jutasi Altiszt” mint kulturális örökség és a Veszprém-Jutasi Altisztképző Intézet épülete
4. Kollár Kálmán karnagy művészeti munkássága
5. A veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjtemény
6. A veszprémi Szent Mihály Bazilika Szentháromság nevű harangja
7. Veszprém város közkútjai, Veszprém vízellátása, Bolgár Mihály szellemi öröksége
8. A „Mondolat mint a magyar nyelvújítás egyik legfontosabb dokumentuma”
9. Cholnoky Jenő munkássága és szellemi hagyatéka
10. A Veszprémi Piarista Gimnázium mint szellemi és kulturális örökség
11. A Csermák Antal Zeneiskola
12. Veszprém város helyi védett természeti értékei
13. Veszprém város műemlék épületei
14. Dózsa György Általános Iskola Iskolatörténeti Gyűjteménye

A döntések s maguk az értékek bárki számára hozzáférhetők, s minden más, a Települési Értéktárra vonatkozó információval egyetemben a városi honlapon (www.veszprem.hu) megtekinthetők.

Kedves Olvasó! Kérjük, legyen alkotó és együtt gondolkodó, értékörző társunk! A Polgármesteri Hivatalban személyesen vagy telefonon, illetve az ertektar@gov.veszprem.hu e-mail címre várjuk kérdéseit, ötleteit, javaslatait.

Perlaki Claudia

Dózsa György Általános Iskola
Iskolatörténeti Gyűjteménye

Oktatásügyünk emlékei

A Dózsa György Általános Iskola Iskolatörténeti Gyűjteménye

A Települési Értéktárbizottság múlt év végi ülésén az egyik, minden résztvevő által egyöntetű támogatásban, elismerésben részesített felterjesztés a Dózsa György Általános Iskola Iskolatörténeti Gyűjteménye volt (felterjesztője Veress József igazgatóhelyettes). Nem véletlenül! Talán sokan vagyunk, akik korábban nem vagy csak részben ismertük ezt a nagyszerű anyagot. Régészként évekkal ezelőtt figyeltem fel az iskola folyosóján, üveges fali vitrinekben kiállított tárgyakra, de számomra is csak most vált egyértelművé, mennyi s milyen érdekes „leletet” rejt ez a gyűjtemény. Az iskola hajdan volt légópincéjéből átalakított helyiségekben, több tárlóban, felújított szekrényekben tekinthetők meg a relikviák. A gyűjtemény kezelőinek jóvoltából az értéktárbizottságba felvétel kapcsán nekem és két munkatársamnak lehetőségünk volt a muzeológus szemével is megtekinteni ezt a rendkívül érdekes és értékes anyagot. A látogatás célja az volt, hogy a Laczkó Dezső Múzeum lehetőségeihez mérten segítse a gyűjtők munkáját, mérje fel és értékelje az összegyűjtött anyagot, és ha kell, szakmai tanácsokat adjon, többek közt a tárolással vagy a kiállítással kapcsolatban.

A több mint 8000 darabos gyűjtemény 25 évnyi szorgos, kitartó munka eredménye. Alapítója, kezdeményezője

Kováts Sándor nyugalmazott iskolaigazgató, aki nyugdíjba vonulása óta is tevékenyen részt vesz a gyűjtemény rendezésében. Segítői Veress József igazgatóhelyettes, Molnár János helytörténet-kutató, valamint Demény Pál tanár úr.

A bemutatás módja a gyűjtemény legfontosabb tematikai egységeit és a gyűjtés irányait is tükrözi. A lokális kötődésű, a Dózsa Iskola történetéhez kapcsolódó emlékek mellett egyetemes pedagógia-történeti relikviákat (Comenius *Orbis sensualium pictus* című műve), a korszellemet megidéző dokumentumokat, iskolatörténeti tárgyakat (vezérkönyvek, tanítók életével kapcsolatos iratok, esküszövegek, oklevelek, kinevezések, kitüntetések, taneszközök, iskolapad, segédeszközök, bankjegyek, folyóiratok) és Veszprém megyei hely- és iskolatörténeti jelentőségű írásos és képi anyagokat (devecseri iskolai csoportképek az 1900-as évek elejéről) is tartalmaz a gyűjtemény.

Az első terem tekintélyes egységet képezi az elemi népiskolák 1896-os kiadványaitól csaknem napjainkig, a közelmúltig terjedő időszakot felölelő tankönyvgyűjtemény. A kifejezetten oktatási célra nyomtatott könyvek mellett imakönyvek, köztük egy, az 1700-as években, Pesten nyomtatott, gót betűs, német nyelvű imakönyv is megtalálható az emlékek között.

A második terem egy önmagában is figyelemre méltó összeállítás az ifjúsági mozgalmakról, a cserkészettől az úttörőig, szintén helyi vonatkozású és általánosabb jellegű emlékekkel, berendezett enteriőrrel. Egy-egy kisebb tematikai egység formájában jelenik meg az ifjúságvédelem, az 1956-os forradalom, a pedagógusok irodalmi és tudományos munkásságának relikviái, valamint a veszprémi középiskolák története.

Külön termet foglal el az iskola énekkarának emléket állító és sikereit bemutató dokumentum- és tárgyegyüttes, a hangszergyűjtemény, és itt kap helyet a szemléltető eszközök, technikai eszközök, szertári eszközök „részlege” is. A termék falát tablók, képek, oklevelek sokasága borítja, melyek között várostörténeti különlegességeket is találunk.

A sorszámmal ellátott tárgyakról és dokumentumokról jegyzék formájában nyilvántartást vezetnek. A gyűjtemény az iskola épületének alagsorában, az erre a célra felújított és berendezett hajdani légópince négy helyiségében van elhelyezve, zömében asztali tárlókban. Mindehhez jól rendszerezett irattár kapcsolódik.

Látogatásunk során a negyedszázad alatt összegyűjtött emlékeknek, a Dózsa iskolában őrzött értékes, gazdag tárgyegyüttesnek csupán a töredékét tudtuk áttekinteni, a gyűjtemény mélyebb, értőbb megismerése több hónapot igényel. Ami azonban már első pillanatra is látható volt: a Települési Értéktárbizottság nagyon jól döntött, amikor befogadta a gyűjteményt Veszprém város értékei közé.

Ezt a rövid, elsősorban figyelemfelhívó beszámolót nem fejezhetem be anélkül, hogy ne említsem meg a gyűjtemény létrehozó számtalan adakozót (a nevüket őrző könyv szerint több mint százötvenen vannak), az alapítókat, fenntartókat, segítőket, akik sem szabadidejüket, sem energiájukat nem sajnálták ettől a valóban értékörző és értékteremtő üggyől. Úgy vélem, Veszprém város lakói hálás szívvel gondolhatnak áldozatkészségükre.

A Dózsa iskolában őrzött iskolatörténeti gyűjtemény nemcsak Veszprém város, de Veszprém megye, valamint általában az oktatásügy vonatkozásában is hiánypótló. Értéktárba vétele remény szerint rendezheti a gyűjtemény szakmai felügyeletét, elsősorban az iskola keretein belül, egyúttal erőteljesebben érvényesülhet az az igény, amely a gazdag iskolatörténeti anyag egyben tartására és megőrzésére irányul. A Laczkó Dezső Múzeum szakmai segítséget fog nyújtani a gyűjteményi egységek értékeléséhez, leltározásához, az állomány védelméhez.

S. Perémi Ágota

Kis tárgyak varázsa

A balácai amulett, Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, leltári szám: 84.1.2974

A balácai római kori villában 1979-ben talált üvegfüggő valóban a kis vagy inkább az apró tárgyak körébe tartozik, mérete mindössze 2,6 x 2,3 x 0,35 cm. A negatív formába csorgatott masszából megszilárdult, enyhén ovális képmézöt kissé szabálytalanul kinyomódott keret fogja közre. Akasztófülét a keretből húzták ki. Színe a napra, a napfényre emlékeztető mézszárga, miként a féldrágakő ékkövek jelentős része is. Az ábrázolás tartalma és a mögöttes szándék kapcsolja össze a nyakban hordható amuletteket és a legtöbbször gyűrűbe foglalt kameókat. A balácai üvegfüggőn jól felismerhető a jobbra lépő oroszlán, háta fölött a holdsarló és csillag utal az égi szférára. Az oroszlán, az állatok királya, az erőt, a hatalmat megtestesítő „királyi” állat amúgy a 12 állatövi csillagkép egyike (Oroszlán – Leo). Állítólag Zeus volt az, aki Héraklész egyik hőstettére, a sebezhetetlen nemeai oroszlán legyőzésére emlékezve helyezte volna az Oroszlán csillagképet az égre, ahol „...csatangol a csillag-sivatagban, mennydörgést bömböl és sörénye port kavar...” (Garai G.: *Augusztus*) Ebben az összefüggésben ábrázolták gyakran az oroszlánt amuletteken és vésett ékköveken. Mindegyiküktől azt várták, hogy óvják tulajdonosukat a rosszindulatú démonoktól, emberektől, állatoktól, betegségektől és egyéb bajoktól.

A gyermeknevelés az ókorban sem volt könnyű feladat. Pais István a következőképpen idézte Démokritoszt: „A gyermeknevelés veszélyes dolog: ha sikerül, rengeteg küzdelem és gond az ára; ha nem sikerül, fölülmúlhatatlan a fájdalom.” Ezért kaphatta Balácán a római földbirtok tulajdonosának fia (?) is ezt a kis oroszlános függőt. Hiába volt azonban két üveg amulettje a keszthely-dobogói 56. sírban eltemetett gyermeknek, a két, nyakláncra fűzött oroszlánt, illetve békát ábrázoló függő sem óvta meg viselőjét a korai haláltól.

Annak ellenére, hogy a megmunkálásra alkalmas üveget a Kr. e. 3. évezredben Mezopotámiában már ismerték, az üvegfűvást csak Kr. e. 50 körül kezdték alkalmazni, valószínűleg a szíriai-palesztinai gyártócentrumok egyikében. Hogy hogyan ismerték fel az üveg előállításának lehetőségét, idősebb Plinius leírásából (is) ismerjük: „Syriának azon a részén, amit Phoeniciának neveznek és Judaea határol, a Carmelus-hegy lábánál [...] A monda szerint egyszer sziksókereskedők hajója kötött ki [...], amikor a parton szétszóródva hozzáfogtak az ebédkészítéshez, nem találtak megfelelő követ az edények alátámasztásához, ezért a hajóból előhozott sziksórögöket tették alájuk. Amikor ezek tüzet fogtak és a part homokjával összekeveredtek, egy új folyadék áttetsző patakja folyt ki belőlük...”

A szíriai és a palesztinai tengerparti centrumok mellett a Kr. e. 4. század második harmadától kezdve Alexandria is fontos üveg-előállító központtá vált. Termékeik a Földközi-tenger egész medencéjére eljutottak, s a kikötővárosok felől még északabbra is. Az új technikának, az üvegfűvásnak a felfedezése az üvegyártás forradalmi újítása volt. A képlékeny üvegmassza szabad vagy formába fűjása számtalan formavariáció gyártását tette lehetővé, s számtalan lehetőség kínálkozott az edények oldalának díszítésére. A keleti mesterek egy része áttelepült Itáliába, s hamarosan műhelyek jöttek létre a Rajna mentén is. Nagy részük, esetenként különböző intenzitással, egészen a Kr. u. 5. századig működött.

A magyarországi múzeumokban őrzött, Kr. u. 4. századra keltezett üvegfüggők száma csekély, mindössze hat darab. Ezek közül is csak a keszthely-dobogói (2 db), a sárvári és a balácai lelőhelye biztos. Minőségük különböző, az ábrázolás tartalma még hasonló állatalakok esetén sem teljesen azonos. Más-más negatív segítségével készültek. A négy üvegfüggő, bajelhárító amulett kelet felől, valamelyik

Adriai-tengerparti kikötő közvetítésével kerülhetett a Balaton környékére.

Íme a balácai „kis tárgy”, a balácai amulett, amely 1650-1700 év távlatából is további összefüggések átgondolására ösztönöz.

Palágyi Sylvia

Felhasznált irodalom

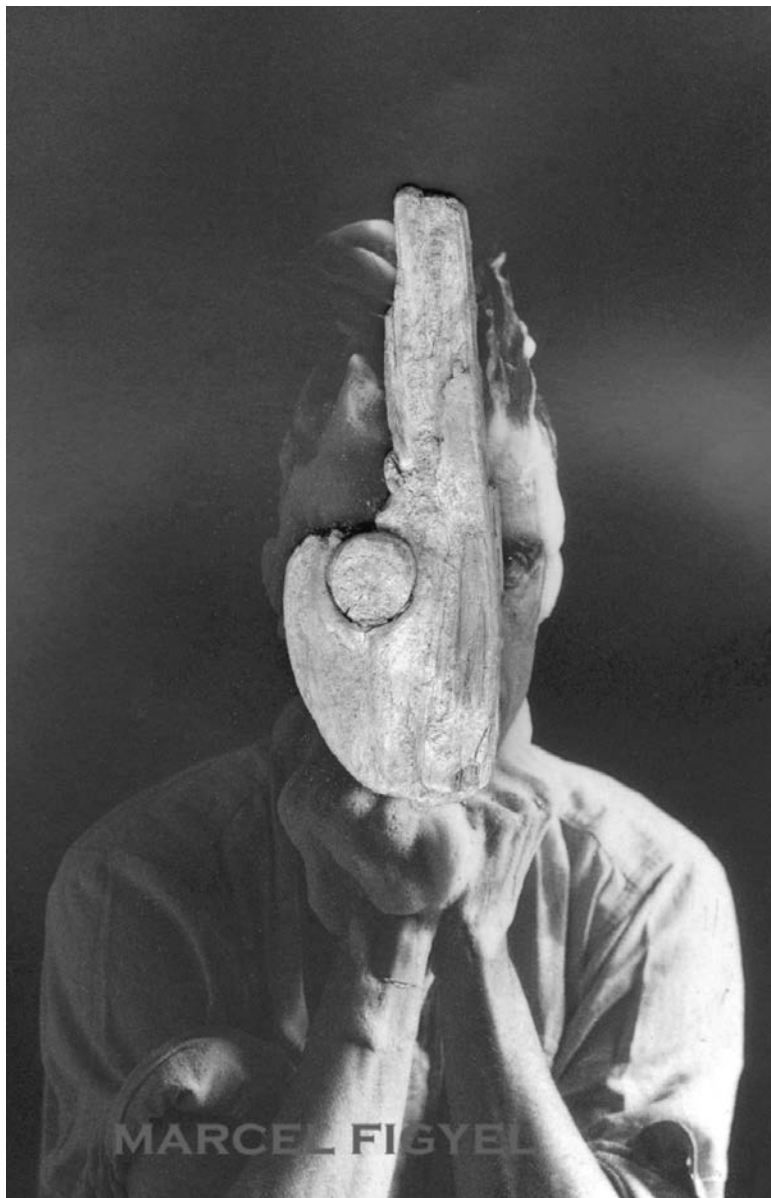
- Garai Gábor: *Augusztus*. In: *Uó: Kis csodák*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1968. 18.
- Gesztelyi Tamás: *Késő antik üvegek kameó függők – Spätromische Glashänger*. *Balácai Közlemények* 6. 2001. 231–240.
- Giovannini, Annalisa. In: *Aquileia – Aquincum*. Museo Storico di Budapest, Budapest 1995 – Budapesti Történelmi Múzeum, Budapest 1995. 54. Hu.wikipedia.org/wiki/oroszlán_csillagkép
- Lexikon der Antike*. Fourier Verlag GMBH – Wiesbaden, VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig, 1971, 1977. 194-195.
- Pais István: *Antik bölcsek, gondolatok, aforizmák*. Budapest 2000. 138.
- C. Plinii Secundi, *Naturalis Historia* XXXIII–XXXVII – Idősebb Plinius: *Természettudományi műveiről és a művészetekről*. Ford. Darab Ágnes és Gesztelyi Tamás, Enciklopédia Kiadó, Budapest, 2001. 285., 287.
- Römische Gläser aus dem Kanton Tessin. *Ausstellungsbegleitheft* 1990/1. 9-10. Bearb. Rudolf Degen.

Dada az aluljáróban

Kovács Endre: '14/'18 (P. Ex.). Veszprém, Szilágyi László Utcagaléria, 2014. december

Nincs kor, amely ne akarná a múltat újratemetni. Annak az időszaknak, amelyben élünk, most arra lett igénye, hogy egy olyan eseményt vizsgáljon, az első világháborút, a mai kérdésekre magyarázatokat nyújtó lehetséges periódusként, amelyről a megelőző kor(ok) nem adtak érvényes, a jelennek is szóló magyarázatot. Kovács Endre minitárlata a múlt újraírásának alkímiájáról is szól.

Kovács Endre valamikor a tavalyi év nyarán állította ki azt a képsorozatot, amely a '14/'18 címet viselte. Egy híján két tucat, tenyérnyinél nem nagyobb fotót rendezett olvasható sorba a Török-házban. A felvételek bizonyos részén, hol a kép terében, hol a kép alsó szélé alatt, helynevek: Isonzó, Arras, Tarnopol, Champagne, Ypres, Lemberg s egyéb európai településnevek. A kollekció másik felének darabjain a képi látványt nem egészítik ki a helyszín azonosítását elvégző, az értelmezésnek teret adó településnevek: azok helyére egy-egy tartalomra utaló szó, illetve kifejezés került. Vizuális műrekek mind a 23 alkotás, amelyek ikonikus anyagát értelmező szavakkal – indexekkel, illetve szimbólumokkal – látta el az alkotó. Két, a feliratok révén jól elkülönített csoportja tárult fel az Alsóörsön bemutatkozó kollekciónak. Amúgy, az első világháború némely harcterét szöveggel megnevező képek – az egyik szekció tagjai – korabeli felvételek, hiteles és többé-kevésbé jól ismerhető, adatolható dokumentumok. A másik képcsoportot Kovács Endre fotómontázsai képezik: ezekhez a művész saját tájfelvételeit, tárgyfotóit, illetve régebbi eredetű, talált fényképek kiválasztott részleteit használta föl.

Kovács Endre: Marcel figyel, fotókollázs, 2014.

E kiállításnak kevesebb mint a fele került át a veszprémi Utcagalériába. Nem is tekinteném azonosnak a két kiállítást, annak ellenére, hogy a címükben azonosak. Mivel a képek mennyisége eltérő, így az együttesük képezte hatás is más. De ennél is fontosabb: a felvételek mérete az Utcagaléria sajátosságának megfelelően megnövekedett. Óriásplakátnyivá vált mintegy tíz kép, amely Alsóörsön még tábori képeslap méretű volt, utalva ezzel az első világháborúban elterjedt kapcsolattartási módra és az új médium, a levelezőkártya sajátosságára.

A hatásvadász plakátméretéről hallva először meglepődtem, s aggódtam, hogy a méretváltás során szétfoszlik az eredeti képek értelme. Kovács ugyanis méretfüggő fotográfus, állítottam korábban: számára, mivel mindenkor intim látványokban ügyködik, nem hasznos a nagy felület. Az, hogy tömeget szólítson meg, ráadásul harsan, idegen az én Kovács-képeimtől. Ugyanakkor a plakát szónokias és agresszív világa nem volt szokatlan az első világháború idején fellépő új művészeti irányzattól, a dadaizmustól. Márpedig a dadaizmusra alapvetően hivatkozott már Kovács alsóörsi összeállítása is.

A méret megnövelése azonban nem vált a kiállítás hátrányára. Az, ami képeslapként brutális volt, és megrázta az embert, óriás méretben elhidegülni látszik. Szemléltető anyag, amely szemléltet. Amely az értelemre hat, és ez olykor elegendő is.

Mégis: a báltermi felvétel többszöri egymás mellé másolásból kikerekedő, kozmikussá terebélyesedő forgatag (amelyben végleg elvész a résztvevők arca) éppoly sokkoló és kétségbeejtően erőszakos, akár az ellentmondást nem tűrve bemutatott tábori képek felnagyított sorozatának eseményei. Mit kezdünk az olyan dokumentumképpel, amelyen az arcot befoglaló gázálarcban pózoló három bajtárs csoportja látható, különösen, hogy mindezek tényképek? Az emberi történelem és a művészi alkotómunka ugyanolyan kíméletlenséggel, gonosz praktikával nyúlt az anyaghoz, egyforma tapintatlansággal semmisítette meg, ragadta el tőle a létet. Az emberiségnek és a művészetnek azonos valóságmegsemmisítő eljárásai volnának?

Vágások, átszabások, metszések, tépések, foltok, halványuló vagy rikító maszatolások, kontúr nélküli felületek eredményeként válnak megrendítően kaotikussá a véglegessé formálódó Kovács Endre-művek, amelyek zűrzavara a feliratok segítségével mégis értelmezett marad. Az infernális rendezetlenség, ha elfogadhatóvá nem is, de érthetővé alakult. S az sem szorul magyarázatra, hogy miért tekinthető dadaistának ez a kiállítás. A dadaizmus az első világháború idejével alakult ki, s kétségtelenül a társadalmi eseményektől lesték el a művészek a műalkotási eljárásokat. A filozófiát is: a dolgok összeállítását nem a harmonikus rend, hanem a robbanás eredményezi. A részek nem szervesen kerülnek egymás mellé, hanem a véletlen termékei, az ember pedig ezt fogadja el normálisnak, az egyetlen lehetséges megoldásnak. Kovács Endre tapasztalat újraolvasása eredményeként használja fel az archiv világháborús képeket és napjainkban készült saját felvételeit, végtére is ugyanazok bennük a műszervezési erők.

Nincs kor, amely ne akarná a múltat újratemetni. Annak az időszaknak, amelyben élünk, most arra lett igénye, hogy egy olyan eseményt vizsgáljon, az első világháborút, a mai kérdésekre magyarázatokat nyújtó lehetséges periódusként, amelyről a megelőző kor(ok) nem adtak érvényes, a jelennek is szóló magyarázatot. Kovács Endre minitárlata a múlt újraírásának alkímiájáról is szól.

Géczi János

Vár Ucca Műhely

Irodalom, művészet

Veszprémben a harmadik évezredbe tartva, 2000-ben *Vár Ucca Műhely* névvel új irodalmi folyóirat indult, melynek kiadója a Művészetek Háza. Az alapító szerkesztőket az a cél vezérelte, hogy az új lap kicsit más legyen, mint a többi, hagyományos magyar irodalmi periodika. Veszprém város és az észak-dunántúli térség sajátos értékekkel rendelkezik. Ez az országrész a magyar történelmi múlt és kultúra egyik bölcsője; a tárgyi és szellemi örökség, valamint a természeti tényezők összessége – úgy gondoltuk – jó alapot képezhet egy új alkotóműhelynek.

A lap nem előzmény nélküli. A folyóiratot megelőző könyvsorozat (a *Vár Ucca Tizenhét* negyedévkönyvek, melynek kezdeményezője Géczy János volt) elsősorban Veszprém megye irodalmi és művelődéstörténeti öröksége bemutatását tűzte ki célul. Életműveket összegző tanulmánykötetek jelentek meg a Cholnoky fivérek, Csikász Imre, Ányos Pál, Auer Lipót, Verancsics Faustus, Vetési Albert és mások munkásságáról.

Ami az új folyóirat, a *Vár Ucca Műhely* szerkesztési alapelveit illeti, két kulcsszóval jellemezhető: hagyomány és kaland.

A „hagyomány” elsősorban az előbb felsorolt szellemi örökség továbbvitelét, a „kaland”, pedig a változó idő függvényeként kialakuló új művészi gyakorlat felvállalását jelképezi. A folyóirat legfőbb feladatának tekinti a minőségi magyar irodalom utánpótlásának nevelését, valamint egy szabad alkotói hálózat létrehozását, amelyet nem az aktuális irodalmi szekértáborok diktátuma vezérel. A *Vár Ucca Műhely* nyitott folyóirat. Nyitott a hagyományos értékekre, de ugyanakkor a kísérletezés műfajaira is.

A lap szerzői köre országos (és országhatáron túli), de elsőbbséget élveznek a Veszprémben, valamint a környéken élők. Elsősorban szépirodalmi művek, tanulmányok, esszék, recenziók, valamint képzőművészeti alkotások jelennek meg benne.

A *Vár Ucca Műhely*nek, amely idén ünnepli megjelenésének tizenöt éves évfordulóját, eddig negyvenhat száma látott napvilágot. Elmondhatjuk, hogy a fiatal magyar irodalmi értelmiség új nemzedékeinek fórumává vált. Több mint harminc fiatalnak „elsőként” ez a folyóirat közölte írását (Arany Zsuzsanna, Nemes Z. Mária, Weiner Sennyey Tibor, Bencsik Orsolya, Förföldi Gábor, Tóbiás Krisztián, Petrik Iván, Szabó Máté Mihály, B. Kiss Mátyás, O. Katinka Sára, Korinek Janka, Vári János Hunor és mások).

A lap törzsanyagát magyar szerzők művei teszik ki, de a koncepció másik sarkalatos pontja egyfajta nyitottság a környező országok kortárs irodalmi termése iránt. A közép-európai szellemiség jegyében a folyóirat kapcsolatokat épített ki az osztrák, a horvát, a szlovén, a szerb, a német, a román, a lengyel irodalmi és művészeti élet képviselőivel, azáltal, hogy műveiket magyar fordításban közölte. Íme azoknak a külföldi szerzőknek a – korántsem teljes – listája, akik az elmúlt tizenöt évben megjelentek a lapban: Bodo Hell (Ausztria), Durs Grünbein (Németország), Dagmar Nick (Németország), Tomaž Šalamun (Szlovénia), Mi-odrag Pavlović (Szerbia), Aleksandar Tišma (Szerbia), Svetlana Velmar Janković (Szerbia), Branko Ćeđec (Horvátország), Delimir Rešicki (Horvátország), Mirko Kovač (Horvátország), Claudio Magris (Olaszország), Aleš Debeljak (Szlovénia), Aleš Šteger (Szlovénia), Wisława Szymborska (Lengyelország), Ivan Petrovci (Ukrajna), Vaszil Kricsfakusij (Ukrajna), Irina Nechit (Románia), Gheorge Mocuta (Románia), Simona Popescu (Románia), Marin Sorescu (Románia), Mile Stojić (Bosznia-Hercegovina), Abdulah Sidran (Bosznia-Hercegovina) és mások. A „közép-európai tematika” felvállalásával folyóiratunk igyekszik bekapcsolódni az európai integrációs folyamatba. Aktív résztvevője és formálója kíván lenni az új európai regionális politikának, amely a kultúrák sokféleségét hirdeti, és a különböző európai nemzetek együttműködését szolgálja.

A *Vár Ucca Műhely* folyóirat a világirodalmi folyamatokat is figyelemmel kísérte. Többek között Gottfried Benn, Lawrence Ferlinghetti, Milan Kundera, Wim Wenders, Jozsif Brodskij, Danilo Kiš, Ihab Hassan, Bill Viola, Agota Kristof, Herta Müller, Slavoj Žizek műveiből közölt magyar fordítást. 2007-ben egy teljes számot a kortárs francia irodalomnak szentelt, 2004-ben pedig egy norvég szépirodalmi blokk jelent meg.

A lap irodalmi és művészeti kritikái rovata főleg új könyvekről, de kiállításokról, színházi előadásokról, új kulturális jelenségekről is értekezik.

Fontos számunkra a kapcsolat az alkotók és a *Vár Ucca Műhely*, valamint az olvasók között, hiszen az irodalom egyfajta közvetett párbeszéd az egyén és a közösség között. Az irodalom és a művészet egyik feladata, hogy kérdéseket tegyen fel a létről, környezetünkről, és lehetséges válaszokat keressen. Az író és vele együtt az olvasó is olyan ember, aki figyel a világra, próbálja megérteni, feldolgozni a jelenségeket, ugyanakkor örömet akarja lelteni abban, hogy egy titkokkal teli világban kalandozhat.

A művészet, az irodalom – hiába próbálják barbár módon temetni az értelmiséget – mércét és emberi tartást ad. Az egyén a nyelv által egyfajta mély emberi tudást, tapasztalatot, hagyományt közvetít. Mivé válnánk kultúra, művészetek nélkül? Mivé válnánk, ha képtelenek lennénk gondolkodni, tanulni? A folyóirat egyszerre teremt és reagál. Örizzük meg ilyenek, és élvezzük lapozásakor a papír suhogását!

Fenyvesi Ottó

Vár Ucca
MŰHELY

47
IRODALOM
MŰVÉSZET

Veszprém, Pannon Egyetem, 2015. március 19–28.

Magyar Napok
NYUGATI MAGYAR
DIASZPÓRA 2015

András Sándor
Bicskei István
Brady, Alexander
Ferdinandy György
Goldschmidt, Asher
Karácsony Endre
Kovács Endre
Martos Bernát
Merba János
Nagy József
Nagy Pál
Pápai Tibor
Pálmai Róbert
Rohmann Imre
Szabó Ferenc
Szoloványi Abos
Zsolt Iriz

Bakucz József
Bariuszky László
Bariuszky-Job László
Boothly István
Brunner Erzsébet
Cajka, Robert
Marty, Ferenc
Sass, Brunner Erzsébet
Balázs Imre József
Csolyi Zoltán
Farrago, Kornélia
Németh Zoltán
Oravecz Imre

Elena Agazzi
András Sándor
Bakucz József
Kocsiszkó Éva
Kovács Endre
Andy Pendent
Thomas Sparr
Peter Szondi

nca

Nevelje fel mindenki a saját tükreit

2014-es lapszemle a Vár Ucca Műhely számaiból

Írásomban a 2014-es Vár Ucca Műhely (mostantól kezdve VUM) repertóriumát próbálom áttekinteni, értelmezni. Értelmezni, mert egyben átnézni egy évnyi anyagot sokkal inkább értelmezői feladat, mint a mindig friss, éppen megjelenő számról megfogalmazni valamit. Az egybeolvasott lapszámok nemcsak irányokat jelölnek ki, hanem megmutatkoznak működő, kapcsolatteremtő és kevésbé sikeres vállalkozások is.

A VUM négy számot jelent meg egy évben. Saját megjelölése szerint irodalmi és művészeti folyóirat. Anélkül, hogy értékítéletet fogalmaznék meg, úgy gondolom, a folyóirat fogalmát nem tudja életre hívni a lap. Szerkezeti felépítésében ugyan a mai magyar folyóiratokhoz közelít, megjelenését azonban (nyilvánvalóan finansziális okok miatt) nem sűríti. A megjelenések időközzei közti távolságot nem tudja összefűzni még a lapok intenzitása sem. Persze nem kell rögtön mindent valamilyen kategória alá besorolni.

A VUM a regionalitás többféle aspektusának akar és tud a tükre lenni. A megjelenő négy szám sajátos módon képes lefedni az egész évet, intenzíven figyel a művészeti eseményekre, a környezetére, Közép-Európára, fiatal, pályakezdő és az irodalmi életben már kanonizált szerzőkre. Halkan, mintegy próbaként a modern kalendárium megnevezéssel élnék. A fontosabb művészeti események, történések valamilyen formában mindig leképeződnek a laptesteken. A 2014-es lapszámokon végigvezetve pedig látható, hogy a lapszámoknak nemcsak eseményközvetítő, hanem eseménykreáló ereje is van. Egy példa: Kovács Endre képét Géczy János beküldte a Sziveri János Intézet által kiírt mail art felhívásra. A beérkezett mail artok közül többet közölt a VUM 43. száma (2014/1.), a 45. (2014/3.) szám egész vizuális része Kovács Endre munkáival van kitöltve, a 46. szám (2014/4.) Géczy János elemző esszéjét közli a művész képeiről, melyekből

aztán többet a Szilágyi László Utcagalériában állítottak ki (megnyitó: 2015. január 20.).

Rögtön az első szám is eseményre reagál. Beengedő és megjelenítő felületként kínálta magát a Pannon Egyetem és Veszprém Város által szervezett összművészeti hétnek, az Erdélyi napoknak. A szám vendégszerkesztője Ladányi István volt, aki arra törekedett, hogy a rendezvényen megjelenő vendégek a VUM szerzői is legyenek. Az eseményről így nemcsak az aktualitás igényét lefedő tudósítások születtek, hanem egy sokkal időtállóbb formát tudott magára öltetni, mondjuk egy Láng Zsolt-novella alakjában vagy egy Felméri-Lakatos forgatókönyv részleteként (ami aztán filmtervezetként nyert a román Országos Filmközpont pályázatán). A második szám (2014/2) nehezebben szemlélhető, kicsit szürkébb, mint a megelőző és az ezt követő számok. A harmadik és negyedik szám ugyanakkor izgalmas, alakulóban lévő felületre sikeredett. A 45. szám például az első világháború centenáriumának állít emléket. Két fontos vonal válik láthatóvá a szövegeket olvasva. Az egyik, hogy a beválogatott írások jelzik, hogy az utolsó olyan időszakban vagyunk, ahol még vannak olyan generációs hidak, amelyek összekapcsolják az eseményt, az emléket és az arról való beszédet vagy nem-beszédet. (Legtöbbször az unokák elbeszélései kapcsán.) A másik központi téma pedig Gavriilo Princip első világháborúban játszott szerepe. Olyan esszéket, tanulmányokat, recenziókat olvashatunk egymás mellett, amik próbálnak kimozdulni abból a tézisondatból, hogy az első világháború (csak) a Gavriilo-merénylet miatt tört ki. További érdekesség, hogy a VUM 45. számának nagy része a volt Jugoszlávia területén élő írók szövegeiből áll össze.

A kritika, amit a négy szám kapcsán megfogalmaznék, saját irodalmi beállítódásomból fakad. (Azért nem írom, hogy irodalmi-művészeti, mert a VUM művészeti anyaga véleményem szerint izgalmas és problémafelvető.) Az irodalmi rész, főleg a kritikai rovat sokszor válik élményközpontú olvasatok felvonultatásává. Persze érthető, hogy olvasóközönségét az értelmiségi, de nem az akadémiai plénum köréből választja ki, ugyanakkor az ideológiai (nem elsősorban politikai értelemben vett) szövegek számomra mindig kevesebbet tudnak mondani mind a művészet, mind az élet miértjeiről.

A Vár Ucca erősségét leginkább a műhelyjellegben érzem. Ilyen az épp készülő szövegek részleteinek közlése, amelyek töredékességükben az alkotófolyamatot is erőteljesebben tudják közvetíteni (Géczy János: *A hang*, 2014/2.). Ilyenek a nívós naplók, amelyek a helyzetet és embert (személyes hangot) úgy csengetik össze, hogy az az általánosról is tudjon közölni (Bartuc Gabriella: *Paint in black*, 2014/4.). Publikációs felület fiataloknak, hangkeresőknek (Éltető Erzsébet: *Novum Forum Siculorum*, 2014/2.; Oláh-Horváth Sári: *Tumultus a placcon*, 2014/4.).

A regionális lapok fontosak, mert egy személyes itt-léte tudnak úgy körvonalazni, hogy az bármikor rányisson az ott perspektíváira.

Pintér Viktória

Vár Ucca
MŰHELY
43
IRODALOM
MŰVÉSZET

Veszprém, 2014. március 31. – április 5.

Erdélyi napok
Pannon Egyetem
Modern Filológiai és
Társadalomtudományi
Kar

Láng Zsolt
Farkas Wellmann
Endre
Visky András
Egyed Emese
Selyem Zsuzsa
Felméri Cecília
Lakatos Róbert
Felméri Cecília
Lakatos Róbert
Tömöry Péter
Serestély Zalán
Orbán János Dénes
Muszka Sándor
Balázs Imre József
László Noémi
Mosonyi Kata
Heizinger Anita
Tokos Bianka
Brassai Zoltán
Hörcher Eszter
Gyórfi Anna
Guttmann Ráchel
Semsák Liza
Éltető Erzsébet

Balázs Imre József
Balogh F. András
Bányai Éva
Berszán István
Bocsárdi László
Bodor Ádám
Boros Loránd
Csaba Péter
Dávid Mónika
Egyed Emese
Farkas Wellmann Endre
Felméri Cecília
Józsa Márta
Kádár Tibor
Kányódi Sándor
Keszeg Anna
Készeg Vilmos
Kopucz Attila
Kovács Lehel
Lakatos Róbert

Láng Zsolt
Malé Angi
Muszka Sándor
Orbán János Dénes
Orbán János
Pentek János
Sándor Katalin
Selyem Zsuzsa
Szabó T. Attila
Székely Beáta
Szécsy Géza
Mariusz Tabacu
Visky András
Vizi Zsuzsanna
Zsigmond György

Előretölti: Helyőrség
Irodalmi Jeleni Kiadó & folyóirat
Korunk szerkesztősége
Ludaltalan Kollégium
Látó szerkesztősége
Sensus kiadócsoporthoz
SepsisLÁMgyörgy
Tamási Aron Színház

PANNON EGYETEM

Veszprém, 2011. március 21-24

Vajdasági napok

Pannon Egyetem
Modern Filológiai és
Társadalomtudományi
Kar

Baráth Ferenc
Csányi Erzsébet
DNC
Fenyvesi Ottó
Thomka Beáta
Tolnai Dittó
Tolnai Szabolcs
Ladik Katalin
Ex-Symposium
Kosztolányi Dezső Színház
Fárgas Kornélia
Bányai János
Sava Babić
Odorics Ferenc
Bakos Árpád

Veszprém, Pannon Egyetem, 2015. március 19-26

Magyar Napok

NYUGATI MAGYAR
DIASZPÓRA 2015

*Magyar Napok, 2015. március 23. Megnyitó
Fotó: Gáspár Gábor*

A Veszprémi Szemle város-történeti folyóiratról

A *Veszprémi Szemlét* 1993-ban alapították, kiadástörténetéről a folyóirat alapító főszerkesztője, Tölgyesi József a 2011-ben kiadott első számban (13. évf. 20. sz. 3–9.), a szerkesztőváltáskor részletesen beszámolt.

A kezdeti időszak szerzői Veszprém városához kötődő, helytörténet-kutatással megfertőzött könyvtárosok, levéltárosok, muzeológusok, pedagógusok, történészek és más szakemberek voltak, akik számos írással járultak hozzá a *Szemle* gazdag tartalmához. Az induláskor úgy tűnt, hogy nemcsak a szerzők és publikációk biztosítják a folyóirat állandóságát, de az anyagi források is biztosítva lesznek a zavartalan negyedéves megjelenéshez. A pénzügyi fedezet azonban több évben is hiányzott, így 2007-ig (15 év alatt!) mindössze 12 lapszám jelent meg. Ezenkívül 2006-ban megjelent a *Szemle* Könyvek első kötete is.

A 2008-as esztendő jelentős változást hozott, megalakult a Veszprémi Szemle Várostopörténeti Közhasznú Alapítvány, amely átvette a kiadói feladatokat. Ez részben pénzügyi, részben strukturális, de személyi változásokat is hozott. A kuratórium elnöke, Faa Judit jelentős szervezőmunkája eredményeként biztos anyagi alapokra került a lap rendszeres megjelenítése (felkérésére lett a kuratórium tagja a lapalapító Tölgyesi József, Bándi László és jelen sorok írója). Az új felállásban kiadott *Szemle* rendszeresebb megjelenésében jelentős szerepe volt Porga Gyula akkori alpolgármesternek, aki a pénzügyi háttér biztosításának segítségével kívül aktívan részt vett a 2008-tól már megszokottá váló bemutatókon, ahol – utóbb polgármesterként is – többször szolt a *Szemle* szerepéről-jelentőségéről.

Megváltozott a kiadvány külleme, és az esztétikus színes borító azóta is változatlan formában biztosítja az egységes megjelenést. A Veszprémi Szemle Könyvek hasonló külsővel jelennek meg, a folyóiratnál megszokott B5 méretben.

A 2010-es esztendő végén történt főszerkesztőváltás nem jelentett nagyobb változást a megjelentetésben, megmaradtak az eredeti rovatok: a Veszprémmel foglalkozó tanulmányok, közlemények, évfordulók, megemlékezések, forrásközlés, könyvszemle stb. A gyakorlati kezelhetőséget segítette, hogy a 20. számtól (2011. 1. sz.) a folyóirat gerincén már szerepel a lap száma, ami az egységes alapszínű borítónál könnyebbé teszi az azonosítást. Állandósult a terjedelem, néhány esettől eltekintve 128 oldalasak az egyes lapszámok, amelyek általában vegyes tartalmúak, a tematikus számok ritkábbak. Legutóbb az 1956-os forradalom és szabadságharc 50., valamint a Lovassy László Gimnázium alapításának 300 éves évfordulójára jelent meg tematikus összeállítás.

A periodika életében jelentős helyet foglal el a 26. számként (2012. 3. sz.) közreadott *Veszprémi Szemle 1–25. repertórium*, ami több szempontú keresést biztosító mutatóival nagyban megkönnyíti az addig megjelent anyag gyors áttekintését.

A közzétett publikációk tematikája némiképpen bővült az utóbbi számoknál. Ismét elkezdődött vagy inkább folytatódik a *Veszprémi kutatók és műhelyek* sorozat, hiszen egyre több munkatárs ért el tevékenységének és életkorának abba a szakaszába, amikor már számot tud adni az eltelt munkás évtizedekről.

A „Nagy Háború” kitörésének 100. évfordulójára való emlékezés indukálta azt a sorozatot, melynek immár a 7. része olvasható a 2015. év első számában, benne Veszprém háziezredére, a 31-es honvéd gyalogezredre emlékeznek a szerzők. Évente jelenik meg – általában a negyedik számban – a városi évfordulónaptár, ami a témalehetőségek felvillantásával mintegy „felhívás keringőre” célzattal próbálja kutatásra inspirálni a potenciális szerzőket. A jelenleg divatos hungarikum-témában is közreműködik a Veszprémi Szemle oly módon, hogy *Veszprémi Értékek* fejezetcím alatt megkezdte a szerzőgárdája által benyújtott és helyi értéknek elfogadott dolgozatok kivonatainak közzétételét.

Nem túl távoli annak az elképzelésnek a megvalósítása sem, melyben diákok (és itt a közoktatásban részt vevőkre gondol a szerkesztőség) arra érdemes dolgozatait is közli a folyóirat, amennyiben azok megfelelnek az elvártaknak. Ennek a vállalásnak nem titkolt célja a jövő veszprémi lokálpatrióta szerzőinek

kinevelése, hiszen a város múltjának minél mélyebb feltárása a következő generáció eminens feladata kell legyen. Talán az ő idejükben megvalósul Véghely Dezső alispán vágya, hogy végre megszülessen a régóta vajdó városmonográfia.

A Veszprémi Szemle Várostopörténeti Közhasznú Alapítvány a negyedéves periodika mellett a Veszprémi Szemle Könyvek sorozat megjelentetését is vállalta. 2006-ban két kötet, majd 2011–2014 között újabb öt kötet hagyta el a nyomdát. A városunk meteorológiájával, a jutasi altisztképzővel, az 1860–61. évi Veszprém vármegyei alkotmányos mozgalommal, a ’48-as honvédegylettel, Veszprém város rendszerváltás előtti évtizedének történetével foglalkozó kötetek mellett vehették kezükbe az olvasók Véghely Dezső 1886-ban közzétett *Emléklapok rendezett-tanácsu Veszprém város közigazgatási életéből* című, több száz oldalas munkájának a szerző életútjával kiegészített reprint kiadását.

Ami a *Veszprémi Szemle* folyóiratnál változott és természetesen folyamatosan változik, az a publikálók köre. Az 1993-tól megjelent első lapszámokat jegyző derékhad tagjai – az akkori 40-esek, 50-esek – bizony idősebbek lettek, ezért rendkívül fontos az új arcok megjelenése. A 20. számtól kezdődően több mint negyven új szerző küldte el írását, a helytörténettel foglalkozó óvónőtől az egyetemi tanár akadémikusig. Változott az egyes folyóiratszámok összeállításának mikéntje is. Csökken a felkérésre írt dolgozatok száma, és gyarapodik a közlésre felajánlott, megjelenésre váró munkák száma.

A folyamatosan bővülő munkatársi gárda egy része már nem is veszprémi városlakó, sőt nem is megyei. Egyre több az egyetemi-főiskolai oktató (Budapest, Győr, Pécs, Szombathely, Veszprém), de PhD-hallgatók is vannak közöttük, a meghatározó részük azonban (sajnos vagy természetesen) most sem a fiatalabb generáció közé tartozik.

A gyarapodás mellett a szomorú veszteség is jelentős, hiszen nemrég távozott el körünkől több szerzőnk, mint Molnár Jánosné, Veress D. Csaba, Vándor András és néhány hete Láng Tibor. Az első húsz folyóiratszám szerzőinek vesztesége ennek többszöröse.

A negyedévenkénti rendszeres megjelenéssel (és a lassan teljessé váló honlappal: www.veszpremiszemle.hu) a szerkesztőség elérte, hogy kialakult egy „kemény mag” a veszprémi polgárok-ból, akik – ha esik, ha fúj – rendre ott vannak a bemutatókon. És ez a közönség-közösség követte a lap bemutatóit a Dubniczay-palotába, a Gourmandia étterem különtermébe, amíg ismét használni lehetett a bemutatók törzshelyét, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár Kisfaludy-termét.

Ami rendkívül örömteli, hogy a kezdeti néhány tíz érdeklődőből stabil 60–90 fős közönség nőtt ki, ami talán bizonyítja, hogy a 600 példányban megjelenő várostörténeti folyóirat kurrens igényt elégít ki, tartalma érdekes a városunk múltja iránt érdeklődő veszprémiek számára, akik várják az új lapszámok megjelenését, és ennek az igénynek a *Veszprémi Szemle* a jövőben is meg kíván felelni.

Csiszár Miklós

A Veszprémi Szemléről

A *Veszprémi Szemle*, ez a magát várostörténeti folyóiratként meghatározó periodika immár huszonharmadik éve szolgálja nemes hivatását: megismertetni az olvasóközönséget önmagával, azaz közkinccsé tenni a város tudományos, kulturális, művészeti és életmódbeli értékeit – amint ez a legelső szám élén olvasható. Két és fél évtized viszonylag nagy idő az életünkben, kisebb-nagyobb változásokat, némi hullámzást, még átmeneti szünetelést is hozhat egy folyóirat teljesítményében. Vegyük kézbe és lapozzuk át a *Szemle* néhány újabb számát, példaképpen lássuk a tavalyi évben napvilágot látott számokat!

A *Szemle* 2014. évi XVI. évfolyama négy számának (folyamatos számozással: a 32–35. számnak) az anyaga jól reprezentálja a folyóirat szellemiségét, az elért eredményeket és az alkalmazott eszközöket is. Tehát mindaz, ami alább következik, nem egyedül a 2014-es évfolyamra vonatkozik.

A *Szemlének* kialakult felépítése, bejáratott rovatai vannak, melyek sora minden esetben alkalmazkodik a mondanivalóhoz.

A folyóirat számai a *Tanulmányok* rovatcím alatt összefogott cikkekkal kezdődnek, melyeket a *Közlemények* követnek. A szakma szabályai szerint a két csoportot a téma feltárásának mélysége, a feldolgozás következetes mivolta, az apparátus gazdagsága és többnyire még a terjedelem különbözteti meg. Az elkülönítés persze gyakran látszólagos, nem is mindig lehetséges. Karacs Zsigmondnak a Körtvélyesi István várkapitányról szóló írása, bár a közlemények sorát gyarapítja, a tanulmány műfaji követelményeinek is eleget tesz; mellesleg e cikk végén áll a legtöbb jegyzet. Azt hiszem azonban, az ilyen besorolási kérdéseket csak az igen ráérő kritikusok szokták felvetni, egyébként nincs számottevő jelentőségük. Ha valamit érdemben szóvá tehetünk, az az előzőkhöz közvetlenül csatlakozni kívánó *Források* vagy *Forrásközlések* önálló rovatának hiánya lenne, de hát arról mégsem a szegény főszerkesztő tehet, hogy ilyen ügyekben nem különösebben buzgólkodnak a veszprémi szerzők. Nem áll pedig szándékától messze a forrásközlés sem, amire bizonyíték az egyik korábbi szám *Emlékidézés* címen olvasható rovata, melyben 1848/49 veszprémi története kapcsán tanulmány, közlemény, forrásközlés egyaránt megtalálható – az utóbbi, ahogy leginkább illik, levéltáros tollából –, sőt, az Alsóvárosi temető ismert negyvennyolcas honvédsírjaiban pihenők rekonstruált névjegyzéke is, mint egyfajta történeti statisztikai összeállítás, ha szabad ehelyütt historiográfiai problémákat érintenem. Bárhogyan is van, a tanulmányok és a közlemények együttesen a lapszámoknak mintegy a felét teszik ki, szemléltetve, hogy egy várostörténeti folyóiratnak a helytörténeti és az ehhez kapcsolódó szélesebb történeti tárgyú munkák közlése az elsődleges feladata.

Legyen szabad a tanulmányokról kissé konkrétan is szólnom!

Nehéz válogatni az értékes írások közül, rangsor felállításáról pedig szó sem lehet. Mégis, elsőre – talán nem csupán a személyes ismeretség miatt – Solymosi László akadémikus, egyetemi tanár tanulmánya jut eszembe. A város középkori piachelyeiről és településrészeiről szóló értekezése nem első közlés, de ismerve a *Szemle* szépen hízó olvasótáborát, igazán széles körben alighanem mostantól lesz ismeretes, itteni megjelenése korszakos jelentőségű lehet városunk középkori történetének tárgyalásában és ismeretében. Veszprém egyik elődtelepülése, Szenttamásfalva egykori holletének tisztázásával – mármint hogy nem valahol a dózsavárosi (csapószeri) Aranyoskút utca tájékán volt, hanem a mai Ranolder tér körül lehetett – Solymosi László sok évtizedes dilemmát oldott meg, amit nemcsak a szerző tudományos rangjának, hanem közismerten veszprémi származásának, sejtjeiben rejtőző emócióinak is tulajdoníthatunk. Az örvendetes fejlemény szélesebb tanulsággal is szolgál: ha vannak is alaptételként elfogadott tudományos tézisek, a kétkedésre, a megalapozott bírálatra, az elhivatottsággal végzett újbóli vizsgálatra lehetősége, sőt kötelezettsége is van a mindenkori utókornak, hogy vagy újra megerősítse, vagy helyreigazítsa a korábbi megállapításokat.

A városunk történetét illető kérdések zömében azonban ritka az ilyen szintű filológiai pontosítás. A későbbi történeti korok bizony bőven kínálnak fehér foltokat, homályos részleteket. Ezért aztán a legtöbb cikk adatszerűleg vagy összefüggéseiben, vagy legalább következtetéseivel által merő újdonságnak számít a veszprémi könyvespolcon. Vonatkozik ez Regénye Judit remek régészeti cikkére, Karlinszky Balázs, Nagy Balázs Vince cserháti vonatkozású írásaira, Hudi József szinte leleplezésszámba menő szabadkőműves-mozgalmi tárgyú tanulmányára, Földesi Ferenc nagy műgonddal elkészített háborús cikkére, Kolozs Barnabásné és Pákozdi Szilvia könyvtártörténeti közleményeire, Varga Miklós, Irányi László, Jákói Bernadett egyesület-, intézmény- és mozgalomtörténeti írásaira, Kovács Győző aktuális éghajlattani közleményére – lám, milyen gazdag a készlet, és a sor még folytatható. Külön említést érdemelnek a személyiségekről és pályaképekről szóló írások, mint Rybár Olivér Cholnoky Jenő és Laczkó Dezső barátságáról, Bontó Józsefné Fiáth Ferencről vagy Dohnál Szonja írása Csikász Imréről.

Ez utóbbi cikk témája átvezet bennünket az írásművek eddigi műfajcentrikus csoportjától az időszerűség diktálta rovatcímekig: az *Évfordulók*, a *Megemlékezések* és a *Nekrológok* című rovatokhoz. Az itt lehozott cikkek egyrészt az I. világháború

kitörésének centenáriuma íródtak, mindenekelőtt Rainer Pál adatgazdag, mégis jó stílusú és emberközeli hangulatú műveire gondolok. A cikkek zöme „jubiláló” nagyjainkról szól, vagy a legutóbb eltávozott helytörténészeink, történeti kutatótársaink búcsúztatására íródtak.

Az aktualitások körében maradván, itt kell szót ejtenünk a *Szemle* lapjain, az alkalmi *Felhívás* rovatban közzétett polgármesteri felszólításról, mely a világháború centenáriuma a városi polgárok tulajdonában még fellelhető háborús emlékek, tárgyak, képek, írások bemutatására vagy közgyűjteménybe adására sarkallja az olvasót – mint tudjuk, végül nem is akármilyen eredménnyel, továbbá az alapos könyvtárosi munkával összeállított *Évfordulónaptárról* Vereskuti Klára tollából. Ez az a tipikus műfaj, melynek produktumaihoz – némi túlzással – kétféle hozzászólást szoktak fűzni: „Ez miért került bele, amaz meg miért hiányzik?” Pedig nincs igazuk az ilyen megjegyzéseknek. Egy jó kronológiai adatsor, értelemszerű keretek közt, mint például itt az 1990 előtti évfordulók 25-tel és 50-nel való oszthatósága, kellően feltöltve ugyanolyan hasznos segédanyaga lehet a történettudománynak, sőt, a történelem tanításának – valamint a közéleti rendezvények betervezésének is –, mint egy jó térkép, persze, az is léptékéhez igazítva.

A *Szemle* szerkesztésének rugalmasságát tanúsítja, hogy célszerűen képes alkalmazkodni az újabb korok újabb körülményeihez. Ekképp olvasom a *Szemle Veszprémi értékek* címmel megnyitott legújabb rovatát is, amely, ha jól értem, a hazai érték-tári mozgalom helyi szócsové kíván lenni. Több ez a dolog, mint aktualitás, mert tájékoztató, ötletébresztő és nyilván módszertani tanácsadó is kíván lenni. Magam, mint sok egyéb közt értéktári ügyekben is buzgólkodó ember, a betervezett javaslatokat szélesebb, megyei körből is látva, nagyon is szükségesnek vélem az egymástól merőben eltérő tárgyú, szintű, igényű értéktári minősítésre betervezett anyagok módszeres kidolgozását, mivel a zengzetesen és amúgy „jó jogászosan” megalkotott jogszabályok – ahogy az ilyenkor lenni szokott – a tényleges gyakorlatban nem sok pozitív segítséget nyújtanak. Ha pedig nem az volna a dolguk, akkor annál inkább indokolt lenne a pályázatok alkalmas gondozása.

Az újat hozónak szánt „műfajcentrikus” rovatok és az aktualitást szolgáló rovatok mellett végül léteznek még a *Szemlének* olyan rovatai, amelyeket együttesen valamiféle összegező, visszatekintő, számba vevő célzat fűz össze. Ilyenek a *Bibliográfia*, a *Könyvszemle* és a *Veszprémi kutatók és műhelyek* címen lehozott írások, összeállítások; megannyi hasznos olvasmány. Ha sikerül tartani továbbra is a színvonalat, akkor ez utóbbi rovatban sok olyan, látszólag apró vonás és sajátos körülmény is ismertté válhat, amelyek talán egy-egy életmű kardinális részleteit és az életút egy-egy jellemző lépését is érthetőbbé teszik, mint például itt Tóth Dezső pályafutása esetében. Ebbe a körbe tartozónak érzem azt a katalógusszerű közlést is, amely véletlenül a közlemények sorában jött le: a városban 2011 folyamán avatott emlékjelekről van szó (Bándi László összeállítása Zachár Zsolt remek képeivel). Bándi Lászlónak, az emlékhelyek, emlékjelek, muráliák és minden más emléktárgy alkotás tudójának egy abba hagyhatatlan gyűjtőmunka újabb közzétett szakaszát köszönhetjük.

Szépészeti tekintetből külön szót érdemel a *Szemle* igényes kivitele, a gondos szövegszerkesztés, az élvezhető minőségű képek és főleg a címlap, amely első pillantásra vonzóvá teszi a lapot. A lap hangvételéhez illő fátyolos szín és finom rajzolatú háttér, rajta mindig a lapszám valamelyik cikkéhez tartozó színes ábra, tavaly éppen kétszer is térkép, amiért külön is kalapot emelek. Nemkülönben hasznosak a borító belső oldalai; egy esetben (Elek Miklós lakonikus cikke a veszprémi vonatkozású helyi pénzekről, kitérő ábrákkal) a belívbeli „szabályos” közlemény rangjára emelkedve.

Vajon mit köszönhet majd a „hálás utókor” a *Veszprémi Szemlének*? Történeti tanulmányok, nem egyszer kész kismonográfiák sorát, résztanulmányok, vitacikkek, forrásközlések halmazát, segédtudományi és statisztikai összeállítások, adatgyűjtések tömegét, amelyeknek, hiszem, a zöme kiállja az idők próbáját, és egyszer hasznosítható lesz a majdani várostörténeti monográfia egyes fejezeteinek megalkotásában. És még valamit: az értő, történelemkedvelő közönség kinevelődését, a múltját vállaló, városát szerető polgár kialakulását. Adja az ég, hogy így legyen!

Somfai Balázs

ReflEx

Ex Symposion, 84–88. szám (2014)

Az újjvidéki *Új Symposion* hagyományait folytató *Ex Symposion* folyóirat 1992 óta létezik Veszprémben, tevékenységével nagyban befolyásolva és alakítva a város kulturális életét. Az évente négyszer megjelenő lap egyszerre közöl irodalmi, művészeti és filozófiai reflexiókat, melyek nagyrészt a köztudatban alig ismert művészek és alkotók munkáit mutatják be. Bár a szerkesztőség helyileg Veszprémben található, az *Ex Symposion* munkatársai a magyar, horvát, szerb és szlovén irodalom jelentős alkotóival karöltve dolgoznak, így alakítva ki az évek során a folyóirat egyre karakteresebbé váló arculatát.

Külalakra az egymást követő számok nagyjából hasonlóan épülnek fel: figyelemfelkeltő borító és hátlap, melyek már azelőtt gondolkodásra hívnának, hogy kinyitnám a folyóiratot. A keményfedeleken látható kortárs képzőművészeti alkotások és fényképek sokszor egy-egy szintén hangsúlyos idézettel együtt jelennek meg, előre sejtetve az adott lapszám témáját. A borító belső oldalán mindig található egyoldalnyi bevezető szöveg, mely még jobban elmélyíti az olvasó érdeklődését az aktuális tematika iránt, az említett „kísérőszövegek” ugyanis hol sejtetnek, hol provokálnak: nem engedik, hogy letegyem a kezemből anélkül, hogy ne olvassam azonnal tovább.

Az írások egy részét személyes tapasztalatok, írói barátságok élményeinek esszéisztikus vonala határozza meg, másik felét pedig az irodalomtudomány pontos nyelvezetével megalkotott reflexiók. Mégsem mondható, hogy az *Ex Symposion* pusztán egy szűk olvasóközönséghez szólna. A folyóirat a közép-európai kultúrának otthont adva az irodalom, a zene, a képzőművészet, a színház és sok tekintetben a „mindennapi élet” egy-egy meghatározó momentumát gyűjti össze. Mindent kimond: a „köztes” Európa elhallgatott traumáit, elfojtásokat, ugyanakkor feledhetetlen pillanatok emlékeit is felidézi. Nyíltan leíró, tabukat is érintő lap, mely vállalja azokat a témákat, melyekről mások csak félve mernek beszélni. A kimondhatatlan és a kimondható határát feszíti és feszegeti, ez látszik az elmúlt egy év megjelent lapszámaiban is: világháború, zsidóság, cigányság. Problémák, lezárhatatlan kérdések, amelyekre reflektál a lap.

A háború témája az évek során többször visszatért az *Ex Symposion* oldalain. Az I. világháború tematikájába illeszkedő 87. szám például rögtön kérdésekkel indít: „Miről nem beszélünk?” „Ezmié?” A figyelemfelkeltő címet követően történetek kezdenek keringeni hol történelmi eseményektől átítatva, hol azoktól függetlenül. Terápiás jelleggel bíró vallomások ezek, melyek egyszerű felhasítják a félig gyógyult sebeket, másrészt segítenek feldolgozni a sérüléseket, beforsasztani a repedéseket. Helyére teszik az esemény körül még éppen csak kóválygó személy- és sorstörténeteket. Bocsik Péter ezzel kapcsolatban a következőket mondta az Erdélyi napokon sorra került „világháborús” szám bemutatóján: „Hirtelen történt a trauma Európában. A trauma, mely feldolgozatlan, s amelyre ráadásul mind újabb és újabb traumák rakódnak.” Ezeket a traumákat dolgozza fel és beszél ki az említett szám.

A folyóirat a Közép-Európában lakó népek egymásra találásának, együttműködésének fontosságára is rámutat: legerősebben a 85., *Cigányút* névvel ellátott lapszám, mely elsődleges jelentésével ellentétben nem egy zsákutcába torkolló, pusztán „rossz helyre tévedt” falat, hanem egy olyan, egyre súlyosbodó probléma, amivel foglalkozni kell. A borítón szereplő rövid gondolat szinte azonnal kijelöli az irányt: „Cigányokról folyton szó van. Folyton a cigányozás határait tapogatjuk. Szabad-e azt mondani, hogy »probléma«, kezdjük ezzel. És ha megállapodtunk, hogy »probléma«, akkor átterelődik a beszélgetés arra, hogy »megoldás« – olvassuk Babarczy Eszter tollából.

A kisebbségi helyzetbe kényszerített közösségek irodalmi és kulturális irányait megállapítani eleve nem egyszerű. Az *Ex Symposion* e témával foglalkozó számának olvasása során azonban

bepillantást nyerhetünk ebbe a zárt, félve elhatárolt, ugyanakkor izgalmasan vibráló, megismerésre hívó világába, ahol még van remény arra, hogy a szegény legény egyszer királyfivá cseperedjen.

Az elmúlt évben megjelent számok között találunk egyet, mely Marno János költészetével foglalkozik, annak sajátosságait járja körbe. Radics Viktória elmondása szerint (lásd: <http://www.litera.hu/hirek/marno-ex>) „ez a szám nem születésnap [...], hanem régóta vágyott hétköznapi, ugyanakkor és természetesen a költő munkássága előtt tisztelgő szám”. A költőnek címzett versek, verselemzések bepillantást engednek a költő életművének egy részletébe, amelyet a levélbeszélgetések és személyes üzenetek tesznek még átélhetőbb élménnyé.

A nekem leginkább tetsző, 88. számot hagytam utoljára. Egyszerű, minimalista borító, közepén halványkék téglalap, azon pedig egy vízszintesen elhelyezett kék-fehér csíkos Signetta-toll. Alatta a *Kézirat* felirat és Rácz Péter figyelemfelkeltő idézete. Tovább lapozva Sziveri János tizennégy éves kori írásainak darabjai lenyűgöztek. Radics Viktória nagy átéléssel közvetíti a még fiatal költő versein keresztül átütő gondolatiságot. Az önmagában is izgalmas írást fotók is díszítik: kéziratrészlet, füzetbe rajzolt virág, *Hippy imák* felirattal ellátott iskolai füzet.

Amit nem tudtam hova tenni, mindenesetre több ponton is szellemesnek találtam: az alkoholfogyasztás különböző szintjeinek és fázisainak kifejtése Keresztury Tibor *Minőségi szakaszok* című írásában. „(Az átmeneti stádium) E szakasz kerete, színtere a felsőoktatás. Legnagyobb újdonsága, érdemi névuma, hogy immár nem kell az alkoholfogyasztáshoz házibuli, születésnap, egyéb alkalom. Az öt év voltaképpen egyetlen egybefüggő alkalom, amit órák tagolnak, vizsgák szakítanak meg ideiglenesen.” Aztán több ilyen stádium után persze a végén eljutunk a „paradicsomi állapot” szintjére is, mely úgy tűnik, végre a tökéletes, kiegyensúlyozott lét: „egy lemenő nap sugarába” tartott pohár idillikus képe. Látom magam előtt a naplementét, sajtot eszem és finom bort kortyolok hozzá, és nem is sejttem a csattanót: „Lehet, ez az az állapot, amit mindközönségesen boldogságnak mondanak, s aminek a feltétele – ezek szerint – a jó borokkal létrehozott harmonikus kapcsolat. Mélyen igazságtalan, hogy ők is elhullanak.”

Sebők Zoltán *Extim Napló* című rövid bejegyzései, néhol ironikus, máshol szarkasztikus írásai a mindennapok furcsaságainak megmutatásával Örkény *Egypercseit* juttathatják eszünkbe. Rácz Péter mély személyességet mutató *Naplója* megérintő, Géczy János plakátkollázs-fotográfiáinak egyéni témavilága pedig nemcsak a szöveget, hanem az olvasó tekintetét is párbeszédre hívja.

Az *Ex Symposiont* egyszerre sokoldalú és mégis egyedülálló kulturális lenyomatként tartom számon. Sokoldalú, mert megjelenésről megjelenésre a legkülönbözőbb tematikákat soroltatja fel, ugyanakkor egyedülálló is, hiszen olyan kérdésekre, problémákra helyezi a hangsúlyt, amelyekről más nem vagy alig beszél. A különböző művészeti ágak között való átjárás még izgalmasabbá, színesebbé teszi a folyóirat egészét. A személyes esszéket, valómásokat, naplórészleteket, interjúkat, filozófiai és társadalomtudományi dokumentumokat, verseket és prózákat mindig egy-egy ahhoz illő grafika vagy fotó kíséri. Amellett, hogy a különféle szövegek és képek egymás kontextusaivá válna sajátos jelentés-akusztikával ruházzák fel a folyóiratot, maguk az írások is egyfajta művészetköztséget képviselnek.

Éltető Erzsébet

Závada Pál-est

Utas és Holdvilág Antikvárium, 2015. február 4.

A beszélgetés nyitásként a kérdező Brassai Zoltán a *Holmi* című folyóiratról és megszűnésének okairól érdeklődött. Az irodalmi kiadvány megszűnésének okát Réz Pál megromlott egészségének tulajdonítja a vendég. Elmondta, hogy Réz olyan ikonikus, központi alakja volt a közösségüknek, hogy megfogalmazása szerint valójában „a Réz miatt” gyűltek össze minden találkozásukon, és nélküle már nem tudják úgy folytatni, ahogyan korábban. Így aztán inkább nem folytatják sehogy. Emellett természetesen az anyagi problémákat is megemlíti az író. Szó esett a Závada kiadójában (Magvető) történt változásokról is, arról, hogy Nyáry Krisztián került a főszerkesztői székbe. Závada Pál pozitívan áll az új helyzet elé, és megerősítette, hogy eszébe sem jutott emiatt kiadót váltani. Ezek után terelődött a szó a regényekre, illetve leginkább egyre, a *Természetes fényre*. Elsőként a könyv címéről volt szó, és Brassai szóba hozta, hogy a regény méltatói szeretik úgy értelmezni a címet, mint valami természetes, a természethez visszatérő, pozitívan értelmezendő jelenséget. Eszerint a természetes fény valami olyan dolog, ami finoman, lágyan világítja meg környezetét. Az író értelmezésében viszont a természetes fény nagyon kegyetlen és mindenben áthatoló, mindent a maga valóságában – és nem feltétlenül legjobb formájában – megmutató jelenség. Závada szerint a mesterséges fény sokszor jóval kíméletesebb. Ennek kapcsán beszélt a fotózásról, illetve arról, hogy a természetes fényt sokszor műtermekben is használják. Innen léptek tovább a regény tartalmára, majd a felépítésére.

Az író az írás folyamatáról és az anyaggyűjtésről mesélt. Elmondta, hogy a regény helyszínét adó településen gyűjtött fényképeket és történeteket az ott lakóktól. Eredeti terve szerint csak az innen származó képek kerültek volna be a műbe, de aztán, mivel a helyszín sem csak erre a településre korlátozódik, így harctéri és egyéb fotók is bekerültek a repertoárba. Mint elmondta, ezek a képek nem illusztrációk, illetve nem pusztán azok. A szöveget megtámogatják a képek, az írás nem ugyanaz a képek nélkül, tehát a fotók és a szöveg együttesen alkotja meg az egységes művet.

A kérdező felvetette még az anyaggyűjtés kapcsán azt a problémát, hogy mi történik, milyen problémákat okoz, ha az író valóban élt emberek történeteit – és ebben az esetben képeit – használja fel a regényéhez. A *Jadviga párnája* kapcsán is voltak problémák abból, hogy egyes szereplők saját családtagjaikra ismertek, és ez a veszély ennél a regénynél is fennállhat. Az egyik főszereplőt, Weisz Kóbit például egy az egyben élő szereplőről mintázta Závada, azonban a férfi családjából már senki nem él, aki ezt számon

kérhetné rajta. Ráadásul, ahogy az író fogalmazott, a karakter elég szerethető, így talán nem lenne kifogásuk a rokonoknak, sem a mintául szolgáló alaknak, ha módjuk lenne felismerni a referenciát. A beszélgetés kissé hosszúra nyúlt, majdnem kétórásra sikeredett. A vendég szívesen és sokat beszélt a regényéről, ahogy a többi témáról is. Érdekes részleteket tudhattunk meg, humoros megjegyzésekkel tűzdelve. Ezt jól mutatja, hogy az est végén több kérdés is felmerült a közönség soraiban, bár nem mindnek a regényíráshoz vagy Závada munkásságához volt köze. Alapvetően kellemes hangulatban telt az este, annak ellenére, hogy az antikvárium nagyon megtelt, így a beszélgetés végére már nehéz volt levegőhöz jutni. Aki odalátogatott, biztosan egy jó adag gondolkodnivalóval tért haza.

Kovács Mónika, Papp Krisztina,
Varga Marietta

Rakovszky Pannon Egyetem, MFTK, 2015. február 10.

Az Íróportrét a Sziveri János Intézet egyik kortárs irodalmi eseménye. A képlet látszólag egyszerű: író-olvasó találkozóznak nevezik az ilyen eseményeket. A szervezők meghívják egy író, és felkérnek valakit beszélgetőtársnak. Itt összetettebb az esemény szerkezete. Az intézet olyan írókat hív meg, akik az irodalmi műhelyfoglalkozásokon szóba kerülnek. Az Íróportrét így összefüggenek a *Kritikai beszélgetések* eseményeivel, esetenként a *Folyóirat-be-mutatókkal*, így jól körvonalazható, tartós érdeklődést mutatnak. Az egyes irodalmi események persze azért jók, mert mindig önmagukat gerjesztik. A félév első vendége Rakovszky Zsuzsa volt, beszélgetőtársa az intézet vezetője, Ladányi István. A közönség ezúttal nemcsak a műhelybeszélgetések állandó résztvevőiből állt, az író neve és művei sokakat az egyetemre vonzottak.

A beszélgetésnek nem kiindulópontja, hanem kiinduló oszlopa, stóca volt: a végigírt regények, teremtett világok alkották a beszélgetők előtti kis asztalon. Bő tíz év termése: jelentős prózai életmű, sikerkönyvek. Az egymásra pakolt könyvek szinte kitakarták a beszélgetőket. Akárhogy is, az oszlopot meg kellett bontani, szét kellett rakosgatni, ki kellett nyitogatni, hogy külön-külön látszódjanak az alkotóelemek. A beszélgetés is ekképpen bontogatta saját magát regényről regényre. A kérdező érzékenyen rátapintott a lényegre kérdéseivel. Láta, hogy Rakovszkyhoz a

regényein, az íráson keresztül vezet az út, nem pedig fordítva. Nem mellesleg otthonossága a Rakovszky-regényekben az írónőt is felszabadultabbá tette. Az életrajzi vonatkozásokat megkerülve, rögtön a legújabb regényről, a *Szilánkokról* esett szó. Súlyos szöveg, amelynek tere a máig vezető felidézett problémáit. Ezért nehéz róla beszélni. „Olvastam a korszakból egyrészt regényeket, másrészt naplókat, cikkeket, korabeli újságokat. És hát, gondolom, ez eléggé magától adódik, hogy az akkori elmentétek vagy problémák vagy megosztottság közben láthatóvá vált. Illetve mintha a mostani problémák, megosztottság gyökere is valahol ott lenne abban a korban. Lényegében ez a huszadik század első két évtizede. Kicsit úgy érzem, hogy nehezebb erről a regényről beszélni, mint a többről, de nem igazán tudnám megmondani, hogy miért. Más fogalomkészlet kellene hozzá.”

Rakovszky Zsuzsa nem beszél és nem is ír önmagáról. Nem festhetünk róla portrét, mert nem ismerjük. Mégis hiteles. Van valami az íráshoz való viszonyában, ami jellegzetesen megmutatta magát ezen az irodalmi esten: az, hogy nem saját írói képét építgeti, hanem kizárólag a regényeit, verseit. Ez persze róla is árulkodik. A szerep nem maszk, hanem a hang felszabadítására tett kísérlet. „Mikor a *hullócsillag* évét kezdtem írni, éreztem, hogy az a hang nem működött. És akkor helytörténeti olvasmányok kapcsán valahogy kipattant a *kígyó árnyéka*, ami régebben játszódik. Ez azt is jelentette, hogy a hanghordozás adta magát. És onnantól kezdve az már vitte a szöveget, akkor már csak meg kellett írni. Utána mégiscsak belefogtam a *Hullócsillag*ba. Kitaláltam, hogy legyen fikció. Voltak emberek, akikkel tudtam még beszélgetni ezekről az időkről, és kiderült, hogy amikről azt hittem, hogy én találtam ki, az úgy volt. Mikor először fogtam neki az önéletrajzi íráshoz, volt, amit nem tudtam elővenni az emlékezetemből mint emléket. Amikor viszont elengedtem ezeket a köteteket, és ráhagyatkoztam a fikcióra, akkor valóságos emlékek is jöttek.”

Az író regényeinek központjában a felszínen tartott titok áll. A kibukó, a még formát nem kapó, lappangó vagy elhallgattatott beszéd, amely a legszorosabban tapad egy figura, alak, sőt esemény, történelmi olvasat identitásához. A tudat meggyőződése és a megjelenített, kimondott valóság közti szakadék. Ilyenkor kérdés van: nem az vagyok, akinek hiszem magam? És állítás van: más vagyok, mint amit a világ hisz. Nehéz köveket görget az, aki ezek közé a mondatok közé helyezi el szereplőit, és ezzel önmagát is. Rakovszky hagyja szóhoz jutni a figuráit, engedi őket bújócskázni, eltévedni és beleveszni saját öncsalásaikba is. Szövegei rámutatnak arra, hogy a másik igaza nem jelenti az én vereségemet. Mert ha így gondolkodunk, akkor egymás mellé kiterített igazságainkon fekszünk majd mi is kiterítve. Ahogy fogalmazott: „Nem vesztgelhetünk egy helyben, amíg eldöntjük, kinek van igaza, valami megoldást mindig hoz az élet.” Persze nagyon nem mindegy, hogy milyen.

Pintér Viktória

Történelem, konfabuláció, szépirodalom

Rakovszky Zsuzsa: Szilánkok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2014.

„... azzal szórakoztam, hogy az emlékeim szilánkaiból meg az újságokból szerzett információtöredékek alapján összeraktam ezeknek az embereknek valamiféle lehetséges történetét. Bosszantott, igen, bosszantott, hogy a világegyetem szőröstül-bőröstül lenyelte őket... Úgyhogy megpróbáltam kitalálni a hiányzó részleteket, vagyishogy inkább fiktív történeteket építeni a meglévő kevés valóságos részlet köré. Eljátszottam a gondolattal, hogy mindezt nem is én találom ki, hanem csak rákapcsolodom a történet néhai szereplőinek levegőben rezgő emlékeire...” Így szól hozzánk Rakovszky Zsuzsa legújabb regényének, a *Szilánkok*nak a narrátora, mintha a következő hatszáz oldal nem más volna, mint konfabuláció vagy pletyka, mely egyszerűen a „levegőben” van. Ilyen kíméletlen verbális hadüzenet alól pedig senki sem vonhatja ki magát, hiába reklamál Balkay, az egyik főszereplő. Sók magas rangú, látszólag köztisztelőnek örvendő polgára testvérére, Annára förmed, mikor az a már fogalom-má vált „százhatvanezerre” utal, melyet állítólag (legalábbis az „emberek azt beszéltek” – csúszik ki Anna száján) az Építőbank csődje során sikkasztottak el: „Az emberek! De legalább a saját hügomtól elvárhatnám, hogy ne terjesszen alaptalan pletykákat! Sőt, hogy meg se hallgassa őket!” Nos, ez az, amit az olvasó nem engedhet meg magának, hiszen a *Szilánkok* a regény nyelv egy rendkívül dinamikus alakzataként éppen a pletykát, ráadásul annak elég rosszindulatú válfaját működteti úgyesen a szövegben.

A történet nem kis terjedelmű, és rendkívül összetett, nagyon sok szálon fut, több elbeszélő által létrehozott, számos narrációtechnikát alkalmaz, így például emlékeket, napló-, levél-, valamint újságrészleteket. Ez a komplexitás más, alternatív olvasatokra is igényt tarthat, mint a történelmi, fejlődés- vagy családregegy. Ennek ellenére azt mondanám, hogy egyik séma sem tud kellően szilárd keretet biztosítani ennek az érdekes, az egyikben elvesző, a másikkól kicsorduló regénynek.

Hogy a sokatmondó és veszélyesen komoly korszakválasztás ellenére (a regény a 20. század első évtizedeinek Magyarországon játszódik) miért nem történelmi regény, azt Szűcs Teri remekül megfogalmazta: a „*Szilánkok*ból ugyanis nem tudunk meg sokat a forradalmak és rendszerváltoztatások belső természetrajzáról, sem az indulatoknak való kollektív vagy egyéni kiszolgáltatottságról; nem értjük meg, épp csak sejtjük a nemzedékek szembefordulásának feszültségteli dinamikáját” (<http://www.revizoronline.com/article.php?id=5127>).

Fejlődésregényként nemcsak azért vallana kudarcot, mert a fent említett nemzedékbeli összetűzések nincsenek kellően kiélezve, de e nemzedékek egyénei sem elég önreflexívek ahhoz, hogy biztosítsanak egy ilyen értelmezést. A szereplők jobbra passzív elszennedői az eseményeknek, akik pedig nagyravágyó forradalmi álmokat dédelgetnek, azokról hamar kiderül, hogy sohasem nőttek fel a feladathoz, tervük dugába dőlésekor pedig inkább tűnnek sértett, infantilis nagyszájúaknak, mint haladó gondolkodású értelmiségieknek. Mellesleg a szöveg már az első oldalakon egyértelmű gúnnal fordul mindenféle – itt persze kifejezetten ideológián alapuló – fejlődéseszményhez, mely az amúgy is gyönyörű nyelvezettel bíró regényben egy különösen szép szoborallegóriában ölt testet: „... kétséges volt, hogy csakugyan eleven emberről mintázták volna, inkább valamiféle elvont eszményt látszott megtestesíteni: derékig meztelen volt, duzzadó mell- és karizmokkal, hullámos kőhaját negyven év előtti szél emléke lobogtatta, magas kőhomlokát égnek szegezte, a nyílt és szigorú kő szempár elvben a szebb jövőbe nézett volna, ámbár tekintete irányának meghosszabbításába éppenséggel nem a jövő esett, hanem a tér túlsó felén az első világháborús emlékmű bajtársa karjai közt összeroskadó bronzkatonája...”

A családregegyként való olvasatot támogatja a helyszín. A viharos évtizedeket a szereplők a centrummal ellentétben a Nyugat-Magyarország periferiájára szorult kisebb közösségben élik meg, veszlelik át. A történet során azonban egy családdal sem ismerkedhetünk meg teljes egészében, csak részleges és nagyban szituációfüggő ábrázolásokkal találkozunk, melyekben az válik nyilvánvalóvá, hogy a regényben egy család sem egységes, viszonyukból pedig csupán annyit ismerünk, amennyi elég ahhoz a szóbeszédhez, melynek vagy tárgyai és elszennedői vagy kreálói és terjesztői.

Ha a történetet sem az elbeszélő, sem a szereplők nem vallják a magukénak, akkor az mindenkié – közkézen forog, mint a szövegek az asszonyok kezében, és közszájon, mint a rossz ízű szóbeszéd, melyet a regény radikális változásokat sürgető, a század eleji rendszerváltás állandó hangulatában (vagy a helyi kocsmaszagban) aszalódó lapok „újságírói” gyakran transzformálnak szöveggé. Rendkívül úgyesen, árnyaltan terelgeti a regény az olvasó asszociációit ebbe az irányba. Egyik főszereplő, Raugh Géza nagynénjének, Margitnak szerény jövedelemforrása a varrás, ruhák és főleg tehetősebb polgárok szöve-

teinek javíthatása, valamint a cigánykártya, vagyis jövendőmondás, mely szintén a másokról szóló történetek szövege egy sajátos, babonás módja. Barsi László, a költői ambíciókkal induló, de kudarcok hatására inkább a radikális lapok számos koholmányának szellemi atyjaként megismert lázongója hatalmas megaláztatásban részesül egy kaszinó előtt. Néhány fiatal ugyanis a tagsága ellenére sem engedi be, sőt szó szerint kihajítják, amiért alaptalan dolgokat terjeszt az újságban egy általuk tisztelt férfiről. A konfliktus elfajulását pont az a kaszinóból éppen kilépő Balkay akadályozza meg, aki a pletykát megírták. A „szájról szájra járás” mintapéldája, ahogy a tizenhatodik fejezet ábrázolja a történeteket: Eta – aki egy tanútól frissen értesült az incidensről, mellesleg Barsi Etáéknál bérelt szobát – kezdetben érdektelenséget színlelve alig várja, hogy továbbadhassa a hallottakat Erzsébetnek, Balkay lányának: „Eta néhány öltés után fölpillantott a készülőfélben lévő angyalról, és diadalmas, sokatmondó mosollyal nézett a vendégére.” Miközben egy angyalkadist varrogat, Eta hitetlenkedve, hogy Erzsébet semmiről sem tud, e készülő angyal mozdításával gesztikulál a készülő híradáshoz (sőt, míg a számára utálatos Barsiról beszél, az, ahogy a tűt beleszúrja az angyalkába, akár egy vudubabába, erős visszacsatolás a babonás szokásokra, például Margit cigánykártyájára), a dísz tárgy tulajdonképpen önmaga, Eta metaforájává válik. Az angyal jelentése ’hírnök’, de az ilyen olvasatot a pletyka szó etimológiája is legitimálni látszik: a szláv *plet-* tő jelentése ’szó, fon’. Elképzelhető tehát, hogy ha a pletykát tesszük a szövegszervezés alapelveinek e regényben, azzal lehetőség nyílik egészében megragadni a művet.

Elsődleges narrátor vagy központi szereplő, mely a többiekhez képest prioritást élvezne a szövegben, olyan nincs; a szerző (tulajdon)nevét elhalványító (ld. a kisbetűs borítót), deperszonalizációs gesztus a *szilánkok* szó tárgyiasságából szinte személyeket varázsol: szilánkok mint a társadalom egészének töredékein, egyéneken keresztül és rajtuk visszatükröződve láttatva a valóságot; a szituáció és a mondás mikéntje fontosabb a közlés tárgyánál a regényben. Érdekes, provokatív kísérlet történelem, konfabuláció és szépirodalom határán, ahol a pletyka tükrében a történelmi kor, mely kontextusba a regény illeszkedik, inkább provokációnak tűnhet az olvasó szemében, pláne az első világháború kitörésének századik évfordulóján.

Lakatos István

Tűzzel, tűzről

Kritikai beszélgetések: Dragomán György: Máglya. Vendég: Dánél Mónika.
Íróportrék: Dragomán György. Beszélgetőtársai: Bozsik Péter és Ladányi István. Pannon Egyetem, Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, 2015. február 16–17.

Dragomán György irodalmi estjét megelőzően, 2015. február 16-án került sor a Sziveri János Intézet rendezésében a *Kritikai beszélgetések* programra, amely Dragomán legújabb művének, a *Máglya* című regénynek a megtárgyalását tűzte ki céljául. A résztvevők úgy beszéltek a regényről, hogy tudták, másnap rákérdezhetnek a felmerült problémákra, és feltehetnek kérdéseket az írónak, hiszen a beszélgetést követő napon az *Íróportrék* keretén belül Ladányi István és Bozsik Péter beszélgetett Dragomán Györggyel.

A kritikai beszélgetés vendége Dánél Mónika kritikus, irodalomtörténész volt, aki miután ismertette a regényről kialakult véleményét, párbeszédet kezdeményezett a résztvevőkkel. Kiderült, hogy a szöveget más szempontból közelíti meg az az olvasó, akinek saját tapasztalatai vannak a regényben leírtakról, mint a fiatalabb generáció, aki „csak” a regényben olvas a diktatúra világáról. Konszenzus alakult ki a szöveg filmszerűségét illetően, illetve a referencializálás problémája is előkerült: mennyiben akar a regény a valósághoz kötődni, felismerhető helyekkel, terekkel játszani, s mennyiben „egyetemes” nyelven szólni a megtörtént eseményekről? A résztvevők rátértek az egyes motívumok, szimbólumok felfejtésére is. Mi a szerepe a regényben a hangyának, a rókának, a futásnak és a mágiának? A beszélgetés közelebb vitt ezek megértéséhez: azon kívül, hogy mindegyiknek funkciója van a regénytörténetben, a regényírás folyamatát is problematizálják: „Minden a regényírás felé tart” – többek között ez a mondat is elhangzott a közös értelmezés során.

A Dragomán Györggyel való beszélgetés során a hangsúly rögtön a női elbeszélői hangra terelődött. Az író elmondta: őt nem érdekli, hogy valaki milyen nemű, a lényeg, hogy egy *másik* emberről írta a regényét. Egy lány megformálásával ugyanis nincs több munka, mint egy fiúéval. Nem tudta előre, hogy lány főszereplője lesz, de mivel a róla felbukkanó képben, mozdulataiból, fehér kezéből ítélve egy lány tűnt elő, nem írhatta meg fiúnak. Ha-

mar rátért arra a kérdésre, hogy mennyire hasonló motívumokkal dolgozott az első regényében és a legújabbban is. Elmondta, hogy írás közben nincsenek saját döntései, ha valamit meglát, akkor azt nem tudja máshogy látni, de az egyes tárgyaknak, jeleneteknek még nincs funkciója, kódoltsága: „Nem tudok szimbólumokat alkotni. Amíg írok, a liszt csak liszt.”

Előtérbe került a női világ kérdése is, az írónak a meglátott rituálékból derült ki, hogy nőkről fog írni, és hogy itt valakinek tanítania kell a fiatalabbat: így derült ki számára is, hogy csak a Nagymama mondhatja el a leckéket. A Nagymama, aki mindvégig erősnek bizonyul a regényben, és végül saját döntésének áldozatává válik. Az író hangsúlyozta, hogy őt a döntés érdekli, és az a pillanat, amikor valaki rászánja magát egy döntés meghozatalára. „A tények nem segítenek” – az életben nem mindig tudjuk visszakeresni az adott pillanatot, ez az, amire a regény képes: a pillanat kimerevítésére. A regény nyelve is szóba került: „Érzelmek zenéjét próbálom lekottázni szavakba.” A gyorsan kopogó mondatok lehetővé teszik, hogy eljusson a regény a testi érzékelés részletes bemutatásáig a reflexív gondolkodás nélkül – vagyis a mondatokban benne kell lennie annak, hogy mit érez az adott szereplő: „A hangulati zenének működnie kell írás közben.”

Mielőtt elkezdett írni, két dolgot fogadott meg magának: az egyik, hogy nem ír kliséket, a másik pedig, hogy nem csal. A család azt jelenti az ő szóhasználatában, hogy olyat ír meg, amit nem látott meg előre. Fejben ír, nem rajzol, nem készít előre tervet, az nem segít neki. Arról is vallott, hogy olyan szövegszerkesztő lenne ideális, amiből egyszerre többet is meg lehet nyitni, s amivel több szöveget is lehet egyszerre kezelni. Ha megír egy regényt, kinyomtatja, és beköti, mintha rendes könyv lenne. Fogselyemmel készíti el, elvarrja a szálakat. Mint ahogy a regényben is teszi. Kétegyeit nem írja bele a könyvbe, bízik a nyelvben, amivel szerinte minden leírható.

Tokos Bianka

Csillagok az Utas és Holdvilágban

Csillagporzás. Éltető Erzsébet és Varga Richárd verses-gitáros estje.
Utas és Holdvilág Antikvárium, 2015. január 14.

Azok, akik ezen a téli szerda estén ellátogattak Molnár Sándor antikváriumába, igazi „csillagporzás” szemtanúi lehetnek. Éltető Erzsébet és Varga Richárd ezen a címen rendezett verses-gitáros estjén a két alkotó felváltva adta elő műveit, Erzsébet saját verseit mondta el, Richárd pedig saját dalait adta elő.

Éltető Erzsébet a Pannon Egyetem magyar szakán végzett, majd itt folytatta tanulmányait is magyar nyelv és irodalom mesterszakon, jelenleg összehasonlító irodalmat tanul. Ez a megszerzett tudás érezhető is volt művein, mert a versei dialógust folytatnak a magyar költészet motívumaival, művein Pilinszky, Márai és Weöres hatása is érződött.

Varga Richárd a nemesvámosi Fehérlófia Waldorf Iskola oktatója, a Nyugat-magyarországi Egyetem magyar-történelem szakán végzett, majd tanári diplomát szerzett. Dalai pedig a nemrégiben elkészült *101* című lemezzel szólnak. Varga Richárd költészete szintén erős párbeszédet folytat a magyar költészettel. József Attila, Radnóti, Weöres, Ady és Ottlik szavaival, félszavaival is párbeszédbe elegendő versei.

Éltető Erzsébet így nyilatkozott az eseményről: „Ricsit egy évvel ezelőtt ismertem meg. Akkor jött el először az egyik Oda-LÖKött KÖLTészet által szervezett slam poetry eseményre, aminek én is a tagja vagyok. A veszprémi Corvinus Caféban szerepeltünk aznap este, ott hallottam először a szövegeit. Emlékszem,

már akkor is lenyűgözött, valamiért szeretem a szomorúan szép verseket, és hangulatban, képi világban hasonlóan gondolkodtam én is. Aztán jött a nyár, és Ricsi felvetette, mi lenne, ha csinálnánk egy közös estet. Ő eljátszaná gitárral a saját dalait, és külön dallammal kísérné a verseimet, amiket a zeneszámok között mondanék el. Összel kezdtük tervezni az eseményt, bár túl sok munkánk nem volt a különböző versek és dalok összehangolásával, mert annyira passzoltak a szövegeink egymással. Akik eljöttek aznap este a *Csillagporzás* nevet viselő estünkre, nehezen hitték el, hogy a műsor nem egy előre megírt forgatókönyv alapján íródott. Mi csak úgy egymás mellé tettük a papírjainkat, és az valahogy működött. Iszonyúan izgultam, annak ellenére, hogy a hely, az Utas és Holdvilág Antikvárium már évek óta az egyik törzshelyemnek számít. Ugyanúgy szétszórt voltam, mint mindig: a verseket utolsó pillanatban vittem nyomtatni. A helyzeten csak tovább rontott, hogy a közönségnek szánt székek nem érkeztek meg, így mindenkinek állva kellett végighallgatni minket. Lehet, hogy csak túlreagáltam, mert úgy tűnt, hogy ülőhely nélkül is élvezhető volt az este. Sok jó visszajelzést kaptunk, és számomra külön öröm, hogy a közeli barátok, ismerősök, sőt még az egyetemi tanáraink is eljöttek. Még anyukám is megdicséret, pedig ő ritkán szokott.”

Tokos Bianka

A dolgok folyamatban

Fenyvesi Ottó: *A szabadság foglyai*, Művészetek Háza, Veszprém, 2014

A címben szereplő mondat Fenyvesi Ottó legújabb könyvének, második prózakötetének csaknem pontosan a felénél olvasható. Benne van a könyv és egy nemzedék talán legfontosabb gondolata. Mert a gondolatok közül nem feltétlenül a leglátványosabb, legrikítóbb, legújabbnak ható a legfontosabb, előbb-utóbb meg kell tanulnia minden generációnak, hogy vannak örök igazságok is. Legalábbis olyanok, melyek hosszú idő, Hamvas Béla szerint ötezer év, rendben, azóta még hozzátehetünk hetvenet, szóval hosszú idő tapasztalatait összegzik, ráadásul végtelenül egyszerűnek, magától értetődőnek tűnnek. Az egyik ilyen úgy szól, hogy bizony, múlik az idő. Fenyvesi Ottó szövege úgy folytatódik:

„Sem az anyag, sem a tér, sem az idő 30-40 év múlva már nem ugyanaz”. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy a szintén délvidéki Csáth Géza novellahőse mondja ki, hogy szerinte az egész emberiség művészete összefoglalható abban a mondatban, hogy hja, kérem, öregszünk.)

Erre a gondolatra bukkant rá Fenyvesi Ottó, ez a rábukkanás pedig nem igazán vidító pillanat az ember életében. Mert azt jelenti, hogy élete jelentős részét leélte, számot kell vetnie, vagy legalább vissza kell tekintenie az eddigi útra, melyet megtett. Költő esetében ez azt is jelentheti, hogy elkezd prózát is írni, hiszen az emlékezésnek jóval adekvátabb formája a kevésbé kötött, jóval hömpölygőbb sor és forma. Aztán persze rá kell jönni, hogy semmivel sem könnyebb prózát írni, sőt.

Az új kötet a költő hatvanadik születésnapjára jelent meg, alcíme szerint esszéket, képeket, toldalékokat, törléseket tartalmaz. El lehet töprengeni ezen az alcímen, hiszen éppen az emlékezések szó hiányzik, de hamar rájövünk, hogy amit jelent, az éppenhogy benne van, úgy együtt. Míg az első prózakötet, a *Némely részletek* beszél az átköltözés időszakáról is, naplórészleteket is beépítve, ez a könyv az eszmélés és a felnövekvés, pályakezdés éveit veszi nagytitkos alá, azt a kort, amikor még *Volt egyszer egy Jugoszlávia*, ahogy – a záróinterjúját leszámítva – a kötet legterjedelmesebb írásának címe is mondja. Egyszerre beszél a lázadásról, az újítás, az egész világot megélés vágyáról, és érezhetően szól a nosztalgiáról, mely benne is él. Ezt a kettősséget már többen felfedezték a Fenyvesi-életműben. „Egyfelől szembe-tűnik az Új Symposion egykori szerkesztőjének ízlésbeli avantgárdizmusa és a konvenciók elleni lázadások iránt felvállalt szimpátiája, amely leglátványosabban a rockzene és a punk iránti rajongásában ölt testet; másfelől azonban nem mehetünk el a mellett a jelenség mellett, hogy Fenyvesi Ottó költeményeit és prózáját az utóbbi másfél-két évtizedben az emlékezés, a gyökerekhez való visszatérés, a nosztalgia és nemritkán a gyász érzésének feldolgozása határozza meg”, írja 2011-ben a *Tiszatájban* Förköli Gábor a *Némely részletek* kapcsán. Radics Viktória „derűs melankolikusnak” nevezi, akiből csak egy van, „legalábbis ilyen ironikus, érzelmes és

bölcs formációban” (*Spanyolnátha*, 2014. 5. sz.), és, mint mindig, ez a jellemzése is pontos.

Az új kötet a múltból szól, küszködésről és örömeiről, halott barátokról és élőkről, nemzedéktársakról és idősebbekről, néprajztanárnőről és szobrászról, versekről, filmekről és zenéről, legfőképpen pedig a fiatalságról, a lázadásról és annak tudatáról, hogy a világ talán sosem változik meg, mégsem szabad elfogadni olyannak, amilyen. Élni kell, habzsolni az életet, mivel nem lehet másképp. „Egyszerűen csak élni akartunk, leélni egyetlen földi életünket. [...] Forrófejűek voltunk, lázadó fiatalok. Modernek, boldogok és optimisták akartunk lenni. Írtunk és ittunk, szenvedélyesen habzoltuk azt, amit az ezerkilencszázhetvenes és -nyolcvanas évek felkínáltak: éjjeleket, nappalokat, lányokat, nőket, könyveket, zenéket, képeket, filmeket, autókat, karriert. A szocialista világrend akkor ott öröknek és abszurdnak tűnt, nem láttuk a végét. Aztán egyetlen pillanat alatt kizuhantunk a történelem szorításából, és búcsút intettünk a régmúlt időnek, a kommunista pártnak és a fiatalságunknak.” (98. o.)

A többes szám első személy jelzi, hogy a kötet az egyes szám első személyű vallomásnál?, beszámolóknál?, számvetésnél? többet akar megragadni: egy nemzedéket, egy nemzedék próbálkozásait, sikerét és kudarcait. Ebbe a nemzedékbe tartozik ő maga is, aki az íróasztala fölött rója az értékelést ceruzájával – igen, ceruzájával –, és majd csak később kopogja be a klaviatúrára. Hogy ez ellentmondás lenne a modernségét hangsúlyozó költőben? Igen, de nem az egyetlen.

A kötet nagyon tudatosan szerkesztett egész, ahogy ennyi idősen már illik is. A mottó a *Szamurajúkóde*-ből kiemelt bekezdés a nemzedékek feladatáról, majd egy rövid esszé következik Heidegger egy kevésbé ismert írásáról, melyben szó esik költészetéről, lemondásról és főként a kóborlásról; a zárószöveg pedig a Tisza virágzásáról, a kérészek rövid életéről szól, melynek egy-két órájába van sűrítve az egész élet, a kezdet és a vég. Köztük olvasható tizenöt írás, melyek között van esszé, emlékezés, előszó és egy hosszabb interjú Fenyvesi Ottóval. A szövegek kettő kivétellel nincsenek dátumozva, azaz szerepü-

ket a kötetben elfoglalt helyük határozza meg. A két keltezett szövegből az egyik már húszéves, egy akkor adott helyzetből indul ki, a másik pedig folyóirat számára készített levélinterjú, kötelező megadni a megjelenésének helyét, idejét.

A könyv terjedelmének felét nagy vonalakban fölvázolt portrék teszik ki, főleg kortársakról vagy majdnem kortársakról; egy kivétellel valamennyien jugoszláviaiak, a kivétel pedig Zalán Tibor. Ezeket a portrékat két dolog fogja össze: művészet és barátság. Ahogy a szerző az első, Tolnai Ottóról írott „négy bekezdésben” leszögezi: „Tolnai közelében nagyon jó volt lenni”, mert sokat lehetett tőle tanulni, méghozzá nem úgy, hogy oktatott, hanem műveket adott a fiatalabbak kezébe, figyelmüket művészekre irányította, azaz segítette őket abban, hogy megismerjék saját korukat, saját koruk irányzatait. „Úszni kellett, belekapaszkodva abba, amit találtunk, vagy amit az idősebbektől kaptunk. Máról holnapra vergődünk, de úgy, nehogy elzárjuk az utat a holnaputánhoz.” (14. o.) Ennek helye, terepe volt az *Új Symposion* folyóirat, melynek szerkesztője ekkoriban Tolnai Ottó volt. A *Sympo* ma már szinte legendává vált: írók, költők sorát indította el, közülük többen szerkesztők is lettek. Maga Fenyvesi Ottó is ezek közé tartozik. (Csak zárójelben tegyük hozzá, hogy az *Új Magyar Irodalmi Lexikon* meghatározása szerint „ennek egyik leágazása a Veszprém-ben megjelenő *Ex Symposion*”. Jó szó ez a „leágazás”.)

Mint a Tolnai-képből is kitűnik, a portrék rajzolásának fő eszközei az emlékezés, a történetek, az anekdoták és az értékelő, nem ritkán filozofikus megjegyzések. Ezekből áll össze egy költő, író vagy éppen képzőművész szubjektív arcképe, mely mögül kirajzolódik a kor, melyben éltek akkor, s amely kor aztán összeomlott, amelynek szorításából végül kizuhantak. Többen úgy, hogy nem csupán a kort, hanem a széteső, háborúba ájult országot, szülőföldjüket is elhagyni kényszerültek.

Hogy a recenzens is szubjektív legyen: annak idején számunkra Jugoszlávia maga volt a Nyugat. Nem csupán azért, mert nem volt könnyű beutazni, hiszen csak nagyon kevés pénzt lehetett beváltani, lévén a dinár konvertibilis valuta (ki érti ezt még?), hanem azért is, mert úgy érez-

tük, ott sokkal szabadabb a szellem. Olyan műveket olvashattak, melyek Magyarországra csak tiltott csempészárúként érkezhettek, melyekért ha nem is mindig büntetés, de rosszallás járt. Az *Új Symposion* is csak elvétve kerülhetett a kezünkbe. Olyan szerzőket olvashattak, jó részüket persze szerb fordításban, akikről itthon csak szidalmak jelenhettek meg. Arról nem is beszélve, hogy miket lehetett megvásárolni arrafelé: hanglemezeket és edzőruhákat, piperecikket és márkás italokat; virágzott is a csempészet. És elhűlve tekinthetünk arra, ahogy ez a világ összeomlott, véres háborúba torkollott, és hogy megtudhattuk, mennyire hamis kép élt bennünk az ottani „liberális” vezetésről. A Sziveri János szerkesztette, betiltott *Sympo* sorsa világosan beszél erről. De a *Volt egy-*

fogalmazott *A szabadság foglyai* címűben. A szerző főleg a punk és a keményebb rock iránt vonzódik, még ha látja is az üzletté válás, kommercializálódás veszélyét. Leszögezi, hisz abban, hogy „az ellenkultúra mindig megtalálja a maga táptalaját, a nyugtalan fiatalságot, amely átformálja, a maga képére alakítja az elődök kommercializáló szokásait, kultúráját, zenéjét.” (104. o.) Ez a mondat, ez a hit igazolja, amit a kötet borítóján olvashatunk: „Fenyvesi Ottó emlékezete általában a múlttól szól, de a jövőre irányul.” Ez szerintem érvényes még a *Halott vajdaságiakat olvasva* kötet megrendítő verseire is. És az idézetek után nem állom meg, hogy ne hívjam föl a figyelmet a költő-író stílusára, legfőképpen szép ritmusú, Esterházy Péter kifejezését kölcsönvéve: ápolt mondataira.

mindenkit. Ezt teszi szóvá a szerző a Fehér Ferencről szóló fejezetben (melyben a könyvtárból kiselejtezt, mert ki nem kölcsönzött könyvekről ír). A biztonság kedvéért hozzáfűzöm, hogy nem a filozófus Fehér Ferencről, hanem a – Fenyvesi Ottóhoz hasonlóan – topolyai illetőségű költőről van szó.

Ki kell emelni a kötet remek képanyagát, a ma már archív felvételeket; ezek készítője Dormán László, szintén régi barát. Mint már írtam, a könyvet egy levélinterjú zárja. Ebben Orcsik Roland megkérdezi, hogy nem dermed-e meg Fenyvesi Ottó az emlékezéstől. A válasz: „A bibliai Lót története zseniális. Jugoszlávia, a birodalom megsemmisült, de senki nem változott sóbálvánnyá, továbbra is élnek emberek, akiknek fel kell dolgozniuk a történeteket.

Fenyvesi Ottó és Nemes Z. Mária, a Magyar Napok 2015. Sziveri János-díj átadásán. Fotó: Gáspár Gábor

szeregy *Jugoszlávia* című írás is, melybe persze némi nosztalgikus hang is vegyül.

A kötet egyik fontos gondolata a barátság. „[A] barátságnál nincs megrendítőbb, mélyebb emberi kapcsolat. A barátság egy lélek, mely két testben lakozik.” (60. o.), idézi Fenyvesi Ottó Sziveri Jánost, megidézve egyben Arisztotelészt is. Ebbe persze beletartoznak a közös gondolatok, a közös gondolkodás, a közös célok. „Nekünk az *Új Symposion* jelentette a menekülést a provincializmus, a bárgyú szolgálalkúság börtönéből”. (61. o.)

A második fontos gondolat az avantgárd, a modernség. A ma már neoavantgárdnak nevezett művészet és a zene, amely meghatározó forrása Fenyvesi Ottó költészetének is. Erről olvashatunk a kötet címadó szövegében, az oximoronnal meg-

Nagyon lényegesnek gondolom, hogy napjainkban, mikor megint fegyverdörgés hallatszik egy szomszéd országból, ahol természetesen szintén élnek magyarok, Fenyvesi Ottó egy szerb és egy horvát pályatársról is közöl portrét. Egyiküknek, Vojislav Despotovnak egy kötetét le is fordította. Ez a nyelv- és művészetismeret szintén azok közé tartozott, amiket irigyeltünk a határon túliaktól, talán még most is irigyünk. Elképesztő az a névsor, melyet a kötetben több helyütt fejünkhöz vág Fenyvesi Ottó – mi meg csak szégyenkezünk, hogy milyen keveset tudunk róluk, többségüknek még a neve sem cseng ismerősen, legfeljebb Selimović, Andrić (elvégre ő Nobel-díjas), Krleža, Kovačić, Tišma és még néhányan. De hát a magyarok közül sem ismer minden olvasó

Én nem félek a múlttól. Nekem a Vajdaság és az ott egykoron összefutó szellemi erőterek részemmé váltak. Kútfont, emlékezetet, hivatkozási alapot jelent.”

És hogy mi lehet a mérleg? A nemzeték mérlege? Hadd idézzem Zalán Tibor versének részletét, „fáradt kadenciáját”, mellyel a 60 éves költőt köszöntötte:

*Nem csináltuk meg
mi sem s talán már nem is
csináljuk végig De mit is
Mindegy egy legyintés
legfeljebb annyit megér
Írtunk néhány tucat jobb verset
könyvet levelet gyászbeszédet is
később elgázosodott sírok fölött*

Brassai Zoltán

Urbi et Orbi

Ha március, akkor Magyar Napok Veszprémben

A Magyar Napokon, immár ötödik éve minden március végén fesztiválhelyszínné válik az egész város. A programok mértani középpontjában a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara áll, itt az a „keverőpult”, ahonnan kisugároznak, tükröződnek, sokszorozódnak a perspektívák. Megnyílnak az intézmények. Ilyenkor fentről a várból, a Kar székhelyéről nem csak valóságosan, de szimbolikusan is ellátni a csillagokig, az örökkévalóságig. Mivel határon túli egyetemekről, városokból hívnak előadókat és vendégeket, szisztematikusan feldolgozva egy-egy földrajzi terület kultúráját, tudományos életét, kicsit úgy érezzük, hogy az összmagyarság városává válik erre a tíz napra Veszprém, urbsszá, amely mint ilyen, egyben orbis is. A mi világunk.

A Magyar Napokon, immár ötödik éve minden március végén fesztiválhelyszínné válik az egész város. A programok mértani középpontjában a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara áll, itt az a „keverőpult”, ahonnan kisugároznak, tükröződnek, sokszorozódnak a perspektívák. Megnyílnak az intézmények. Ilyenkor fentről a várból, a Kar székhelyéről nem csak valóságosan, de szimbolikusan is ellátni a csillagokig, az örökkévalóságig. Mivel határon túli egyetemekről, városokból hívnak előadókat és vendégeket, szisztematikusan feldolgozva egy-egy földrajzi terület kultúráját, tudományos életét, kicsit úgy érezzük, hogy az összmagyarság városává válik erre a tíz napra Veszprém, urbsszá, amely mint ilyen, egyben orbis is. A mi világunk. A magyar művészet világa. Az itteni események szétsugároznak a határon inneni és túli kis kozmosz-szigetekre – szobákba, egyetemekre, szerkesztőségekbe, színházakba –, amelyek megnyílnak egymás felé. Évente találkoznak itt határon inneni és túli alkotók, tudósok, és mondják a magukét, beszélgetnek, tanítanak fönt a várban, lent a völgyben, a kertek és kolostorok sétányain, az egyetemi kampuszon, a környékbeli középiskolákban. Mintha még a vár régi házait díszítő szentek szobrainak szemén keresztül is ők néznének ránk, ami igen szórakoztató. Imádni való civilizáció ez, csupa olyan emberrel, akiket szeretünk, és a Magyar Napoknak hála egyre inkább ismerősként köszönhetünk. Itt nem látszadolgokról beszélnek ötperces figurák, hanem komoly emberek kapnak szót. Az utolsó helyek egyike, ahol még a tudósoktól, művészeketől várják a világ tolmácsolását. Árkádia?

A programok sokasága igényt tart az összes érzékszervünkre, és kimozdít abból a mesterséges állapotból, hogy a képernyőn keresztül, mintegy megszűrve fogadjuk be a világot. Gyalogolunk és biciklizünk, a várfalakon egyensúlyozunk. Kéz a kézben jár ilyenkor az ökológia az esztétikával, a kulturális antropológia a komparatistikával. Pozitív energiák szabadulnak fel, miközben a város és vendégei felismerik identitásukat. Ez is a lényege az egésznek. A program ugyanis eredendően magában a városban és lakóiban van. Az ember, az egyetemista, a városlakó a médium.

Magyar Napok 2015, Szétszórt csillagok színháza. Petöfi Színház. Kiállításmegnyitó, Oberfrank Pál és Gajdó Tamás. Fotó: Gáspár Gábor

Magyar Napok 2015, Jel Színház. Tolnai Ottó: Wilhelm-dalok, Petöfi Színház. Bicskei István. Fotó: Gáspár Gábor

Sok minden történt már, amire érdemes emlékezni. A *Vajdasági napok*kal kezdődött 2011-ben, amikor jött Tolnai Ottó, a szabadkai Kosztolányi Színház, performanszot mutatott be Ladik Katalin, láthattuk Baráth Ferenc szellemes, nagyvilági plakátjait, hallhattuk Thomka Beátát és az akkor már nagyon beteg, mégis ellenállhatatlan energiával pörgő Sava Babićot, továbbá a Veszprémben otthonra lelt vajdaságiakat, köztük Fenyvesi Ottót, Ladányi Istvánt és Bozsik Pétert. Azután következtek a *Kárpátaljai*, *Felvidéki* és tavaly az *Erdélyi napok*. Még élénken él az emlékezetünkben a sepsiszentgyörgyi színház művészeit köszöntő zúgó taps, Szócs Géza és Orbán János Dénes, az erdélyi Villon irodalmi estje, Kádár Tibor veszprémi/kolozsvári festőművészeknek a szülőföld tájait idéző kiállítása. Ilyenkor adják át a Sziveri-díjat, a fiatalon elhunyt költő születésnapján. Felejthetetlen számomra, ahogy tavaly, felkapaszkodva a veszprémi várba, útközben meg-megállva mondott valaki egy-egy Sziveri-verset. Szellemidézés volt a javából, még Ányos Pál költőhöz is betértünk a ferences templom kriptájába, ahol Bencsik Orsolya, a tavalyi Sziveri-díjas bácstopolyai költő olvasta fel a *Couleur locált*. Végül a püspöki palota teraszán, ahonnan élénk táru egész Veszprém, Utasi Erzsébet, a költő özvegye idézte a költő utolsó négy verssorát 1990. január végéről: „Elődbe járulnék akár, de nem tudlak még / egészen megnevezni. Hangod, mintha hersegne... / Vagy csak a gyertya krémje? / Valakit elszóltattak belőlem –”.

A *Magyar Napok* programjában – amit Gécz János költő, művelődéstörténész, tanszékvezető talált ki és szervez Ladányi István költő, irodalomtörténész, egyetemi docens és sok-sok munkatárs segítségével – részt vesz az egész város, a Pannon Egyetem, a Sziveri Intézet, a Petőfi Színház, a Művészetek Háza, a múzeum, a könyvtár, az érsekség intézményei, a környékbeli középiskolákból is néhány. Sőt, idén bekapcsolódik Balatonfüred is, kiállítással és rendezvénnyel a Vaszary Galériában és a Fordítók Házában. A támogatók között ott van a Nemzeti Kulturális Alap. Ezt az óriási programfolyamot csak így lehet megcsinálni. Idén a nyugati magyar diaszpóra volt a vendég március 19–28-ig. Megidéztek a párizsi *Magyar Műhely*, az *Arkánium*, a *Bécsi Napló*, a *Látóhatár*, a *Szivárvány*, az *Irodalmi Újság* hőskorát, az emigráció évtizedeit az egykori szerkesztők és munkatársak. „Megszólalt” a legendás Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja. Az orléans-i Jel Színház elhozta a Wilhelm-dalokat, Tolnai Ottó csodálatos megnyitóbeszédet mondott Nagy József fotókiállításán, egyben értelmezve, megvilágítva a koreográfus színházi metódusát. Itt volt a rendszerváltás után a Veszprém megyei Nemesvitára hazaköltözött András Sándor, akivel Balázs Imre József beszélgetett. Ferdinandy György még rendhagyó irodalmi órát is tartott a füredi Lóczy Gimnáziumban.

Tudományos tanácskozásokon több szempontból is boncolgatták az emigráci-

ós irodalmat. Robert Capa-kiállítás nyílt a Vaszary Galériában, a Vass László gyűjteményben pedig válogatást mutattak be a diaszpórában élt/élő képzőművészek munkáiból. Kuriózumként Kovács Endre bemutatta sokszor nagyon személyes fotóit Halász Péterék világhírű színházáról, a Squatról, ahol emigrálásuk után dolgoztak tovább. A Balassi Intézet és a Magyar Fordítók Ház Alapítvány műfordító szemináriumán összehasonlították Domonkos István legendás verse, a *Kormányeltörésben* átülte-

„az élet vágni engem nyakon”. Idén még a szokásosnál is több volt a zene, fókuszban a Mendelssohn Kamarazenekarral, amely Rohmann Imre salzburgi zongoraművésszel és Kovács Péter hegedűművész, a zenekar vezetője közreműködésével előadta a *Magyar Rapszódia*t, a veszprémi születésű világhírű pedagógus, zenész, Auer Lipót emléke előtt tisztelegve. De például az Éjszakai Egyetemen beszélgethettek az érdeklődők Asher Goldsmiddal, a *Fehér isten* című film zeneszerzőjével. Formabontón,

Magyar Napok 2015, Irodalmi matiné, Balatonfüred. Szócs Géza, Hammerstein Judit, Szörényi László. Fotó: Gáspár Gábor

Magyar Napok 2015, Párizsi barátság – magyarok Párizsban, Beöthy István és Martyn Ferenc kiállítása. Művészetek Háza – Várgaléria, Dubniczay-palota. Fotó: Gáspár Gábor

téseit különböző nyelvekre. „én lenni / én nem tudni magyar / élni külföld élet / pénz nyelv zászló / himnusz bélyeg / elnökök vezérek / előkotorni megfelelő / ott ahova érek / mi meghalni mindnyájan / úgysis téves csatatéren.” Az immigrációnak és emigrációnak, nyelvvesztésnek, nyelvi apokalipszisnek nincs ennél kifejezőbb verse, benne a sorral, amit egyre többen idéznek:

közvetlenül. Persze ez az egész *Magyar Napok* rendezvénysorozat is egy bizonyos forma, de élő, folyton alakuló, Malraux szellemében, aki azt mondta: „be kell vezetni a művészet módszereit az életbe, nem azért, hogy művészetet csináljunk az életből, ó dehogyis! Hanem, hogy életet csináljunk a művészetből.”

Bartuc Gabriella

Magyar Napok 2015

Nyugati magyar diaszpóra. Pannon Egyetem, 2015. március 19–28.

A Parnasszus folyóirat tematikus számainak bemutatója, Petőfi Színház.
Turczi István és András Sándor. Fotó: Gáspár Gábor

A Minszenty-kultuszról tart előadást Kovács Gergely
az Érseki Palotában. Fotó: Gáspár Gábor

Kutasi Kovács Lajos életútja. Kiállítás a Laczkó Dezső Múzeumban.
Vásáry Tamás, Kutasi Kovács Szabolcs és Pátkai Róbert. Fotó: Gáspár Gábor

Szelevényi Ákos koncertje a Hangvillában.
Fotó: Gáspár Gábor

Ferdinandy György irodalomórája a balatonfüredi
Lóczy Lajos Gimnáziumban. Fotó: Gáspár Gábor

A Jávor Pál Nemzeti Czigányzenekar koncertje
Kalló Zoltán primással a Hangvillában. Fotó: Gáspár Gábor

*Magyar Napok 2015,
Éjszakai Egyetem, Asher Goldschmidt,
a Fehér isten című film zeneszerzője.
Fotó: Gáspár Gábor*

Kováts Péter és Rohmann Imre koncertje a Mendelssohn Kamarazenekarral. Pannon Egyetem, aula. Fotó: Gáspár Gábor

*A Sziveri János Intézet folyóirat-tanácskozása.
Fotó: Gáspár Gábor*

*A Kabóca Bábszínház előadása a Eötvös Károly Megyei Könyvtárban.
Fotó: Gáspár Gábor*

*Kovács Endre Halász Péter színházát bemutató fotókiállítás.
Pannon Egyetem, aula. Fotó: Gáspár Gábor*

*A magyar diaszpóra kutatásának és támogatásának kérdései.
Pannon Egyetem, konferenciaközpont. Fotó: Gáspár Gábor*

A Magyar Műhely szerkesztőinek képzés-kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeum anyagából. Művészetek Háza – Magtár. Fotó: Gáspár Gábor

Az Ex Symposion Jel Színház-számának bemutatója a Petőfi Színházban. Fotó: Gáspár Gábor

Fából vaskarika

Baráth Ferenc: Plakátok.

Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége, Budapest, é. n.

Baráth Ferenc Plakátok albuma sokkolóan hatott rám. Az álló téglalap formátumú matt fekete kötet (28 x 20 cm) százhusz oldalas, öt hosszabb írás van benne a művész plakátjairól s negyven rövid, frappáns és magvas idézet kiváló személyiségek (írók, költők, rendezők, művészettörténészek, etc..) Baráth-plakátokról írt gondolataiból és száztizenöt, azaz 115 remek Baráth-plakát!

A Baráth-plakátok jók. Mik a jó plakát ismérvei? „A jó plakát nem illusztráció, nem táblakép, hanem csakis plakát. A képi ábrázolása egyszerű és erőteljes, a szöveg rövid és megragadó. A plakát ne legyen unalmas.

A jó plakátot nem olvassák, nem nézik, hanem csupán megpillantják. De a jó plakátot nemcsak az első pillanatban érzékelik, azt a szemlélő vizuális memóriája szemének recehártájára fényképezi, és hosszú időn át ott dereng...” (Ernst Growald)

De száztizenöt jó plakát?!? Túl intenzív, túl attraktív, talányaival, megfejténi való enigmáival, felejthetetlen asszociációs kódrendszerével, lenyűgöző vizuális formakincsével, a Baráthra jellemző színvilággal és az arányaiban visszafogott, stílusosan jól megválasztott tipográfiával... mindazzal a szürreális elemekből konstruktivisták szerkesztést létrehozó, elképesztően gazdag látványzuhataggal, amit ez a száztizenöt plakát jelent.

A kötetnek elegáns a megjelenése, visszafogott, mértéktartó a „tálasása”. Felépítését nem a kronológia határozza meg, hanem az egyes „fejezetek”, vagy, ha úgy tetszik, „tételék” hasonló témaköre (Szabad színházak fesztiválja; Kulturális események, rendezvények, kiállítások hirdetései; Környezetvédelmi sorozat; Korábbi [újvidéki] színházi plakátok). Megnyugtatóan hatnak, megpihenhet a szemünk a tételek közé helyezett, többnyire szürke vagy sárgászöld lapokra nyomott szövegeken. Baráth, „a fekvő formátumok nagymestere” kiválóan és szellemesen szerepelteti műveit az álló formátumú téglalapok oldalain. Szépek a lappárok, nagyon jó a ritmusa a kötetnek: a passe-partout-k élénk színei visszaköszönnek egy-két lap múlva a képeken, jó játékot adnak az egyes képméreteket is, hogy melyik lapon szerepel egy-egy, vagy kettő, netán három mű. Ez az album – katalógus? vagy nevezzük képeskönyvnek? – hol a témaváltással, hol az alapszínek élénkségével, hol az elrendezéssel, mindig ad olyan meglepetést, ami a kötet megismerésének időbeli folyamatát kellemesen (és okosan) irányítja.

Ha nem egyszerre szeretné a néző megismerni a válogatott Baráth-oeuvre-öt, hanem többszöri visszatéréssel egyre

több és több időt szán rá, lassan kialakulnak saját válogatási szokásai: nemcsak a korábban talán ismerteknél időzik el, de megfigyel bizonyos visszatérő motívumokat (katicabogár pöttyei; repülő elemek: madár, hal [!], tigris, vörös csillag; árnyék-képszerű sziluettek, beleaplikálva hol ez, hol az; eltérő jellegű montázs elemek egymásba átúsztatva stb.), újra megnézi egyben a jól elhelyezett, nyugodalmasabb, puritánabb, egyneműbb háttérű, környezetvédelmi témájú 11-et, beleolvass az idézetekbe, s elkezd oda-vissza lapozni, és igazat ad a találó megfigyelőknek. Lassan mégis kialakul egy kronológia is, hisz 1979-től 2013-ig, ez a több mint három évtized mutat változásokat: mikor van dominanciája a fotónak, mikor a rajznak, mikor poétikusabb vagy éppen expresszívebb a hangvétel.

Baráth *Plakátalbuma* – fából vaskarika. Fő témája: Baráth Ferenc több mint harminc évizedes plakáttervezői tevékenysége.

De mi is (volt) a plakát?

Nagyméretű, nyomdailag sokszorosított kültéri hirdetés, falragasz, amely grafikai és tipográfiai elemek felhasználásával készül, a vizuális kommunikáció klasszikus formája. Virágkorát a zseniális Toulouse-Lautrec színes japán fametszetek hatására kialakult művészete indította el. A plakátművészet – a huszadik század művészete. Nem a huszonegyedik századé, nem a 2015-ös és további éveké, amelyekben most élünk. A plakát ugyanis visszazorulóban van, és átalakul.

Ennek lehetünk, lehetünk tanúi az elmúlt években, évtizedekben. Példárá Baráth remek plakátalbuma, amely a nagyméretű, utcára szánt, tömegesen utcai falakat sorozatban beborító plakátot szelí-

díti meg, és domesztikálja kézbe vehető sorozattá egy album keretei között. Az elmúlt évtizedek „plakáthasználata” is, lépésről lépésre, változáson ment át: régebben utcákon, hirdetőoszlopokon, hirdetőfelületeken szokás volt a plakátokat „tömbösítetten” kiragasztani. Nagy méret és sokszorozott jelenlét. Közben, miként Baráth vonzó színházi plakátjairól is elmesélik, a plakátok sorsának alakulásánál egyre gyakrabban fordul elő, hogy belső terekbe kerülnek, az átalakult táblakép-műfajok helyébe, akár a másféle eredetű (reprodukciós, idegenforgalmi stb.) poszterek. Az eseményeket emblematikusan hirdető, képes címplakátok irodák, könyvtártermek, szobák falainak díszévé váltak.

Példa erre egy virág, amely álló formátumú plakáton, egyszínű háttérrel előtt hirdeti a Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kara által szervezett, az egész várost érintő kulturális rendezvényeket: a *Vajdasági* (2011 – kék háttér), *Kárpátaljai* (2012 – vörös háttér), *Felvidéki* (2013 – piros háttér), *Erdélyi* (2014 – sárgászöld háttér) *napok* rendezvényeit. Lehet, hogy nem is virágról van szó: csak egy ívesen hajladozó, négy zöld lándzsaleveles növényről, ami mögött ott ragyog a gyerekek által is gyakran megrajzolt kerek nap a sugaraival.

Ezek fogadják a látogatót a Sziveri János Intézetben, szemben, a „köszönőfalón”, megengedve, sőt inspirálva bennünket arra, hogy ki-ki újragondolja a jelentését, szem előtt tartva Kassák megfogalmazását, Baráth kötetének mottóját: „A jó plakát mint tiszta művészi produktum, fenntartás nélkül élvezhető és értelmezhető, illetve érzékelhető, akárcsak egy tájkép vagy portré.”

Gopcsa Katalin

Baráth Ferenc a dolgozószobájában.
Fotó: N. Dvorszky Hedvig

András Sándor költői estje után. Fotó: Gáspár Gábor

Képregény

Bernard Lebrun – Michel Lefebvre: *Robert Capa The Paris Years 1933-1954*. Abrams, New York, 2012.

Robert Capa (1913–1954), Friedman Endre néven született Budapesten, középosztálybeli családban. A huszadik század egyik legjelentősebb fotósa, elsősorban dokumentaristaként, haditudósítoként tartják számon. Rövid élete során öt csatatéren fotózott (a spanyol polgárháborúban, a japánok kínai inváziójakor, a második világháború európai hadszínterein, az első arab-izraeli háborúban és Indokínában). A második világháború folyamán Londonban, Észak-Afrikában, Olaszországban, a normandiai partraszállásnál az Omaha Beachen és Párizs felszabadításakor is ott volt és dokumentálta a háború eseményeit.

„Először arra jöttem rá, hogy az, amit a Fénykép a végtelenségig örökkévalóvá reprodukál, csak egyszeri. A Fénykép gépiesen megismétli azt, ami a valóságban soha nem ismétlődhet meg. A Fényképen az esemény soha nem lép túl önmagán, a fénykép a korpuszt (corpus), amelyre szükségem van, visszavezeti a tárgyra, amelyet látok. A fénykép maga az abszolút Különösség, a feltétlen, fakó, ostoba Esetlegesség, az Ilyen (ilyen vagy olyan fénykép, és nem a Fénykép), azaz maga a fáradhatatlanul testet öltő Alkalmom, Találkozás, Valóság” (Roland BARTHES: *Világoskamra. Jegyzetek a fotográfiáról*, Európa Kiadó, Budapest, 1985. 8.).

Ez a Roland Barthes-tól származó idézet jut eszembe, amikor kezembe veszem a Robert Capa fotóművész életét feldolgozó „képeskönyvet”. Barthes a fénykép egyediségét, megismételhetetlenségét emeli ki. De a fénykép azért egyedül, mert az, amit vagy akit ábrázol, különleges. Ilyen az ember is, egy adott ember – pótolhatatlan. Capa esetében nemcsak az emberről, a művész helyettesíthetlenségéről van szó, hanem az általa létrehozott életmű páratlanságáról is – így kettős egyediséggel állunk szemben.

„Robert Capa is the creator of modern photojournalism” („Robert Capa a modern fotó-újságírás megteremtője”) – jelenti ki többször a kötet, amely mind-

végig alá is támasztja állítását. A könyv fotó- és dokumentumgyűjtemény egy fotós életéről – hiszen hogyan is lehetne elmondani egy fényképész történetét másképpen, más „módszerekkel”, ha nem az általa készített fényképeken keresztül? A könyvből kiderül: életében hétezer negatívot készített, miközben dokumentálta a század főbb konfliktusait (spanyol polgárháború, II. világháború). Egy ember történetét mesélik el a képek, akinek életében minden lépése jól sikerült, sikeressé vált, kivéve az utolsót: 1954. május 25-én az Indokínában nyolc éve tartó függetlenségi háborúról való tudósítása közben taposóaknára lépett, amely felrobbanva azonnal megölte.

A fotós története tehát képekből bomlik ki, ám mégis inkább a szöveg és a kép versengésének fogható fel a kötet: a kettő együtt működik. Ha műfajba kellene sorolni, akkor „életregénynek” is nevezhetnénk. Egyrészt azért, mert a könyvben megjelenített élet tele van fordulatokkal, izgalommal. Regényessé válik. S talán, ami a regény legjellemzőbb vonása: a konfeszzióból való kiindulás is jelen van; Robert Capa több leveléből is találunk részleteket, így a művész is megszólal: „A Gerdának nincs talpa a cipője alatt, így most nehezen tartjuk a nívót. Mindenesetre dolgozunk, nem koplalunk és majd csak kimászunk a nyavalyákból. Nagy tervek

is vannak, de egyelőre itt kell rendbe jönni” – írja édesanyjának. Azonban mégiscsak töredékes ez a „regény”, mert életének első húsz évéről nem nagyon tudunk meg semmit. A könyv tehát nem az egész életét dolgozza fel, hanem csak 1933-tól 1954-ig kíséri figyelemmel ezt az életfolyamatot, amelyben a fotóművész párizsi éveire kerül a hangsúly, innentől számítódik a fotós karrier is.

Mitől válik kalandossá ez az élet? Robert Capa bekerül Párizsba, a '30-as évekbeli fotózás fővárosába, amit a kötet többször is „global platform”-nak (világ-méretű pódium) nevez. Zsidó származása miatt kerül Franciaországba, gyerekkori barátjával, Csiki Weisszel együtt, és amikor Párizsba érkezik, egyetlen kincse a kamerája. Innen indul az az élet, amely eléggé mozgalmasra sikeredik – s amelyben a jó és a rossz dolgok is megférnek egymással. Mint ahogy a könyv elején a visszafogott Robert Capa-alírással felmutatásából egy lapfordításnyira nyomtatott nagybetűs felirat lesz, és határozottan rögzítődik a név, úgy alakul egy csapásra, és ég bele a befogadóba a fotósról kialakított kép, amely szintén hatalmassá válik a befogadó előtt, miután végigolvasta a dokumentumgyűjteményt.

Ahogy a könyvből kiderül, Capa életében meghatározóvá válik a névválasztás. Friedmann Endréről Robert Capa lesz – így az elején. Aztán különböző nevekként találkozunk vele kapcsolatban, nem válik tehát utolérhetővé ez a személy az elnevezésén keresztül, az életutat folyamatosan végigkíséri a névváltoztatás. Három nevet ismerhetjük meg, s így három arcát is – André, Robert és Bob. A nevek különböző korszakait jelölik, így azokon keresztül válik nyilvánvalóvá a kötetben, hogy hogyan lehetséges az ember különböző „rétegeire” rávilágítani. Nem írható le egyszerűen. A könyv arra is figyelmeztet, hogy a művésszel kapcsolatban újabb és újabb felfedezések születnek, ezek feltárása fontos lesz (például 2007-ben egy táskányi negatív érkezett New York-ba, ezek felfedése 2010-ben történt az International Center of Photography jóvoltából, s *Mexican suitcase [Mexikói bőrönd]* néven híresült el). Ennek a ténynek a bizonyítéka a könyv megszületése is, amely csak egy állomás egy művészélet feltárásában, s amely a fotós három nagyobb alkotói korszakát tekinti át.

Magyar Napok 2015, Robert Capa kiállítása, Balatonfüred. Keleti Éva megnyitója. Fotó: Gáspár Gábor

Az *André* (1933–36) című részben megláthatjuk az első kép-történetet (photo-story), amit Capa készített, mégpedig Lev Trockijról, az 1917-es orosz forradalom egyik vezéralakjáról. Lehetetlen volt képet készíteni róla, Capa ennek ellenére sikerrel járt a kis Leica kamerájával a nagyok között. Úgy készült a kép, hogy a zsebében volt a kis kamera, miközben körül volt véve a jól felszerelt fotóstársasággal. Szinte el is vészett köztük, mégis megvalósult a rögzítés. Ez a ravaszsága, ötletessége, egyszerűsége végigkísérte egész életét. Ebben az időszakban színészként is kipróbálta magát egy „fotóregényben”. Ekkor utazott Spanyolországba, amely meghatározta későbbi fotós karrierjét is. Ebben a korszakában találkozott Gerda Taróval, szerelmével, és ekkoriban alakult ki később is meghatározó baráti köre is.

A *Robert* (1936–39) című rész rögtön a Capa név eredetével foglalkozik. S rögtön ennek magyar származására terelődik a szó: a *kapa* és a *cápa* szó is előtérbe kerül, amelyek jelentése lehet az életből való nagy harapás (ha a cápáról van szó) vagy a nagy merítés (ha a kapa jelentést helyezzük előtérbe). Gerdával egy lehetséges legenda megalkotását is kitűzték célként: Capa egy amerikai fotós, aki megállt Párizsban, hogy egy kicsit elidőzzön, s nagyon elfoglalt, ezért láthatatlan, megközelíthetetlen. A név eredetéről azonban mégsem lehet semmi biztosat mondani, mert az is felmerül lehetőségként, hogy filmszínészekről nevezte el magát. Capa és a rejtélyesség tehát hamar szinonimái lesznek egymásnak. 1936-ban jelenik meg első publikációja a VU magazinban. A spanyol polgárháború idején az ún. Popular Fronton (Népfront) gyerekeket, valamint felfegyverzett katonákat fotóz. Az emberi arc megszállottjává válik. A részletek és a közelség rabja lesz. Ekkoriban születik drámai képe az éppen eltalált katonáról is, akit az esés közben örökít meg. A kép, amely több címen is előfordul (*The falling soldier, Death of the Loyalist Militiaman, The moment of death*, néhány magyar változata: *Eleső katona, A spanyol milicista halála, A halál pillanata*) máig rejtélyesnek bizonyul. Felmerült vele kapcsolatban, hogy előre beállított fotóról van szó. Csapások is érik. Szerelme meghal egy baleset során, Capát ez nagyon megviseli. Nem sokkal utána a legnagyobb háborús fotósnak kiáltják ki. Buñuel filmjében is fényképez. Végigtudósítja a spanyol polgárháborút.

Bob néven (1940–54) él tovább. Ekkoriban két székhelye lesz: Párizs, ahol a művészet kerül előtérbe, és New York, ahol a család és az üzlet. Megköti első könyves szerződését a Pix Publishing Agencyvel, a könyv címe: *Death in the Making* (Így készül a halál). Fotóscsapatával megőrökíti a normandiai partraszállást. Életében mindent rögzít. Véletlenül hal meg. Kamerával a kezében omlik a földre.

Megrázó, színes, felkavaró könyv. Egy folyamatos kattintásokból szerveződő élet dokumentuma.

Tokos Bianka

Erdélyi napok 2014, 1914 mail art-kiállítás. Fotó: Lakner Zsuzsa

A számok sorsa

A 2014. március 31-én Veszprémben, a Művészetek Háza Vár u. 29. alatti épületében (Dubniczay-palota – Magtár), az Erdélyi napok rendezvénysorozat részeként megrendezett 1914 című mail art-kiállítás megnyitószövege

Vannak szavak, amelyek mindenféle jelző vagy toldalék nélkül beazonosítanak valamit, s csak azt az egyetlen dolgot jelentik, még ha kifejtésükhöz több vaskos könyv szükségeltetne is. Atlantisz. Erdély. Európa. Veszprém. Árnyékkötők. Vannak továbbá nevek, amelyeket a művészet védett le, s amelyekről szinte mindenkinek ugyanaz jut az eszébe. Aida. Abigél. Arnolfini. Albertina. Amélie.

És aztán ott vannak a számok. Némi-lyikük asszociációs mezője szinte a végtelenbe nyúlik – 1, 3, 7, 10, 12 –, mások viszont nagyon is egyjelentésűek és emblematikusak: 007-es ügynök, 141 perc a befejezetlen mondatból, 301-es parcella, 501-es farmer, 1001 éjszaka. Megint mások egyszerűen gyönyörűek és misztikusak – 111, 555, 777 –, s vannak per-sze olyanok is, amelyek alighanem semmit sem jelentenek: 261, 3765, 19 140.

Álljunk meg egy kicsit ennél a legutolsó számnál. Ha le hagyunk a végéről egy nullát – márpedig egy nulla igazán nem sok –, akkor első pillantásra szintén egy semleges számsort kapunk: 1-9-1-4. A következő pillanatban azonban már meg is éreztünk Európába, azon belül Veszprémbe, jelesül az Erdélyi napokra, az 1914 című mail art projekt megnyitójára.

Évszám ez, kár lenne tagadni, még-hozzá az egydimenziósak fajtájából. Pedig annyi minden történt 1914-ben, ami eszünkbe juthatna róla! Megnyílt az Astoria Szálló Budapesten; az MTK megnyerte a bajnokságot; lefektették a vívósport ma is élő reguláit; megszületett Bohumil Hrabal, Tolnay Klári és Bálint Endre. Távozott az élők sorából Lechner Ödön, X. Piusz pápa és Herman Ottó. Mégis, erről a számról többnyire nem ezek a jeles események, hanem egy másik történet ötlük az

eszünkbe: az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösének, Ferenc Ferdinánd főhercegnek az életét kioltotta egy merénylő golyója, és kitört az első világháború. S ezzel embermilliók, illetve eme – a boldog békeidőkből előretekintve nyilván hétköznapi-remélt – számjegy sorsa is megpecsételődött.

A művészet egyik csodája, hogy egy olyan dologról, amelyről mindenkinek ugyanaz jut az eszébe, képes úgy szólni, mint addig még soha. Ezen belül a mail art sajátossága az, hogy mindezt – egy mégoly komoly, súlyos téma esetén is – képes felszabadultan, játékosan, életörömmel megoldani. Ezt igazolja az a százegynéhány küldemény is, amely az 1914-es számmal kódolt felhívásra érkezett ide, a Pannon Egyetem Sziveri János Intézetébe, a világ minden tájáról: az Egyesült Államoktól kezdve Németországon, Lengyelországon és Magyarországon át Japánig.

Ez a teremtő erő, a művészet gyógyító, felszabadító képessége felelősséggel is jár. Például azzal, hogy az olyan súlyos traumák feldolgozásából, mint amilyen egy világháború, a művészetnek is ki kell vennie a részét. A feltérképezés, a megértés, az emlékezés és az emlékeztetés mind olyan feladatok, amelyekért a maga eszközeivel – közvetlenül vagy áttételesen – a művészetnek is tennie kell. Ez néha nehéz küzdelem, s könnyen aknára is lehet lépni közben, mégsem szabad feladni. És ez ugyanúgy igaz a festőre, a filmesre, az irodalmárra, mint a mail art művészre. Még akkor is, ha utóbbi eleve úgy kezd neki minden alkotásnak, hogy pontosan tudja: a végén feladja majd.

Zsubori Ervin,
Arnolfini Archívum

Sziveri utó

Kampányokra (és sérelmekre) berendezkedett hazánkban születés és halál évfordulói sűrűn peregnek. Olyankor illedelmesen emlékezünk, aztán felejtünk tovább. Sziveri Jánosnak is volt nemrégiben gyászünnepe: huszonöt éve halt meg. Gyakran töltöm vele a napjaimat, nem gondoltam volna, hogy egy neki szentelt rendezvény ennyire felkavarhat. Nekem legalábbis nem „rendezvény” lett az a kecskeméti este, amelyen Jánosról utolsó nyilvános fellépését fölidézve beszélgettünk, hanem a keserves szembenézés alkalma. Szembenézés 1990-nel, az egykori kecskeméti estet nem sokkal követő nappal, amelyen az *ős-Magyar Napló* istentelen méretű hasábjait szerkesztve elbúcsúztattam költőnket (barátunkat).

1990. február 8. A *Magyar Napló* címoldalának élén Sziveri neve – hátul a kolofonban mint szerkesztőtársunké már gyászkezetben –, alatta Kukorelly, Radics Viktória, Kőrössi Jóska nekrológjai, Grensó István fotója a betegágyában könyöklő költőről, a kép geometriája alig érvényesül a poscsék újságpapíron. A kolumna tetején, a fejléccen a következő névsor olvasható: állandó munkatársak Csalog Zsolt, Ilia Mihály, Mészöly Miklós, Konrád György, Nádas Péter, Szócs Géza. Ők hatan ekkor, még néhány pillanatig igazi szellemi véd-egyletként, Sziverivel együtt maguk is búcsúzóban egy közös, rövid nyitánytól. Nemcsak azt kellett megértenünk, hogy az irányzatos lapok, műhelyek végre elérkezett korában anakronizmus a „nagy közös fórum” – nekünk, volt Mozgó Világ-osoknak örökre megmaradt alapélményünk és nosztalgiánk –, hanem azt is, hogy a megnyílt politikai szakadékok mentén ellehetetlenült a valódi diskurzus. Az irodalomról beszélek, és csak arról, abban éltem és élnék ma is.

A megnyíló kilencvenes évtized szakmai hozzádoka felbecsülhetetlen – de mind-mind a nyolcvanas évek fölgülemlett energiáinak, terveinek, önképződéseinek gyümölcse. A fogyatékoságait is onnan, meg még korábról hozta, például a határon túli irodalom elszigeteltségét, az itthoni nagyközönség és az értelmiségi elit behatárolt közönyét. A határon túl e képzetben egyetlen magyar élt: Sütő András. Bodor Ádám még a *Sinistrán* innen hiába volt már élő klasszikus novellista, Tolnai Ottó is a magyar líra óriása – süket csönd vette őket körül. Ezt a helyzetet aztán a kilencvenes éveknek még elmérgeznie is sikerült. Egy-egy határon túlról beóvakodó, akár áttelepült szerző sorsa is attól függött, kik „lanszírozzák”. Tolnait az Írószövetség Választmányában néhányan Radnóti Sándorral együtt javasoltuk Kossuth-díjra. Ez nemigen segített Tolnainak (több kolléga még a nevét sem igen hallotta, Radnótiét viszont igen...). Csordás Jelenkor Kiadója fölkarolta – az öntudatos és tudatlan Pestnek egy vidéki kiadó nem diktál. Aztán Tolnait elkezdtek a Vajdaságban jobbról is, balról is basztatni, rút kozmopolita volt, kollaboráns vagy gyáva köldöknéző. Egészen a kétezres évek elejéig ment ez, mígnem Parti Nagy Lajos megcsinálta a magvetős disznózsír-könyvet – neki hittek. Egy ideig.

Sziverinek sokáig ennél is mostohább utóélet jutott. Kiadója Mátis Livia Kortárs volt, történetesen az Írószövetség kebelében s annak egyik érdekéért. Ám má-

sutt nem számított semmi, csak a gyanús Bajza utcai postacím. János halála után szinte azonnal megalakult a Sziveri Társaság, s emlékére díjat alapított. A Társaság, egyúttal díjosztó kuratórium tagsága természetesen az évek folyamán változott, de mindvégig *sokszínűbb volt bármely magyar díjosztó grémiumnál*. 1997-ben például így festett: Ambrus Lajos, Balázs Attila, Fekete Vince, Fenyvesi Ottó, Fogarassy Miklós, Hizsnay Zoltán, Jankovics József, Kalapáti Ferenc, Kemenes Géfin László, Keresztury Tibor, Ladányi István, Mányoki Endre, Mátis Livia, Radics Viktória, Reményi József Tamás, a párizsi Sipos Gyula, Szajbély Mihály, Szócs Géza, Szörényi László, Szűgyi Zoltán, Thomka Beáta, Zalán Tibor. Mára többen elmaradtak – elment örökös elnökünk, Fogarassy Miklós is, az utolsó pillanataig új szerzőkre, értékekre fogékony kolleága –, de jó néhány éve (tag)társunk Csehy Zoltán, Géczi János, Györffy Ákos, Hafner Zoltán, Kollár Árpád, Mikola Gyöngyi, Orcsik Roland, Szálinger Balázs, Virág Zoltán. A díjat 1992 óta jelentős szépirodalmi teljesítménnyel jelentkező, de nagyobb ismertséget, hagyományos díjakat még el nem ért szerzők kapták, így pl. 1993(!)-ban Háy János, 2000(!)-ben Szálinger Balázs, 2004-ben(!) Csehy Zoltán, 2005(!)-ben Lovas Ildikó – a napi beidegződések szerint semmi közük egymáshoz. Mindez hiába. A Sziveri-díjról személyes kapcsolatoknak köszönhetően hírt adott néhány orgánus, presztízse, hatása alig volt.

Tapintatosan szólva nem segített a vajdasági zavarodottság sem: torkukon akadt az a volt pályatárs, aki radikálisan másként volt kisebbségi, mint a funda-

mentalisták, radikálisabban volt (új)avantgárd, mint a korábbi nemzedékek, s volt képe másutt elpusztulni, nem a szülőföldjén. Persze sokaknak – köztük egyébként kiváló irodalmároknak – el kellett volna számolniuk egykori magatartásukkal, amellyel a *Sympo* és személy szerint János kinyírásához asszisztáltak.

Legújabbban a kormányzati szerepet vállaló Szócs Géza jelenléte is elég volt Sziveri és a Sziveri-életművet huszonöt évén át Szóccsal együtt gondozó pályatársak szimpla kompromittálásához azoknak, akiket voltaképp sem a versek, sem a korábbi tények nem befolyásolnak napi politikai véleményformálásukban.

És a művek? Sziveri joggal emlegette életút-összegzésében Faludy György és Petri György nevét. Mai szemmel nézve furcsa pár, de a Sziveri-féle önreflexív szerepjátnak és a politikai, közéleti szférát a banális hétköznapi részeként kezelő lírának közös mintái-párhuzamai. Sziveri a modernitás előtti vágans-énekeket a modernitás utáni újérzékenységgel és groteszkkel vegyítő dalköltészetnek a legjelentősebb képviselője. És ez, ha vonatottan, retardáltan is, mégiscsak behozta őt kortársunkként. Amióta néhány éve a *Puskin utca* egyetemi szerkesztői először fordultak felé fölfedező érdeklődéssel, amióta új életműkiadásával Pozsony, Nyitra, Debrecen, Kolozsvár, Veszprém, Újvidék campusait bejárva a diákok mohó érdeklődésével találkozhattunk, s amióta Szabadkán pazar színházat kreáltak belőle, megnyugodtam.

Amennyire egy ilyen negyedszázad után megnyugodhat az ember.

Reményi József Tamás

Sziveri Jánosné, Utasi Erzsébet és a 2015. évi Sziveri-díjas Nemes Z. Márió. Fotó: Gáspár Gábor

Sziveri János felidézése

Rendhagyó irodalmi esttel ünnepelte a Magyar Kultúra Napját a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek. Az est során egy másik, 25 évvel ezelőtti estet idéztek fel, Sziveri János utolsó nyilvános szereplését, és ezzel együtt természetesen a tragikusan fiatalon elhunyt költő életművét is. Az apropót ehhez Sziveri Pasztorál című kötetének megjelenése, valamint a kötetben szereplő, Benes József által készített grafikák kiállítása szolgáltatta.

A mostani esten részt vettek a 25 évvel ezelőtti est vendégei is, így Szócs Géza, Zalán Tibor és Géczi János, valamint Sziveri munkásságához kötődve Reményi József Tamás, Beszédes István, valamint a fentebb említett Benes József.

Mák Kornél, Kecskemét város alpolgármesterének nyitóbeszéde után Füzi László, az est házigazdája levetítette a 25 évvel ezelőtti estről készült felvételt, melyen Sziveri *Bábel* című versét mondja. A megrendítő erejű szavalat után fordult körkérdésekkel beszélgetőtársai felé, akik részletesen beszámoltak a maguk Sziveri-élményéről, legyen az akár személyes, akár költészetéhez kapcsolódó.

A személyes történetekből egyre hátrózzottabban rajzolódott ki Sziveri alakja, valamint a majdnem minden történetben felbukkanó Új Symposion folyóirat tevékenysége Sziveri idejében, akár a szerkesztőség mindennapi életéről, akár egy-egy lapszám hatásáról és utóéletéről legyen szó. Ezzel együtt betekintést nyerhettünk az akkori magyar irodalmi életen kívül az újvidékibe is, hisz Sziveri alakja, valamint az Új Symposion erőteljesen befolyásolta mindkettőt. Elsősorban az estről sajnos idejekorán távozni kényszerülő Szócs Géza emlegette fel az akkori szellemi irányzatokat, valamint a térség egyes nemzeteinek, országainak egymásra hatását. Sziveri a hazai, a jugoszláviai, valamint az erdélyi irodalmi élet egyik összekapcsolója volt, hiszen, ahogy Szócs mondta, elefántcsontszerűségében is erős fenomen volt.

A költő azonban nem csak életművé révén idéződt meg, hanem magánemberként is. A költőt már gimnazistaként is ismerő Benes József elmesélte, hogy a fiatal Sziveri nem csak a költészetben, hanem a képzőművészetben is jeleskedett, Zentán még kiállítása is nyílt. A későbbiekben elsodródtak egymás mellől, ám ennek ellenére Benes készítette mind a *Bábel* című kötetnek a borítóját, mind a most bemutatott *Pasztorál* képeit; nem véletlen, hogy az 1992-től odaítélt Sziveri-díj állandó kísérője egy-egy Benes-festmény.

Miután az alaphangot és Sziveri alakját az est résztvevői felvázolták, költészetének mai továbbélése és ismertsége került szóba. Általános tapasztalat, hogy arról Szócs Géza is beszámolt, hogy ma nem mindenki fogadja jól Sziveri költészetét. Halála után elfelejtődött, ám először színdarabjai, végül versei révén ma már újra ismert, sőt keresett szerző.

Reményi József Tamás próbálta mélyebben ismertetni Sziveri elfelejtésének okait. Szerinte az elfeledés inkább felejtés.

Magyar Napok 2015. A Sziveri János-díj átadásának eseménye. Fotó: Gáspár Gábor

A következő nemzedék ugyanis nem nézett szembe, nem akart szembenézni azzal az örökséggel, amit Sziveri és az Új Symposion képviselt. Ám amikor végre szembe tudtak vele nézni, már – Nemes Z. Márió kifejezésével élve – preparált halott volt számukra, akihez előre megszabott módon kellett viszonyulni. Elfeledtségének másik oka a kilencvenes években lezajló, a versfelfogást is befolyásoló fordulat, mely éppen Sziveri felülretorizált és politikai témájú verseinek nem kedvezett. Ám ahogy Reményi kiemelte, ez a felfogás félreérti a verseit, hisz azok költőiségükben is a mindennapok apró abszurditásait énekeltek meg.

Ehhez társult még Sziveri Petőfi-szerűsége, valamint neoavantgárd karaktere, hogy Géczi Jánost idézzem. Ám nem szabad arról sem elfeledkezni, hogy kik voltak azok, akik Sziveri rehabilitálásában aktívan részt vettek. Elsősorban Mátis Líviát, a legendás szerkesztőt kell említeni, aki több kötetének megjelenése körül ott bábáskodott, vagy például a mostani, *Pasztorál* című kötet szerkesztőit és munkatársait. A közülük jelen lévő Beszédes István a korábban megszólalókhhoz csatlakozva megerősítette, hogy Sziveri jól érezte magát a színpadon, ahogy a saját verseit szavalva is lehengerlő hatást gyakorolt a közönségre. Ezt már az est elején a közönség is megtapasztalhatta, ahogy a kötethez mellékelte CD segítségével a mai érdeklődők is meggyőződhetnek róla.

Beszédes István a kötet kapcsán bemutatta a *Vers, zene, kép* sorozatot is, melynek ez a könyv már a harmadik darabja. A sorozat a címében jelzett három médium összekötésére, együttes bemutatására törekszik, így kérték fel Benes Józsefet, hogy illusztrálja a kötetet. Benes ugyanakkor sietett leszögezni, hogy nem illusztrálni akart, hanem a versek hangulatát szándékozott képeiben megragadni, azokat visszaadni.

Az est zárásaként az egybegyűltek meg is tekinthették ezeket a képeket, pontosabban azok felnagyított és helyenként kiszínezett változatait. A kiállítóteret atmoszférája ennek nyomán éppúgy nyomasztóvá vált, ahogy az est elején elhangzott *Bábel* is hasonló léggözt árasztott.

Sziveri rendkívüli jelentőségű költő volt, sorsához tapadó, mai napig ható betegségköltészetet hozott létre. Azt est ugyanakkor nem csak ennek a halálhoz vezető utat bemutató költőnek állított emléket. A megszólalók előbb a fiatal és törekvő Sziveri János alakját idézték fel, később a közelmúlt egyik legjelentősebb magyar költő életművével ismertették meg a közönséget. Bár a két jelenség szoros kapcsolatuk egymáshoz, gyakran csak az utóbbiról esik szó. Most egy kicsit szélesebb bepillantást kaphattunk abba az életbe, amelyik ezt a költészetet létrehozta.

Füzi Péter

*Magyar Napok, 2015.
Halász Péter színháza – Kovács Endre tárlatvezetése.
Jobbra: Nádas Péter vadkörtefa-fotója.
Fotó: Gáspár Gábor*

Szekeres Károly

A 75. születésnap mindenképpen méltó az ünneplésre és a köszöntésre, különösképpen egy alkotó ember és jelentős művész életében. Köszöntse hát ez az írás is Szekeres Károlyt, a KERAMIKUSMŰVÉSZT, így, csupa nagybetűvel. Ritka szép és egységes ez az eddigi életmű, mert az ünnepelt egész élete a kerámia jegyében telt.

Egy interjúban elmondta, hogy gyerekként legjobban rajzolni szeretett, magától, élvezettel elvégezve a vizuális művészek számára kötelező alapiskolát. Középiskolába már a Fischer Mór Porcelánipari Szakképző Iskolába járt, porcelánfestőnek tanult. A Herendi Manufaktúra szakmunkásaként levelező tagozaton letette a gimnáziumi érettségét is, ami feltétele volt az iparművészeti főiskolai felvételnek, ahol 1967-ben diplomázott a Schrammel Imre vezette porcelán szakon. Eztán már tervezőként ment vissza Herendre, ahol röviddel később a Városlódi Majolikagyár tervezőművésze és művészeti vezetője lett. Fiatal művészként alakította ki a kerámiagyár termékkatalógusának prototípusait, technológiai kísérleteket végzett a sorozatgyártáshoz felhasználható anyagok és mázak kialakításához. Úttörő volt a közeli ajkai bauxit meddőiszap – a szakmában „városlódi agyag”-ként ismert – nyersanyagának meghonosításában és az anyagok – például a porcelán és a samott – keverésében. A Majolikagyárban hőálló főző- és tálalóedények, épületkeramiák, sorozatgyártásra is alkalmas variálható falburkoló elemek, egyéb dísz tárgyak készültek. Az edények az ősi fazekas hagyományokra utalnak anyagszerűségükkel, egyszerű, egyben célszerű formáikkal, visszafogott díszítésükkel. Színeik a természetet idézik, a föld színei a világos okkertől a meleg barnáig, a zöld és a kék különböző árnyalatai jelennek meg a matt mázakban. Az általa tervezett, csaknem negyven éven át készült edények rendkívül népszerűek voltak, sokunk háztartásában máig őrzött darabok. A gyár termékei több kiállításon is sikert arattak, az Építészeti Kerámia (1970), a *Művész az iparban* (1971), az *Edénykultúra* (1972), a pécsi *Kerámia Ipar Kiállítás* (1975), a *Design, ipari formák a lakásban* (1977), a *Minden napi edények* (1982) és a kecskeméti *Országos Szilikátipari Formatervezési Triennálé* (1979) ahol az I. díjat nyerte el.

A plasztikus, variálható falburkolati elemekből maga is készített homlokzatokat, pillérburkolatokat Budapesten, Szekszárdon, Herenden, Veszprémben és Pécsen. Ezek közül a legjelentősebb a felújított szecessziós Veszprémi Petőfi Színház nézőterének, előcsarnokának és lépcsőházának 850 négyzetméteres falburkolata. A nézőtér meleg tónusú, finom plasztikájú kerámia falborítása nem csak az épület szecessziós stílusához illeszkedik mesteri módon, hanem a terem akusztikáját is megoldja. A hatalmas felület és a kétfunkciós technológia nehézségei miatt ez a munka 1988-ban a Zsolnay-gyárban készült.

Szekeres Károlynak nem csak az élete a kerámia, hanem az élettársa is. Fele-

Szekeres Károly beltéri falburkolata a Veszprémi Petőfi Színházban. Fotó: Puskás Péter

Kiállítás megnyitása a Veszprémi Petőfi Színház előcsarnokában. Fotó: Gáspár Gábor

sege, Vásárhelyi Emese ugyancsak kítűnő keramikus, a városlódi edénykészletek közül több is az ő közreműködésével született. Mindmáig közös önálló műhelyben készítik egyedi művészeti alkotásaikat, s számos közös kiállításuk tanúsága szerint gondolkodásuk, látásmódjuk és művészi kifejező eszközeik mélységes rokonságban állnak egymással, ugyanakkor mindketten megőrzik autonóm, egyéni stílusukat. Megalakulásától kezdve mindketten saját művészi elképzeléseik és stílusuk alapján tagjai a markáns arculatú Terra Kerámia-szobrászati Egyesületnek is.

Úgy gondolom, az épületkeramiák és főleg a városlódi edények finom, visszafogott formavilága és színezése ízlésre nevelte és kielégítette a vásárló közönség

igényeit és Szekeres Károly hagyományokhoz kötődő hajlamát is. Saját műhelyében készített egyedi alkotásai mindenesetre egészen más arcát mutatják a művésznek, közös csupán az anyagokkal és technológiákkal való örök kísérletező kedv.

Nagyon korán bekapcsolódott a szimpózium-mozgalomba, már az első, 1969-ben rendezett siklósi szimpóziumon részt vett, ahová aztán éveken keresztül visszajárt. 1981-ben a kecskeméti nemzetközi alkotótelepen, 2007-ben és 2010-ben pedig a legfiatalabb hazai szimpóziumon, Hódmezővásárhelyen dolgozott. Közben ellátogatott csehszlovákiai (1973), olaszországi (1975) és szlovéniai (2002) alkotótelepekre is. A szimpóziumok felbecsülhetetlen érdeme, hogy lehetőséget nyújtanak a kül- és

kerámiáinak világa

belföldi résztvevők együttes munkájára, a szakmai tapasztalatok kicserélésére, az eltérő művészi szemléletmódok és az új irányzatok megismerésére. Röviden: ablakot nyitnak a világra. És ajtót is, amelyen belépvé Szekeres Károlyt már 1974-ben tagjává választotta az AIC, a Nemzetközi Kerámia Akadémia. Munkáit számos egyéni – köztük Vásárhelyi Emesével közös – kiállításon mutatta be itthon és külföldön egyaránt. S felsorolhatatlanul sok csoportos kiállításon vett részt, amelyek közül csak néhányat említünk, amelyeken rangos díjakat kapott. Első díjat a *Fiatal Iparművészek Országos Kiállításán* (1970) és az *I. Országos Kerámia Kiállításán* (1974). Valaurisban a *Nemzetközi Kerámia Biennálén* 1978-ban a kritikusok díját, 1980-ban aranyérmeket nyert. A pécsi *Országos Kerámia Biennálén* 1975-ben második díjat, 1978-ban, 1986-ban és 1988-ban különdíjat kapott, 1984-ben a nagyon erős faenzai *Nemzetközi Kerámia Versenyen* ezüstérmes lett, Ankarában pedig az *Európa-Ázsia Biennálé* díját nyerte el.

Dolgozott agyaggal, porcelánnal, samottal, kőcseréppel, betonnal és ezek minden elképzelhető keverékével. Használt fénoxidos színezékeket, különféle anyagokból kikísérletezett mázakat és sómázakat, és csak ő tudja, hogy még mit. Égetett magas tűzön, szándékolt repedéseket építve a felületekbe, és kihasználta a redukációs égésben rejlő meglepetéseket. Egy nyilatkozatában azt mondta, hogy egész életében birkózott az anyaggal, bár tudja, hogy végül ő fog alulmaradni. Művei arról tanúskodnak, hogy ezúttal tévedett, de ez hasznos tévedés, mert az alkotó embert mindig ösztönzi, ha még bejárando utakat, felfedezendő területeket lát maga előtt.

Szekeres Károly építkezik az anyagból. Legkorábbi porcelán vázái és kompozíciói szabálytalan, tépett szélű lemezekből vannak összerakva; talán nem haragszik meg, ha azt mondom, hogy olyanok, mint egy-egy csodálatos francia káposzta. (Ugye tudja a kedves ünnepe, hogy a francia gyerekeket nem a gólya hozza, hanem a káposztafejekben találunk rájuk a szülők? Talán ezzel függ össze az a gyöngéd kedveskedés, a „mon petit chou”, ami szó szerint „kis káposztám”, de mindenki „drágám”-nak, „édesem”-nek hallja.) A levelek felületét növényi lenyomatok, az égetés során keletkezett folatok és repedések teszik még izgalmasabbá.

Hasonló technikával épülnek fel samottos agyagból vagy kőcserépből készült, néha beépített vagy mázként használt, porcelán elemekkel élénkített nagyobb méretű kompozíciói. Az alap és a tárgyak teste alig-alig megformált felületű, gyakran szándékosan egy-egy maréknyi agyagból darabosan felrakva, ebből nő ki a növény koronája, karéjos szélű, helyenként áttört vagy barázdált lemezekből. Más műveken gömbök, koronagok, kockák, rácsos lemezek, négyszögletű keretek egészítik ki a kompozíciót. Szabályos, mértani idomok, hasonlóak azokhoz a

jelekhez, amelyeket napjainkban küldenek az űrbe, hogy esetleg más planétákon élő értelmes lényeknek jelezzék a Földön élő ember jelenlétét. Az utóbbi évtizedben több olyan tárgy is készült, ami kizárólag szabályos idomokból épült fel, mint *Az éjszakai hajó*, az *Egyezkedés* (2006) vagy az *Áramlás* (2007). A sok és sokféle elemből felépített kompozíciók egyes részeit eltérő, de mindig visszafogott, harmonikus összhatást keltő színekkel hangsúlyozza a művész. Az eddigi munkák variációja számtalan, és ebből következik, hogy a további lehetőségek száma csakis végtelen lehet.

A szabadban álló művek egy új anyagot igényeltek: az üvegszálakkal erősített könnyített finombetont. Először a művész szülővárosában, Zánkán felállított milleniumi emlékművén használta ezt az anyagot 1999-ben. Talapzata összetámasztott lapos tömbökből áll, amelyeken a magyar eredetmonda és a honfoglalás domborműves jeleit, másokon a Balaton és vidéke jelenik meg a helybeli halászkokkal, földművesekkel. A tömbök közül kiemelkedő címeres oszlopon egy turul áll, de a művész humá-

numa szerint megformálva. Nem a kard fölötte kuporgó, támadásra kész, félelmetes, gonosz tekintetű, sosem volt figura, hanem egy karcsú, magasra tartott szárnyakkal a végtelenbe röpdülni készülő, szabad madár.

Ugyanebből a betontól öntötték az egykori mesterével, Schrammel Imrével együtt készített allegorikus szobrokat, amelyekkel 2002-ben a budapesti Nemzeti Színház külső falait díszítették. Közös munkájuk volt a keszthelyi színház és konferenciaközpont homlokzatán végigfutó sokalakos fríz is, ez azonban aranyos fénybe játszó, sárgás-okker színezésű samottos agyagból készült. Ebben a munkában a művész felesége, Vásárhelyi Emese is részt vett.

A kiállításokon nyert díjak közül néhányat már felsoroltunk, ezeken kívül 1977-ben Munkácsy-díjat, 1983-ban a Művészeti Alap nívódíját és Veszprém megye Művészeti díját kapta meg. 1987-ben lett Érdemes Művész, 2000-ben pedig a Veszprém megyei Pro Comitatus kitüntetéssel és Zánka díszpolgára címmel köszöntötték hatvanadik születésnapját.

Lovag Zsuzsa

Fotó: Puskás Péter

Veszprémi Facebook-oldalak vizsgálata

Horizontális vizsgálatot folytattunk a Veszprém városban Facebookon rendszeresen posztoló szervezetek oldalai kapcsán. Az oldalak kiválasztása során több tevékenységi körből választottunk, azonban a mutatószámok pontos értelmezése miatt kiemelten fontos volt, hogy az oldal az elmúlt két hónapban aktívan jelen legyen a Facebookon, így az alábbiak mellett döntöttünk: veszprem.hu, Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola, Sziveri János Intézet, Expresszó, Hangvilla, Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprémi Petőfi Színház, Marica Kávézó és Étterem, vehir.hu, Veszprémi Állatkert.

Rajongószám vs. Aktív rajongók száma

Az oldalak elemzésénél sokan még mindig a rajongószámot tartják a legfontosabb mutatónak, holott a Facebook algoritmusok változása miatt ma már az az oldal, aki nem potenciális vásárlókból építi fel rajongóbázisát és/vagy rajongóival nem körültekintően, az ő igényeiknek megfelelően kommunikál, jelentős háttérbe kerül, és eljuthat oda, hogy aktuális rajongóbázisának már csupán 2 vagy kevesebb százaléka látja bejegyzéseit. A jelenlegi algoritmus ugyanis úgy szabályoz, hogy minden egyes bejegyzés az aktív rajongóbázis 2-6%-ának jelenik meg organikusán. Ha egy oldal jól kommunikál, a megjelenési arány 10-30%-ig növekedni tud, azonban a 100%-ot már több mint három év óta nem tudja elérni.

Miért éri meg mindezek ellenére mégis jelen lenni a Facebookon? Mert célirányos rajongóbázis érhető el, és ár-érték arányban jóval olcsóbban tudunk kommunikálni, mint például egy feladott print megjelenés esetében, illetve minden, de minden mérhető! Ez alapján kezdjük is meg az oldalak statisztikáinak boncolgatását! Mérésünket a Simply-Mesaured kompetitív Facebook-analízise alapján tettük meg.

Interakciók a Facebookon

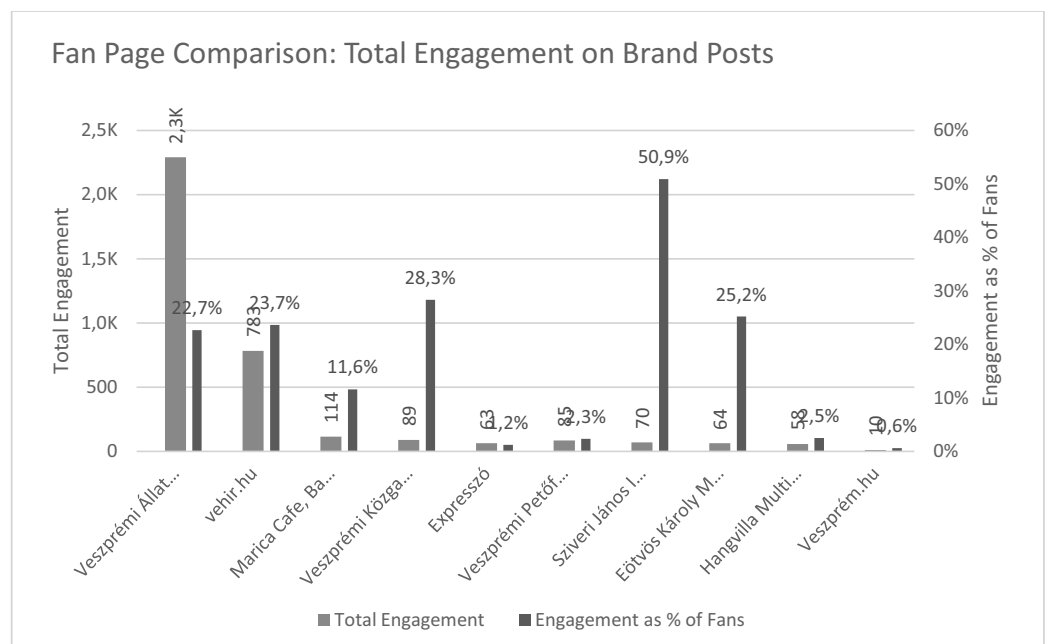
Ahogy bevezetőkben említettük, a rajongószámokat a mai Facebook-algoritmusok alapján nincs értelme vizsgálni, ehelyett inkább a rajongók elkötelezettségét és a rajongószámhoz viszonyított elkötelezettségi rátát vettük górcső alá. Ezek ugyanis nem csupán az egyszeri (mint a rajongószám), hanem az állandó interakciós szintet mérik az oldal és rajongótábora között. A mutató reprezentálja azt a valós érdeklődési szintet, amelyet az oldalakon megosztott tartalmak (bejegyzések) kiváltanak az egyénekből. A kiváltott interakció a Facebookon 4 pozitív és 3 negatív tartalmú lehet: a rajongók ugyanis nem csupán lájkolhatják, meg-

oszthatják a tartalmakat vagy hozzászólhatnak azokhoz, hanem rá is kattinthatnak a tartalomra, vagy elrejtik a bejegyzéseket, leállíthatják az oldal követését, illetve visszavonhatják az oldal tetszésnyilvánítását, ha számukra nem releváns, érdektelen tartalom érkezik az oldaltól.

Ez alapján elmondható, hogy bár a legnagyobb rajongóbázisa (20 200) a Veszprémi Állatkertnek van, rajongói el-

amikor egy felhasználó ide-oda navigál az oldalon, és az többször betölti számára a bejegyzést, illetve ha egy bejegyzést lájkolnak, hozzászólhatnak annak tartalmához, vagy éppen a feltöltött fényképen bejelölnek magánszemélyeket, az aktuálisan a Facebookon elérhető ismerősök számára is megjelenik a tartalom.

A jelenlegi Facebook-algoritmusoknak köszönhetően egy bejegyzés átlago-

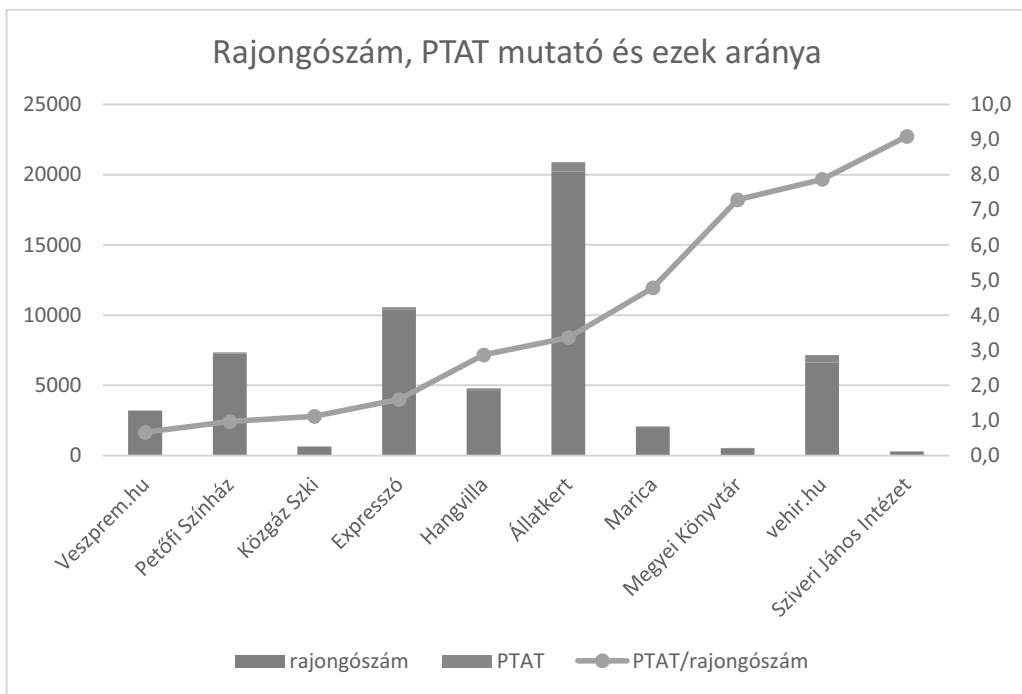

köteleződési rátája a vizsgált oldalak tekintetében csupán az 5. helyen áll. A rajongókból a legtöbb interakciót a Sziveri János Intézet (50,9%), az Eötvös Károly Megyei Könyvtár (25,2%) és a Veszprémi Közgazdasági Szakközépiskola (28,3%) váltja ki, míg a legkevesebbet a veszprem.hu (0,6%) és az Expresszó (1,2%) oldala.

Hány rajongó látja még a bejegyzéseket?

A „beszélnek róla” mutató (PTAT) megmutatja, hogy átlagosan az adott Facebook-oldal hány rajongója látja jelenleg az adott oldal bejegyzéseit. Ez a mutató nem egyenlő a bejegyzések alatt található elérésszámmal, mivel az azt a megjelenésszámot mutatja meg, melybe az is beleszámít,

san 2-10%-hoz (kiváló kommunikáció és szeretetmárka esetében 30%-hoz) juthat el organikusán, annak függvényében, hogy az oldal mennyire figyel rajongói bázisára, és mennyire tudatosan használja ki a Facebook technikáit, algoritmusait. Ez alapján a vizsgált oldalak együttesen átlagosan 4-es értéket érnek el, mely a mutató alsó határán helyezkedik el. A legjobban teljesítő oldalak (diagramon szürke vonaldiagrammal jelöltük az értéket) a Sziveri János Intézet, illetve a vehir.hu, míg a kiválasztott oldalak közül a legalacsonyabb értékeket a veszprem.hu és a Petőfi Színház éri el.

Megosztott bejegyzések és amit kiváltak

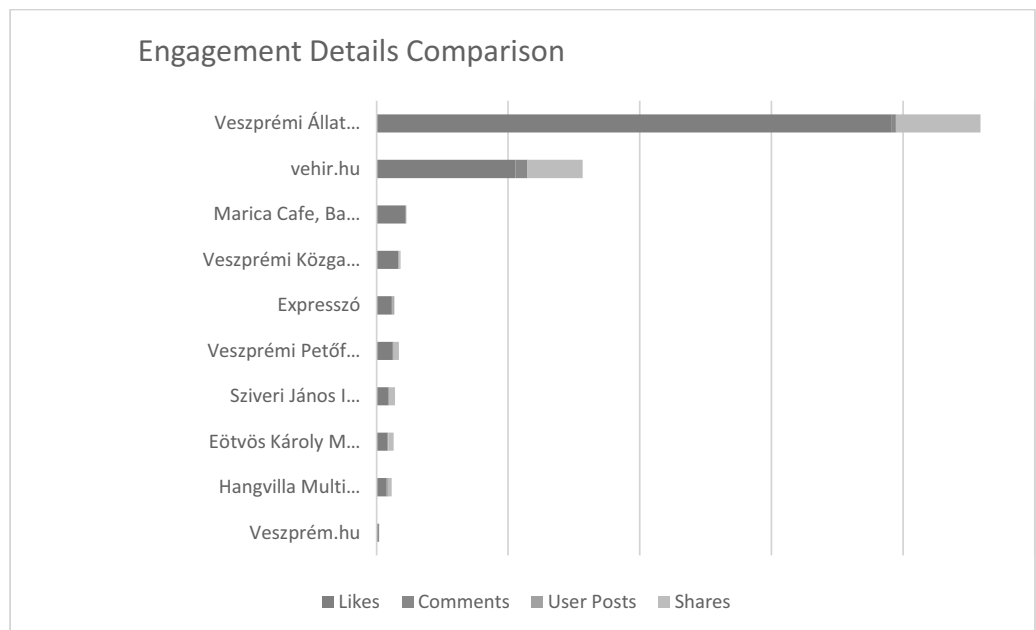
A PTAT mutató a bejegyzésekre történő interakciók típusának mérése mellett az interakciókat súlyozza is minőségüknek megfelelően: tehát egy lájk például kisebb súlyú interakciónak tekintendő, mint például a hozzászólás. A kommunikáció során emiatt nem mindegy, hogy mikor és milyen típusú bejegyzést osztunk meg, és hogy az a rajongóink számára megfelelő kommunikációs mód-e.

Amíg a vehir.hu és a Veszprémi Petőfi Színház legjobb posztjai elsősorban a link típusú bejegyzések, addig az Eötvös Károly Megyei Könyvtár, a Marica Kávézó és a Veszprémi Állatkert esetében a fénykép alapú kommunikáció a legjobb interakciós kommunikációs eszköz. A Hangvilla, az Expresszó és a Közgazdasági Szakközépiskola vegyes kommunikációval próbálkozik, mely a típustól és az időzítéstől függően pozitív és negatív irányba is eltérítheti az organikus elérést.

A mutatót befolyásolja a napi bejegyzések száma is, melyből jelenleg nincs átlagos adat, hogy mennyi megosztásszám a leginkább célravezető, hiszen mindegyik rajongóbázis más és más megosztásszámot igényel. Egy hírcsatorna esetében a napi 10-30 közötti megosztásszám is megengedett, így a napi bejegyzések számát a vehir.hu vezeti átlagosan 2,8 megosztással, melyet a Petőfi Színház (2,7) és az Eötvös Károly Megyei Könyvtár (2,1) követ.

A bejegyzésekre történő visszajelzések közül a látható interakciókat – így a lájk-, komment- és megosztásszámot – tudjuk elemezni, a negatív visszajelzésekre (bejegyzések elrejtése, hírcsatornáról történő leiratkozás, tetszésnyilvánítás visszavonása) és a bejegyzésekre történő kattintá-

sokat nem tudjuk mérni. Bár a visszajelzési interakciók számát a rajongószámmal egyenes arányban állónak gondolnánk, azok inkább az aktív rajongószámmal, ezen belül is az elkötelezettségi mutatóval és a PTAT mutatóval egyenes arányban változnak. Így fordulhat elő, hogy egy nagyobb rajongói bázissal rendelkező oldal kevesebb lájkot, megosztást és/vagy hozzászólást kap egy bejegyzésére, mint egy „kisebb” oldal. Ez látszik az alábbi oszlop-

diagramon is, amelyen például a Marica Kávézónak vagy a Közgazdasági Szakközépiskolának jóval kevesebb rajongója van, mégis több interakciót vált ki rajongóiból, mint az Expresszó vagy éppen a Hangvilla.

Fejlesztési lehetőségek

Rengeteg adatot és információt lehet még elemezni a közösségimédia-felületeken,

ilyen például az olyan újabb technológiák használata, mint a mention vagy hashtag, amelyek használatában jelenleg egyik oldal sem jeleskedik.

Rövid URL-cím (facebook.com/Cég-név) sem minden oldal esetében fordul el, így az Állatkert, a vesprem.hu és a Sziveri János Intézet sem kérte még ki egyértelmű hivatkozási címét az oldalon.

A kategóriaválasztások rendben vannak az oldalakon, keresőoptimalizálás szempontjából azonban érdemes a névjegy panelben leírt adatokat linkekkel, rövid leírásokkal kiegészíteni, míg a bejegyzéseknél a linkek beolvasását követően az URL-címek törlése, a bejegyzések kiemelése szépítené a kommunikációs hírfolyamot.

Az új rajongók gyűjtése érdekében érdemes áttekinteni a Facebook-oldalak bal oldalán lévő boksok sorrendjét, valamint a borítókép alatt található alkalmazások használatát is jelentős mértékben lehetne fokozni kapcsolat-úrlapok, egyéb közösségimédia-felületek, programleírások, műsorfüzetek beágyazásával, valamint az újonnan megjelent Felhívás gombok oldalon történő installálásával, ezáltal ugyanis a felhasználói élményt jelentősen növelni lehetne.

A Facebook pedig összességében csupán egyetlen felület a Magyarországon használatos közösségimédia-felületek közül. Érdemes körbenézni és a célcso-

portoknak megfelelően kiválasztani azokat a további platformokat, amelyeken aktív jelenléttel a közönség tudatos informálása lehetséges!

Az elemzés során felhasznált statisztikák és adatok megtekinthetők az alábbi linken: <http://www.slideshare.net/emkamk/veszprmi-facebookoldalak>

Klausz Melinda
(<http://kozossegi-media.com>)

veszprem.hu

Egy honlap tervezése nem kis feladat. Rengeteg szempontot kell szem előtt tartani annak érdekében, hogy kielégítő felhasználói élményt tudjunk nyújtani a látogatóinknak. A tartalom rettentően fontos, de mit sem ér strukturáltság nélkül. A vizuális megjelenés szintén kulcsfontosságú, de a használhatóságnak elsőbbséget kell élveznie. Veszprém városának honlapja remek példa arra, hogy megvizsgáljuk a fenti kérdéseket. Mindenekelőtt le kell szögeznünk: a város honlapja se nem rosszabb, se nem jobb az átlagos önkormányzati honlapoknál, számos gyengesége ellenére az erős középmezőnyt képviseli.

Egy honlap tervezése nem kis feladat. Rengeteg szempontot kell szem előtt tartani annak érdekében, hogy kielégítő felhasználói élményt tudjunk nyújtani a látogatóinknak. A tartalom rettentően fontos, de mit sem ér strukturáltság nélkül. A vizuális megjelenés szintén kulcsfontosságú, de a használhatóságnak elsőbbséget kell élveznie. Veszprém városának honlapja remek példa arra, hogy megvizsgáljuk a fenti kérdéseket. Mindenekelőtt le kell szögeznünk: a város honlapja se nem rosszabb, se nem jobb az átlagos önkormányzati honlapoknál, számos gyengesége ellenére az erős középmezőnyt képviseli.

Egy megyeszékhely honlapja alapvetően bonyolult. Rengeteg információt kell elhelyezni rajta, ezért különösen fontos az információk rendszerezése. Sajnos a legtöbbször ezen a ponton el is véreznek. A nyitólapra elhelyezett témakör információ, link, hír, stb. kaotikus hatást kelt, és véleményem szerint ez alól a veszprem.hu oldal sem kivétel. A rengeteg link a különböző városi üzemeltetésű intézményi oldalra ugyanúgy elérhető a főoldalon, mint a sajtósóvívó telefonszáma, a legfrissebb hírek az időközi választásról, a polgármester köszöntője vagy a buszjegyárúsító helyek listája. Mindez egyszerűen átláthatatlanná teszi az egészet.

Sajnos, a vizuális elemek használata sem támogatja kellő mértékben a felhasználó-barátságot. A honlap tervezői mintha túl nagyot próbáltak volna markolni, pedig a kevesebb sokszor több.

Egy weboldal grafikai tervezésénél mindig kulcsfontosságú az arculat. A kettő tulajdonképpen nem is választható el egymástól: bevett gyakorlat, hogy egy arculat tervezésekor a logó, a névjegy, a levélpapír és boríték mellett a weblap kinézetét is megtervezetik. Sajnos, Veszprém esetében már az arculat kapcsán problémák merülnek fel, így az erre épülő honlap is örökli ezeket a „betegségeket”.

Vizsgáljuk meg például a város logóját. Az egyszerű, geometriai formákból álló korona kitérő választás. A város nevében az „É” betű ékezeteként visszaköszönő, 45 fokban elforgatott négyzet szintén kellemes a szemnek. Mindezt a vizuális harmóniát azonban rögtön lerombolja a túl sok szín: a kék-sárga mellé bevitt piros és zöld egyszerűen sok, és egyáltalán nem harmonizál az alapszínekkel. Tovább rontja az összképet a logó alatt megjelenő „A KIRÁLYNÉK VÁROSA” szlogen. A város logójában használt sans-serif betűtípus helyett itt az arculattervezők valamilyen okból talpas (serif) betűk használata mellett döntöttek. A honlap vizuális meg-

jelése a logó gyengeségeit csak tovább erősíti. A túlszűfoltosság egyértelműen a funkcionalitás rovására megy. A városi üzemeltetésű intézmények hosszú sora és a rájuk erőltetett logó az egyik leglátványosabb példája mindennek. A stilizált korona különböző megjelenési formái átlátható rendszer helyett kaotikus látványt nyújtanak. A linkekre kattintva azonban azzal kell szembesülnünk, hogy egyes intézmények valójában nem is vagy másképpen használják a nekik szánt logót.

A másik kritikus pont, mely a honlap látványvilágát határozottan rontja, az a fotók minősége. Az oldal fejlécében váltakozó fotók egységes képet kellene hogy mutassanak, a mostani összevisszaság „kacatossá” teszi a megjelenést. Ha a fotók nem tudnak egyenletes minőséget biztosítani, akkor az is jobb megoldás, ha nem változik a fejléc képe. Ráadásul a honlapon használt fotók egységes minősége és stílusa rettentően fontos a cikkek esetében is, hiszen a legfrissebb hírek és a hozzájuk tartozó képek már a nyitóoldalon megjelennek. Fontos gyengesége a weblapnak a rezponzivitás hiánya is. Napjainkban az internetezésre alkalmas eszközöknek egyre kisebb részét teszik ki a hagyományos, nagy felbontású képernyővel rendelkező számítógép-kijelzők. Egyszerűen nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az igényt, hogy a látogatóink akár egy mobiltelefonról is szeretnék elérni honlapunkat, mégpedig kielégítő felhasználói élményt kapva.

Végezetül pár tartalmi kérdés. Egyrészt az idegen nyelven elérhető információk mennyisége borzasztóan szegényes. Ez különösen nagy hiba egy olyan város esetében, mely turisztikailag kiemelten fontos helyen található. Másrészt az akadálymentes honlap-logó ebben a méretben olyan, mintha nem is lenne. Mindezt nem is áll messze a valóságtól, hiszen nincs akadálymentes változata a városi honlapnak. De ez csak az egyike a nyitólapra megjelenő felesleges, zsúfoltságot növelő elemeknek. Miért használna például bárki az itt elérhető Veszprém-térképet, mikor az interneten ennél számos sokkal jobb, ingyenes térkép érhető el?

Mindezek ellenére a veszprem.hu informatív, használható honlap. A fentiek csak arra próbálnak rávilágítani, hogy napjainkban mindez sokszor már nem elég. Egyszerűen nem szabad professzionális weboldalt üzemeltetni anélkül, hogy minden részletre kiterjedő, alapos, átgondolt tervezési folyamat előzné meg a bevezetést.

Birtalan Szabolcs

Régészeti lelet vagy élő valóság?

Az Orfeo Zenekar hangversenye, Filharmónia-bérlet,
Hangvilla, 2015. január 28.

Nagy érdeklődéssel vártam az Orfeo Zenekar veszprémi hangversenyét, melyre január 28-án került sor a Hangvillában, 19 órai kezdettel, a Nemzeti Filharmónia bérleti sorozatának keretében. Vashegyi György, az együttes karmestere ezúttal a csembaló mellett foglalt helyet, a continuo akkordjainak mesterien improvizált hangzásait varázsolva elő.

A zenekar irányítója ez este valójában Simon Standage, a híres angol hegedűművész volt, aki – amikor épp nem szólistaként – koncertmesterként vezette a zenekart. Standage zenei tanulmányait a cambridge-i King's College-ban alapozta meg, így nem csoda, hogy egész életét a régi zene historikus előadásának szentelte. Hangszere is egy 1680 körül Milánóban készült mesterhegedű, ami azon kevesen közé tartozik, melyeket a 18. század folyamán nem építettek át az újabb idők igényeinek megfelelően, mivel egy padláson aludta éppen Csipkerózsika-álmát, melyből néhány évtizede felébredvén eredeti varázsában mutatja be azt a hangzásvilágot, amelyet manapság korabeli hangszerek pontos másainak megépítésével igyekeznek visszaállítani.

A historikus előadásoknak több nagy veszélye van: előadói gyakorta olyan muzsikuskok, akik hangszerük modern változatában a „futottak még” kategóriába tartoznak, képességük némileg szerényebb. Az 1991-ben alakult együttes tagjai azonban egytől egyig valódi virtuózok, amint ez az egyes tételek szólistikus állásaiból kiderül. A másik veszély az, hogy a historikus előadásmóddhoz nem tudunk megfelelő környezetet biztosítani. Nem korabeli öltözetet viselünk, nincs parókánk, és még csak nem is lovaskocsival közelítjük meg a helyszínt, így aztán napi munkánk végzetével sebtében beesve, autóink parkolási nehézségei miatt méltatlankodva képtelenek vagyunk átadni magunkat a régi hangszerek lényegesen tompább, ám annál finomabb hangzásának.

Először J. S. Bach *d-moll kettősversenyét* (BWV 1043) hallhattuk, melynek szólistája Standage mellett Paulik László volt, aki a pódiumon sokat bíbelődött a hangolással, mire mind a négy húr elérte a kívánt tisztaságot. Standage sajnos nem ellenőrizte még egyszer a hangolást: a D-húr némileg alacsony volta bizony az intonáció rovására ment. Az intonáció a régi zene mesterei számára amúgy is nagy kihívás, hiszen az ún. „nem tem-

perált”, hanem „tisztá” hangolás fokozott odafigyelést igényel az előadótól, hogy a hangzás egységes legyen. A labilis intonáció mesterséges kiküszöbölésére irányuló törekvés során a zene veszített csillogni hivatott fényéből, előadása kissé akadémikusnak, közömbösnek tűnt, mintha a biztonság lenne az elsődleges szempont. Akadtak pontatlanságok, eltérő frazeálások. Ezek viszont a Standage és Vashegyi elképzelése közötti eltéréseknek, illetve iskola-béli különbségeiknek köszönhetőek. Nagy feladat hárult hát a mélyvonósokra: melyik szólómot kövessék, melyik szólistát szolgálják ki teljességgel, hogy az egész folyamat megalapozása minél jobban elfedje az apró egyenetlenségeket. Feladatukat tökéletesen teljesítették: nemcsak intonációs bázisuk, agogikai érzékük volt briliáns, hanem képesek voltak olyan dinamikai árnyalatokra, mellyel észrevehetetlenül, de mégis határozottan a lüktetés hordozói tudtak lenni.

Bach *h-moll szvitjének* (BWV 1067) szólistája Kertész Ildikó fuvolaművész volt. A barokk fuvola hangjának rendkívüli légysága hangzásában tökéletesen kiegészítette a vonósok bélhúrjainak kissé matt hangzását, így az egész hangzás olyan báronyossá szelídült, hogy szinte elfeledtette velünk az ezúttal koncertmesterként irányító Standage eltérő frazeálási kultúráját. Talán még jobb lehetett volna az összjáték, ha a szólista irányíthatja a folyamatot: talán a nyitótétel francia pontozott ritmusai teljesen egységesen szólhattak volna, a fúgatéma minden szólóban megegyező módon tárulkozott volna fel, az echo-hatásokban a piano ismétlések egy picit sem késtek volna, megtörve a folyamat gördülékenységét. Kecesebb lett volna a *Polonaise* és lendületesebb a zárótétel. Standage hegedűje itt már remekül be volt hangolva, viszont kiderült, hogy az angol iskola a hangnem vezetőhangját nem helyezi annyira fel, mint a német vagy az olasz, és a kvartok is egy-két Herz-cel eltérnek. Természetesen ezek nüanszok, s hogy egyáltalán bárkinek is feltűnnek, annak oka az lehet, hogy a zenekar nem nagyon tudta átvenni Kertész Ildikó lendületét, aki ily módon maga kényszerült alkalmazkodni az idősebb, amúgy rendkívüli muzsikusk inter-pretációjához.

Szünet után viszont mintha kicseréltek volna a zenekart, de Sandage-t is. Vivaldi *Négy évszakjának* szólistájaként ezúttal lényegesen nagyobb sikerrel irányította

a zenekart. Most még a természet adta stiláris különbség sem volt zavaró, mert az egyes versenyművek programjával szolgáló szonettek tartalma nemcsak nyomon követhető volt, hanem olyan lehegerlően magával ragadott, hogy valóságosan részese lettem a természet ébredésének. Gőzölögtem a nyári fülledtségben, hallottam a baljós mennydörgést, megrettentem a vilámlástól, nevettem a szüret alatt kissé mozgáskoordinációs problémákkal küszködő atyafi botladozásán, bőrömön éreztem a hópihéek fagyosan csiklandozó játékát, gyönyörködhettem a meleg szoba ablakából figyelemmel kísért kinti hóesés pompás látványában. Szavakkal megfogalmazható tartalma volt ennek a zenének. Más előadások esetén a szonettek tartalmának zenei megfogalmazása inkább csak jelzés értékű, Standage és az Orfeo tolmácsolásában azonban döbbenetesen naturalisztikus ábrázolásmódot tapasztaltunk. A dinamikai skála is kiszélesedett: a robbanóan harsogó forte és a leheletnyi pianissimo közti széles sáv kínálta számtalan színt teljesen elkápráztatott. Ehhez hasonló csodát ritkán hallani hangversenyteremben. Elfelejtettem, hogy a terem méretében kissé nagy az ilyesfajta kamaramuzsikáláshoz, elfelejtettem, hogy autóval jöttem, hogy urbanizált civilek vesznek körül, s egy háromnegyed órán keresztül valóságosan ott voltam a 18. sz. 20-as éveiben. A zene elővarázsolta nekem a rizsporos parókat, a nyugodt élettempót, a lovas kocsit, a térdzoknit és zsinóros kabátot, vagyis a muzsika igenis kiragadott a hétköznapi monoton és mégis stresszes lüktetéséből, felemelt, és más emberré tett – ha csak egy kis időre is.

Rostetter Szilveszter

Köhögés nélkül

Mendelssohn Kamarazenekar: Farsangi koncert. Hangvilla, 2015. február 10–11.

Úgy képzelem, a nyolcvanas évek közepe felé néhány fiatal veszprémi zenész a frissen végzett hegedűművész, Kováts Péter ötletét követve gondolt egyet, és 1985 áprilisában – ezt már nem csak képzelem – alapított egy vonószzenekart. *Alig* telik bele 30 év, a Mendelssohn Kamarazenekar, Hangvilla névre keresztelt otthonában, éppen egy héttel a farsangi szezon vége előtt, viszont teljesen annak jegyében, telt házas koncertet ad. Nem egyet, kettőt! Immáron tizenötödször! Legalább!

A műfaj veszprémi hagyományai szerint a hangverseny pontos műsora meglepetés. Első hallásra – még farsangi mércével mérve is – „rémisztően változatosnak” tűnt Ligeti, Liszt, Romero és Lecuona egy féldőben, de Kováts Péter oldott hangulatú, szórakoztató, érdekes és informatív kommentárja gyorsan lehűtötte a kedélyeket. Kapcsolódási pontokat keresett a fenti szerzők életrajza, műveik, Veszprém, a zenekar klasszikus repertoárja vagy éppen egy zenei forma között: mesélt Ligeti György és a veszprémi születésű világhírű hegedűművész, Auer Lipót rokonságáról, majd sietve megnyugtatta azokat, akiknek mindez messze nem tűnt elegendő indoknak arra nézvést, hogy Ligetit hallgassanak egy önfeledt és mókás farsangi koncerten, mert meglepetésekből is beérnének néha kevesebbel. Mégsem tehetett mást a nagyérdemű, csodálkozni kellett, mikor 18-19. századi magyar szerzők: Bihari János, Csermák Antal, Rózsavölgyi Márk és Lavotta János verbunk-feldolgozásai csendültek fel Ligeti egy korai, 1949-ben keletkezett művében, *Régi magyar társastáncok* címmel. Gyors és lassú, szóló és tutti, fájdalmas és harsány részek váltakoztak, egy-egy visszatérő imitációs szakasszal tagolva tovább a zenei folyamatot.

Magyaros báli hangulat kipipálva, vastag piros postairónal? Dehogy! Liszt Ferenc 9. *Magyar rapszódia*jával folytatódott a program, pontosabban annak Wolf Péter készítette átíratával, aki korábban ugyancsak vendége volt a Mendelssohn Kamarazenekarnak. Bevallom, a mű végén önvizsgálatot tartva, farsangi kedvemet egészen hasonló állapotban találtam, mint az elején, viszont ezután valami érdekes következett, jócskán lendítve a hangulaton.

Magyar farsang után latin karnevál, de ne csüggedjünk (miért is tennénk!), Aldemaro Romero venezuelai zeneszerző művéhez

is találunk kapcsolódási pontot, már a címe elárulja: *Fuga con pajarillo*. A fuga jellegzetesen barokk zenei forma, pontosabban szerkesztési mód, és mint ilyen, egy vonószzenekar repertoárjában igen gyakori jelenség. Hogyan lehet ezt a szigorú formát ötvözni a pajarillóval, egy valószínűleg Peruból származó, de Argentínában és Venezuelában is elterjedt népdal-néptánc? Romero feltehetően nem tette fel magának ezt a kérdést, helyette inkább hozzálátott, és gazdagon teletűzdeltte szerzeményét szellemes, latinos komplementer és hemiola és triola meg duola és „négy meg öt meg hat, de egy csapásra” (azaz ütésre) ritmusokkal (hogy csak az egyszerűbbeket említsem), és ezzel jó hangosan válaszolt a fel sem tett kérdésre is. Minden elismerésem, nemkülönben együttérzésem a muzsikuskóé, úgy sejtem, komoly jelenlétet kíván a darab.

A Mendelssohn Kamarazenekar Ernesto Lecuona *Három kubai táncának* átíratát játszotta a hangverseny első felének zárószámaként. A világhírű zeneszerző és zongoraművész Havannában született a 19. század legvégén. Kubai táncok egész sorát szerezte, M. Romero vonószzenekari átíratában ismertünk meg közülük hármat.

Szünet után lépett színpadra a vendég, egy (vagy kettő?) igazi *two in one* meglepetés! A Swing á la Django néven bemutatott hattagú együttes hangzása több stílus egyedi ötvözte. Zenéjükben érdekes harmóniában egyesül az autentikus magyar zene, a manouche swing, a sanzon, a tangó és a jazz. Elképesztő hangszeres tudás, lélegzetelállító összhang, sodró lendület és magával ragadó lelkesedés! Néhány számmal később, egyetlen hölgy megjelenése jelentős változáshoz vezetett az együttes életében: hirtelen megváltozott a neve! Ettől a pillanattól kezdve Pankastic! néven Django-pop stílusban folytatták, ahol abbahagyták, ugyanúgy, mint pár sorral feljebb már jeleztem + Pálmai Panna pankasztikus hangja!

Ha kapcsolódási pontokkal kezdtük, én itt is találtam egyet a Mendelssohn Kamarazenekar és a vendég együttes(ek) között: ez pedig a Minőség. Nem tűnik túl szakmai érvnek, bizonyítéknak azért elfogadható: koncert influenzaszezonban, egyetlen köhögés nélkül!

Vikman Pál

Alkotás és önimádat

Jean Cocteau *Orpheusz* című drámája a Kabóca Bábszínház és a Marosvásárhelyi Egyetem közös produkciójában. Oláh-Horváth Sári rendezése

Mint egy álomra emlékszik vissza a néző bizonyos idő távlatából Oláh-Horváth Sári Cocteau-rendezésére. Nehéz törvényszerűségeket találni az álomban, pláne pontosan megfejthető gondolati algoritmust, ami nem baj, ettől a látomás még nem káosz. Inkább kozmosz, amin valóban nehéz úrrá lenni. De aki elindul az álom nyomán az apró, vibráló fényforrás felé, az legalább egy kicsit közelebb kerül önmagához. Tudjuk, az ilyen érzékeny utazáshoz nem kell vakító reflektorfény, hiszen az elűz minden őszinteséget. Az erősen megvilágított körutak az emberiség önmagától való menekülését szolgálják, nem az elmélyedést, önmagunk megismerését. Csakis az álom segíthet megfejteni a titkokat. Az álom lehet a fókusz, amelyik szerencsés esetben itt és most felvillantja a civilizációs tapasztalatok összességét például az ember világra gyakorolt hatásának témakörében. Az is lehet, hogy szörnyű igazsággal szolgál ez az álom, mint Oláh-Horváth Sári *Orpheusz*-rendezése. Kiderül, nemhogy a világon, de önmagán is egyre kevésbé képes uralkodni az ember.

Orpheusz és Euridiké története az egyik legnyugtalanítóbb legenda. Eredetileg, az ókori hitregében a halált is legyőző szerelemről szól: amikor feleségét elnyeli az alvilág, a költő érte megy,

Fotó: Kabóca Bábszínház

Fotó:
Kabóca Bábszínház

hogyan visszahozza, ám Jean Cocteau, a huszadik század egyik legnagyobb francia művésze átírta, megfilmesítette a történetet, az alkotás gyötrelmét, a halhatatlanság utáni vágyat, az alkotó ember hiúságát állítva a középpontba. Immár az alkotó embernek a démonokkal folytatott küzdelméről szól tehát. Különösképpen a saját démonaival folytatott küzdelméről.

Oláh-Horváth Sári rendező szakos hallgató mintha eleve egy kriptába, az alvilágba helyezte volna a drámát, ami tulajdonképpen nem más, mint egy szakrális, olykor profán liturgia, a nagy (ön)feláldozás teatrális ceremóniája. Színházhoz illően igen szórakoztató ez az alvilág, hiszen még tornatermi bordásfal is van benne, amit használnak is, például ezen vonaglik az üveges fiú, amikor kilép önmagából. Különböző ez az állandó játék a misztikussal és az abszurdal, a tragikussal és komikussal következetesen végigvonul az egész előadáson úgy az alakok, mint a szituációk kidolgozásában, a díszletben (Török Adél) és a jelmezben (Csomor Katerina). Amikor a nézők helyet foglalnak a Hangvilla kistermében, már fent trónol a furcsa színpad/kripta/emlékmű tetején, egy piros széken a Ló: Orpheusz új műzsája, aki betűket kopog patás lábával, a nagy költemény betűit. A színész olyan lómaszkot visel, int amilyet a gyermekelőadásokban szokás használni. Vesszőparipa. (Itt most egy mosoly-jel következne, ha nem halálosan komoly szövegről lenne szó.) Szentelenül tiszta gesztus. A lófej alatt, nyaktól lefelé fekete tornadressz-szerűségbe bújtatott, kihívóan erotikus test. A csábító hatást növeli a színész lábára húzott neccharisnya. Orpheusz csapzottan térdel, négykézláb gyötördik, mohón jegyzetel, próbálja elkapni a most szó szerint lórúgásszerűen érkező sugallatot. A földkerekség legmeghatóbb mondatát. Amivel újratemethetné a világmindenséget, de legalábbis költészetét. Alkotói válságát jelzik a szanaszét dobált, öszszegyűrt kéziratok. Közben bejön a színre egy fehér és egy piros ruhás nő, utóbbi kezdetben fekete leplet visel. Az egyikben Euridikét, a másikban a csábos Halált véljük felfedezni. Egyértelműen a Halál diktálja a játékszabályokat, mintegy hipnotizálva vonzza Euridikét. Érosz és Thanatosz háttorzongató, gúnyos duettje. Ezt az összekötöttséget, a Halál hálóját később nagyon ötletesen celluxszal kézzelfoghatóvá is teszi a rendezés: a Halál szolgálólányai átlátszó ragasztószalagokkal összekötözik a nézőteret és a színpad-kriptát, pirossal pedig Euridikét és a Halál hercegnőt, így annak minden kejes mozdulata leképződik a tompa, lassan életerejét veszítő testen.

Friss kedvű, vizuális ötletekben gazdag a rendezés, például a kétarcú banyák, a halál szolgálólányai förtelmesen ocsmányok, ugyanakkor nevetségesek, vagy a gyilkosság miatti vizsgálatot ve-

zető rendőrnő egy patkányt tart a kezében diktafon helyett, és így tovább. Az életnek ez az idióta abszurditása nélkülözhetetlen a szürrealista misztériumjátékhoz, amelyben tébolyult maszkok karneválját látjuk, sátánista hölgyek, csodatevő komédiánsok performanszát. A szenvedély mellett mindent átható ironia jellemzi az egészet. Főleg az emberi kicsinyességet és gyarlóságot teszi nevetségessé, ami az udvarlásban, hűtlenségben, hűségben, vádaskodásban, cselszövésben mutatkozik meg legjobban. Orpheusz egy kesztyű segítségével jár át a tükrön a túlvilágra (vagy a saját múltjába?), ám ott mintha a Halál hercegnője, a kesztyű tulajdonosa jobban vonzaná, mint Euridiké, a halott feleség, akiért valójában átment a falon...

A halál és a halhatatlanság, az önimádat, a művész narcizmusa az igazi témája ennek a drámának, és kevésbé a földi szerelem. Talán mert Euridiké, Orpheusszal éppúgy, mint nélküle, boldogtalan. És talán Orpheusz sem áll jobban ebben a tekintetben, hiszen a szexuális számára is csak neurózis, halál-előleg. Mert ugyan ki merné elvitatni, hogy a költői halhatatlansághoz áldozatra van szükség?

Oláh-Horváth Sári speciális témaválasztással véteti észre magát, vonzzák az emberi lélek mélyrétegei, és tudja, hogy a színház misztérium, a korlátlan képzelet birodalma. Korábbi rendezése, a *Woyzeck* is ilyen volt. A Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem rendező szakos hallgatója, Bocsárdi László tanítványa most építi ki sajátos színpadi jelrendszerét, sajátos színpadi nyelvét. S szürrealis képzelete már megvan hozzá. A költészet számára kód egy speciális stílushoz, amellyel megmutatja a dolgok irreális, sötét oldalát, a lélek bugyrait. A lehető legnehezebb és legkockázatosabb utat választotta, hiszen a mozgásszínház, a tánc, az opera vagy akár a film sokkal nagyobb eszköztárral rendelkezik a többrétegű, polifón tartalmak kifejezésére, mint a dráma. A műfajok közti átjárást keresi tehát. Alkotó munkájához a színészekben hű követőkre talál, ezt a rendezését is testével-lelkével segíti a kis csapat: Szőke Kavinszki András (Orpheusz), Lipcsei-Rác Zsuzsanna (Euridiké), Illés Alexa e.h. (Halál), Fige Tamás (Üveges), Kiliti Krisztián/Erdei Gergő (Ló), Mákszem Lenke és Wágner-Szabó Eszter, akik több szerepet is játszanak. A színészek plasztikus kifejezőkészségről tesznek tanúbizonyságot, miközben káosz és rend, realizmus és misztikum között egyensúlyoznak, hogy miközben minden mozdulatuk kiszámított kell hogy legyen, megfelelően az előadás szigorúan megkomponált, vizuális, zenei struktúrájának. Így aztán a végén a néző felszabadultan sírhat vagy nevetget rajtuk, ahogy kedve tartja.

Bartuc Gabriella

Az igazságról és hazugságról

Henrik Ibsen: *A vadkacsa* a Veszprémi Petőfi Színház társulatának előadásában, Guelmino Sándor rendezésében

Ismét sokat játsszák a világ színpadain Ibsent, különösen Németországban és Franciaországban. „Ibsen, a szupersztár” – írta róla az egyik francia kritikus, azon elmélkedve, vajon mivel érdemli ki a lázadó norvég, a szenvedélyes forradalmár a nagy érdeklődést. Színművei egy része nyilván nem a témája miatt érdekes annyira, hiszen a női egyenjogúságért síkra szálló Hedda Gabler vagy a Nóra ma, amikor már számos helyen az egyneműek házasságkötése is engedélyezett, alapos porlefújásra szorul. Ám ha jól meggondoljuk, Ibsen mindig is a változó világról írt, amelyben a régi értékek eltűnnek, és helyükbe jön az új, ami alaposan felforgatja az életet.

Mi az az elemi állandó, mi az az alapvető, ami nélkül semmilyen körülmények között nem élhet az ember, változon bármekkorát is a világ? Hogyan lehet megőrizni az emberi élet méltóságát? – szerintem e kérdések miatt izgalmasak ma is Ibsen drámái, amelyek az emberi természet sötét zugait derítik fel, reflektorfénybe állítva a mérgezett családi viszonyokat. Nem hiába nevezik a színpad Freudjának, amellet, hogy anarchista lázadónak is szívesen titulálják – de erről majd később.

Ibsen konklúziója, hogy az erkölcs, de nem a megkövesedett, képmutató, hanem az ember magamagának állított mércéje marad az utolsó menedék. Csak magunkban bízhatunk – tanítja Ibsen, akinél maroknyi intelligens és hősies kisebbség viszi előbbre az emberiséget, vagy legalábbis nem hagyja teljesen veszni a reményt. A demokrácia legalább annyira sikertelen, mint az összes többi társadalmi berendezkedés, mert a többség, ha hatalomra kerül, elfeledkezik az eszmékről, amelyekért lázadt, és a saját hasznát keresi a társadalomban, a politikában. Az ember gyarló – mondja Ibsen, miközben leleplezi, mi rejlik az egészségesnek mondott, stabilnak hazudott társadalom kulisszái mögött. Az ember magányos harcának bemutatása, a magányos hősök vergődése az, ami visszhangra talál a mai nézőben. Ettől modern ma is.

A realista forma sem engedi elévülni Ibsen drámáit, amelyek olyanok, mintha egy regény epilógusai lennének, amelynek anyaga ott munkál a cselekmény háttérében. Kiszakít a múltból egy életszeletet, valamit, ami nagyon nyomasztja a főszereplőt, hozzáadja az otthoni elviselhetetlen hangulatot, és akkor az egészet megpörgeti valami váratlan fordulattal, ami kijózanítja a főszereplőt, aki előtt hirtelen megvilágosodik a helyzete. Nagyon jól játszhatók ezek a darabok, hiszen valóságos, hús-vér figurák a szereplők. A szimbólum, mint a vadkacsa, a torony vagy a tenger már csak ráadás, ami költőibbé teszi a valóságot.

Az Ibsen-dráma alapanyaga mindig valamilyen lázadásnak a kifejezése. *A vadkacsa* külön érdekessége, hogy Gregers Werle szerepében állítólag saját kétségeivel viaskodik a szerző: a szerencsétlen idealista nem más, mint a művész satirikus önarcképe. Még önmagát sem kíméli tehát, és ez az „ibsenizmus” lényege: ellenáll mindennek, még önmagának is, még saját hitét és meggyőződését is ízekre szedi. *A vadkacsa* nyers önkritika, csaknem tagadása mindannak, amit addig írt. Robert Brustein *A lázadás színháza* című könyvében a norvég drámaíró verseit elemezve kifejti, hogy totális forradalmat akart: „Fellesleges a sakktáblán lépkedni, / Söpörd le az egészet, és az embered vagyok” – vallja a *Barátomhoz, a forradalmi szónokhoz* című költeményében. Leszögezi, hogy minden idők legradikálisabb forradalma, a Vízözön is kompromisszumba fulladt, hiszen meghagyott néhány túlélőt Noé bárkájában. Az abszolút szabadság, a totális újrakezdés eszményétől megrészegedve ő megtorpedózta volna a bárkát, mert, mint többször kifejtette, ő a teremtés egészével elégedetlen, tehát új kezdetet kíván az emberiség számára. Ehhez a kezdeti szélsőséges felfogásához képest elgondolkodtató, ahogyan megmutatja Gregers Werle, az individualista lázadó alakjában, hogy az eszméi az átlagember számára átoknak, a közösség számára pedig veszélyesnek bizonyulnak. Ez nagyon is összhangban van Ibsennek azzal a felfogásával, hogy az alkotás folyamata számára önvizsgálat, amelynek során eljut egy bizonyos pontig, ahol nincsenek válaszok, ezért nyitva hagyja a lázadás értelmének kérdését. Tulajdonképpen befejezetlenül hagyja az egész drámát. A szülők elviszik a kis Hedvig holttestét, Gregers és Relling doktor pedig zavartan beszélget arról, hogy egészen kellemes lenne az élet, ha ez a sok féleszű világboldogító békén hagyná a szegény embert. Ezt mondja Relling, Gregers pedig, mintegy magának, arról motyog, hogy ő elégedett a végzetével, ami nem más,

mint tizenharmadiknak lenni az asztalnál. (Ez visszautalás a kezdőképre, amelyben némi nyugtalanság támad, mert rájönnek, tizenhárman voltak Werle nagykereskedő estélyén az asztalnál.)

A veszprémi Petőfi Színház előadásában Guelmino Sándor rendező az orvos kétségbeesett nevetésével zárja a drámát. Mert mit is válaszolhat az ember az olyan kérdésekre, amelyek ebben a situációban felmerülnek benne? Hogy a sötét igazságnál néha többet ér a hazugság, amely felemel? Avagy legyen igazság, ha belepusztul is a világ? Szabad-e, kell-e igazat mondani? Vagy vannak olyan körülmények, amikor egy családnak igenis szüksége van a hazugságokra, mert ezek nélkül nem tud életben maradni? De hát ki állítja azt, hogy élni kell mindenáron? A padlason vadkacsákra vadászva. Hát milyen élet ez, amire az álhumanisták szocializálnak az emberiséget?

Guelmino Sándor rendezése az író szándékának megfelelően nem foglal állást sem az idealista Gregers, sem a mindentől kiábrándult, cinikus Relling mellett. Sokkal szövevényesebb a világ annál, minthogy egyszerű válaszokat lehetne adni. A rendező annyit változtat az eredeti szövegen, hogy a záró képben Relling nem az „Ó, istenem...” sóhajjal reagál Gregers motyogására, miszerint elégedett a végzetével, hanem zavartan, majd egyre hátborzongatóbban nevetni kezd. Ennek a két figurának (Almásai Sándor és Tóth Loon) a gyilkos nevetése még sokáig visszhangzik a nézőben. Nem hagyja békén, ahogy ez a zavarba ejtő, kitűnő előadás sem, amelyben tragédia és satíra épp úgy keveredik egymással, mint az életünkben.

A rendező a szereposztással, azzal, hogy a nagyformátumú színészre, Eperjes Károlyra bízta Werle nagykereskedő megismerését, félreérthetetlenül érzékelteti, hogy itt minden, rossz és jó egyaránt tőle ered. Vibráló egyéniségéből eredően renitens tekintély, aki nem tűr ellentmon-

dást. Ahogy megjelenik a színen szikáran, keménykalapban, frakkban, szigorú tekintettel, szinte érezzük, hogy itt tőle függ minden, belőle árad a hatalom, még a falak, a berendezés zord eleganciája, hűvösége is mintha a személyisége kiterjesztése lenne. A hatalmi ösztön nála olyan természetes, mint a lélegzétvétel. Az első jelenetek, az estély Werle házában, szolgálkkal, pincérekkel, talpnyalókkal, szép szeretővel jelzik: hatalmon lenni annyit jelent, mint élni. A hatalmi ösztönben nyilvánul meg legnyersebben az ember életösztöne. Werlének piszkos múltja van, de a bíróság felmentette, szemben üzlettársával, az öreg Ekdallal, akit elítéltek, s ezzel tönkretettek. Werle a feleségével is rosszul bánt, csalta, a halálba üldözte, és a fiával sem tud kijönni.

A kegyetlen, cseppet sem demokratikus élethalálharcban szinte szükség-szerűen, személyiségjegyeiből eredően alulmarad Öreg Ekdal, akit Nyirkó István játszik. Nyirkó, mint mindig, most is kissé bogaras, ám szelíd, jó embert alakít. Pszichológiai hitelességgel felépített mozdulataiból, reakcióiból kiviláglik, hogy gyenge, egy lúzer, ahogy a fia, Hjalmar (Haumann Máté) sem az az istenadta tehetség, inkább csak álmodozó, aki soha semmit nem visz végig. Apa és fia mintha észre sem vennék, hogy egy már lejajlott tragédia romhalmazai között élnek, amit hazugságokkal próbálnak igazi otthonná megszépíteni. A soruk már régen megpecsételődött, rég elvesztették a méltóságukat. Csak az önámítás tartja bennük a lelket. Nem látnak, de nem is akarnak látni, mert szükségük van a hazugságra ahhoz, hogy életben maradjanak. Haumann Máté szenzációsan játssza Hjalmart, ahogy Kosztolányi nevezi, a „kisstílu pojáca-Hamletet”, arcán a bizonytalan kisfiús mosoly szánandóan leleplező, ő sem veszi komolyan saját magát. Minden mozdulata erről a bizonytalanságról, szervilitásról árulkodik, ugyanakkor ebben az esendőségében nagyon is szerethető. Kiváló partnere Gregers szerepében Almási Sándor, aki az igazság megszállottjaként nekimegy a hazugságok falának, és nem érdekli, hogy közben betörik a feje. Csupa ideges izgágaság, szinte kényszeres nihilizmusa félelmetes, miközben azt is látni, hogy valójában jelentéktelen, gyáva alak. Gyávaságból lázad? Apakomplexusa miatt? Mintha más nyelven beszélne, mint a többiek, ahogy Hedvig meg is jegyzi az anyjának: „egész idő alatt az volt az érzésem, hogy másra gondol, mint amit mond”.

A hazugságok leleplezésének tragikus következményét már ismerjük. Hedvig, Gina és Hjalmar lánya, akiről kiderül, hogy Werle törvénytelen gyermeke, öngyilkos lesz, szíven lövi magát. Feláldozza magát az ártatlan gyermek, aki semmiről sem tehet, és semmit sem ért, de érez. Áldozata azonban nem hoz katarzist. A többiek ott folytatják, ahol korábban abahagyták. A kicsinyes hazugságok világában, ahol a lelkiismeret fölösleges, sőt káros, mert az ember útjában áll.

Haumann Máté és Almási Sándor. Fotó: Gáspár Gábor

Eperjes Károly, Kéri Kitty és Bábinszki Ágnes. Fotó: Gáspár Gábor

Ahol nincs morál, megszűnik a szenvedés is. Kéri Kitty az öreg Werle korábbi szeretője, Hjalmar felesége, Gina szerepében képes ezt a tragédián túli létet érzékelteni. Ahol már semmi nincs, csak test, csak tárgyak, csak megszokások. Mintha alvajáró lenne. Kényszeres mozdulatsorral, ha kell, ha nem, szüntelenül a padlót súrolja. Ezzel a kiszolgáltatott cseléd léteére is utal. Külön elemzést érdemelne Bábinszki Ágnes tökéletes Hedvig-alakítása, ahogy repül, szökell, sebesen lebeg a szeretet túlfokozott vágya által túlpörgetve. Nem is valószínűsítő lény, mesterséges körülmények között dédelgetett kis madár. Ő maga a vadkacsa.

Izgalmas alakítást nyújt Tóth Loon Rellingként. Haja csapzott, az inge kicsúszott a nadrágjából. Szóadásüvegéből spricceli magába a vizet, hogy csillapítsa másnaposságát. Vigyorog, és cinikusan árad belőle a szó. Logikai bukfenckel érvel a ravasz megoldások mellett, amelyekkel élni segíti pácienseit. Tapasztalt orvosként eleget látott már ahhoz, hogy ismerje az emberi természetet.

A többiek is mind pontos hanglejtéssel játszanak: Csarnó Zsuzsanna Sör-

bynéje egyszerűen csak szereti az életet, nem az igazságot várja el tőle. Nagyhegyesi Zoltán folyton ittas Molvikja, a volt teológus nyilván nem jelenthet reális megoldást az emberiség problémáira.

Horesnyi Balázs egyszerű, realiztikus díszlete segíti a magabiztos rendezést. A padlást az álmokkal és a vadkacsával együtt egy toloajtó választja el a fényképészműhelytől, ahol a cselekmény nagyjából játszódik. Kárpáti Enikő ruhái kortalanok, részben régiek, részben maiak. Nem aktualizálnak, hiszen Ibsen mondanivalója is korokon átívelő. A megváltás utáni vágy több ezer éves. Az emberiség régóta keresi az igazságot, a hazugságok nélküli életformát, amit a forradalmak sem tudnak megvalósítani, mert jönnek a rosszak, és mindent elrontanak.

Guelmino Sándor értő rendezése magabiztosan viszi a játékot a véres, a semmit meg nem bocsátó végkifejlet felé. Egy puskalövéstől a világ nem változik meg, és véget sem ér. Csak módszeresen, lassan elnyel mindenkit a mocsár, a hazugságok mocsara.

Bartuc Gabriella

Nézők, vigyázz!

Tasnádi István: *SzínházJegyetem 2.0*. Veszprémi Petőfi Színház, Latinovits–Bujtor Játékszín. Rendezte: Tóth Loon

A Veszprémi Petőfi Színház 2014/2015-ös évadában a Latinovits–Bujtor Játékszínben mutatták be Tasnádi István *Nézőművészeti főiskola* című egyfelvonásosának színpadi változatát *SzínházJegyetem 2.0* címen. Az előadás rendezője Tóth Loon.

Tasnádi István (József Attila-díjjal is kitüntetett szerző) – aki egyébiránt szorosan köthető Veszprém városához, hiszen a Pannon Egyetemen végzett színháztörténet szakon – drámáiban gyakran felbukkannak antik elemek és témák, illetve merít a már klasszicizálódott hagyományokból is. Mindezeket egészen új módon, a kortárs valósággal elegyíti, művein ezáltal erős ironizáló, esetenként szatirikus hang üt át, melyek „színházi nyelvre fordításában” Schilling Árpád és a Krétakör nevezhető meg elsődleges fórumként.

Sokszor elhangzó közhely, hogy a színpadon az élet egy-egy momentuma testesül meg, hogy saját szemszögéből tükröt tartson a betérő néző elé hol tragikus, hol komikus módon, és valamilyen problémáról nyilvánítson audiovizuális véleményt. Mindez gyakran finoman, bűjtötten megy végbe, a néző (érzelmi) intelligenciájára támaszkodva. A Petőfi Színház előadása nem ilyen. Nyíltan, néhol kegyetlen őszinteséggel mutatják fel a nézői lét azon oldalát, melyet a színházi alkotók érzékelnek. Ha mi (nézők) ezen a különös szituáción túllépve tudjuk szemlélni önmagunk, a „negyedik fal” leomlik, a néző pedig része lesz az eseményeknek, nem pusztán tanúja azoknak, így közösségi értelemben a színháztér rituális térévé válásáról van szó.

A *SzínházJegyetem 2.0* olyan interaktív játék, ami már az előadótérbe belépésnél elkezdődik. A „fokozott szellemi és fizikai igénybevételre” alkalmasnak minősülő kiválasztottak kézzel tartott villantják fel a fogadópanelt, bizonyítva rátermettségüket. Sértődékeny, inkább csak a szemlélődésre vágyó nézőjelöltek inkább valamelyik hátsó sarkot választják, ott biztonságban lesznek. Öniróniára hajlamosak, kísérletező kedvük jelentkezősét fokozottan várják, és természetesen azokat, akik nem félnek kilépni a nézői komfortzónából, mert övék a felhőtlen szórakozás másfél órája. A játékterület, ahová a potenciális néző belépést nyert, egy egyetemi szintű nézőképzés, ami a színházak megmentésére irányul. A kurzus vetítéssel indul. A „kisfilm” bevezetőként szolgál arra, hogy a nézőt beillesse az előadás gondolati síkjába. A néző biztossá válhat, hogy a paródia és a kifordítás központi mechanizmusa a produkciónak, így a „színházi szatíra” műfajmegjelölés abszolút indokolt és helytálló. Am a vetítés alkalmával a néző önfeledten kacaghat másokon, a továbbiakban ő maga válik a kifigurázás tárgyává.

Fotó: Veszprémi Petőfi Színház

A pszichológiai hadviselés azonnal megkezdődik, amint a néző beteszi a lábát az előadótérbe. Ennek első, szinte csupán jelképes formája a belépésnél található panel, amiről már korábban szót ejtettem. Mielőtt felgördülne a függöny, egy gépiesített hatású hang kéri meg a közönséget, hogy ne zavarják semmilyen zajkeltéssel az előadást. Különösen a mobilok kikapcsolására hívja fel a figyelmet. Mindezt nem következmény nélkül. Aki csalni próbál, és csupán lenémítja a telefont, annak lesznek kellemetlen percei, ám mindez a játék része. Talán mondhatom, a legfontosabb része, még ha olykor-olykor a színész igencsak megemelt hangon szid le bennünket, vagy kényelmetlen közelségbe lép, adott esetben szemérmetlenül gúnyolódik rajtunk. A feszült percek azonban mindig feloldást nyernek, amely impulzív dinamikát ad a produkciónak. Mindennek megvalósításában pszichológus szakértő segítette az alkotókat, hiszen nem a néző vérig sértése a cél, hanem egyfajta önszemlélet életbe léptetése. Mindezekkel együtt az előadás igencsak vékony határmezsgyén táncol.

A produkció térképzése – bár díszlet terén minimalistán nevezhető – rendkívül érdekes. A színpad lépcsőzetes kialakítású, ezzel akár a nézőtér szimbolikus tükröként is értelmezhető, ami a hátsó falként szolgáló vetítővászonban végződik. A tér a barokk kor használta kulisszaszínpadot idézi, hiszen kétoldalt az ún. telarikra emlékeztető, embermagas „üvegfülkék” perspektívát adnak a játéktérnek, valamint apró takarásokként is funkcionálnak. A fülkék kialakította köztes térben található a kellékek, jelmezek, melyek a produkció egyes szakaszaiban előkerülnek. A térképzés fontos eleme a hátsó vászon, aminek több használati módja van. Egyrészt vetítőtvaszon, a szó szoros értelmében, másrészt a térérzetet befolyásoló atmoszférakeltő eszköz, harmadrészt pedig átjáró, ami csillagkapu formájában ölt „testet”.

Az előadás a megszokottól eltérő módon viszonyul a színházi térhez mint olyanhoz. Nem egy, a valóságból kiszakított teret akarnak létrehozni, ahol a színházon kívüli világ mintegy felfüggesztődik; sokkal inkább beépítik a színházi létet a tapasztalati valóságba. Ennek – többek között – erős megnyilvánulási formája egy telefonhívás, ami „külső tényezőként félbeszakítja a kurzust”, valamint a produkciót lezáró vetítés(ek). Egy-két elejtett mondat politikai utalásként is dekódolható, ám ez nem hangsúlyos jellegzetessége az előadásnak.

A színészek láthatóan élvezik a játékot, hiszen olyan alkalmat nyújt számukra, ahol a polgárpukkasztás nem pusztán engedélyezett, hanem megkövetelt. Ebben az előadásban megmondhatják a magukét, egyenesen a néző szemébe, egyúttal korteszbeszédet tarthatnak a színészet mellett, a színészi lét problémáit és nehézségeit tematizálva. A három színész mindegyike egy-egy erősen megrajzolt és személyiséggel megtöltött figurát hoz, alakításuk lendületes, kacérkodásuk szórakoztató. Lazán, a helyzethez igazodva lépnek kontaktusba a közönségükkel, és vegyülnek el benne, miközben egymással összhangban teremtik meg a karakterek viszonyrendszerét, el-lentéiteit, személyiségeik egyediségét.

A *SzínházJegyetem 2.0*, minden komikuma ellenére, egyvalamiből nem üztréfát: a nézőnevelésből. A fonákjáról megfogva tanít meg nem csupán a színházi etikettre, de utalásai révén bekapcsolja a drámairodalom, valamint a színházelmélet néhány jeles képviselőjét. Arisztotelész katarzisz-fogalma, Antonin Artaud és a kegyetlen színház gondolata, Antigoné és Oidipusz mint az antik drámairodalom emblémái, és rengeteg Shakespeare, aki a tradíciókat felrúgva elegyített tragédiát komédiával. Ez vár a kurzus soron következő csoportjára.

Szalai Renáta

Pannon Toldi és Arany

Arany János – Szarka Gyula: *Toldi. Musicalköltemény.*
Pannon Várszínház. Rendezte: Vándorfi László

Arany János szövegére Szarka Gyula (Ghymes) írt zenét, melynek ősbemutatója 2012-ben volt a budapesti RAM Colosseumban. Magyarországon másodszor a Pannon Várszínház mutathatta be a művet. A darab előzménye egy 2009-ben kiadott, 13 dalt tartalmazó lemez volt, melyet később Szarka Gyula kiegészített. Az ősbemutatóval összehasonlítva számos változtatás figyelhető meg a veszprémi előadást rendező Vándorfi László koncepciójában.

Az egyik legfeltűnőbb talán, hogy ebben a változatban Arany János is szereplővé válik. Végig színen van, követi az eseményeket, narrál, izgul, figyelmeztet, irányít, együtt érez és létezik a karakterekkel, látjuk, ahogy megalkotja a *Toldit*. A másik, hogy a szereplőknek nincsenek táncos alteregói, így zártabb és intimebb jeleneteket lehetett kialakítani, valamint az egyes figurák karakterizálását elősegíteni, így módon jellemfejlődés is történhetett (kifejezetten Miklós és György esetében). A narráció tehát ebben a rendezésben tisztán elkülönül, és nem zavarja össze a nézőt. A budapesti előadásban táncosok (ExperiDance) játszották a Király, az Anya, az Özvegy, György, valamint Bence szerepét, ugyanakkor színészek énekeltek el a dalokat és léptek interakcióba a táncos alteregó nélküli Toldival. Az öt színész végig jelen volt, és ők is narrálták az eseményeket, igaz, olykor kiegészülve egy Lánnnyal, aki a 2012-es esztendőből lépett be Nagy Lajos király idejébe, és aki Miklósban megtalálta az ideális férfit és férjet.

A veszprémi produkcióban Arany Jánost narrálásában a három Sorsistennő segíti. Az ő alakjukat is Vándorfi emelte bele az előadásba. Kettős szerepük van: Toldi sorsának, életének fonalát szövik három rokkán, ami a lovaggá avatással ér körbe és össze. Ugyanakkor Arany életfonalát is szövik, hiszen a néző egy alkotási folyamatba nyerhet bepillantást. Éppen ezért az egyik legnehezebb feladata az Aranyt megformáló Szelle Dávidnak van, aki nek roppant jól áll ez a szerep. Az egész előadás alatt színen van, hol táncol, hol átfutja a színpadot, hol pedig szaval. Hangja kifejezetten alkalmas az elbeszélő költemény sorainak közvetítésére. Az előző évek tükrében megállapíthatjuk, hogy ez a legjobb alakítása, beért és felnőtt egy ilyen horderejű szerephez.

A *Toldi*ban több szerepösszevonás is történik (ilyen például az Anya, az Özvegy és a Farkasanya [Kovács Ágnes Magdolna], valamint az Apa és a Farkasapa [Keresztesi László] karaktere), mellyel egy újabb értelmezési sík tárul elénk. A próbatételek Toldi Miklós saját magával, családjával és örökségével vívott harcának feleltethetők meg. Miklós lelkiállapotát jól kifejezi a közepén álló vörös és fekete színű körlap, amely egyszerre jelképezi a körforgást, a beteljesedést, a szenvedést, a véráldozatot – és nem utolsósorban rendkívüli látványelem (díszlettervező: Kovács Yvette Alida); ugyanakkor György-Rózsa Sándor – aki a budapesti előadásban is Miklós szerepét játszotta – színészi játékában ezeket nem észlelni. Remekül énekel, de a belső harc közvetítését még gyakorolnia kell. Mindemellett rendkívül illik rá a szerep mind alkattal, mind hangilag.

Az előadásban a vallási sík is jelen van: a kereszténység megjelenése a kisebb falvakban. A produkció elején sámándobokat és a pogányságra utaló kardot láthatunk. Majd Miklós apja felveszi a keresztiséget és lovaggá lesz. Megjelenik Magyarország védőszentje, Mária (Pap Lívia) is, aki egy falusi pogány asszonyból alakul át. Miklós a háttérben szemléli a történeteket, és örül apja tettének, míg György szenved a keresztitől és nem akar megtérni. Györgyön kívül Toldi anyja is az őserőt, és a kereszténység előtti világképet jeleníti meg. Az anya ruhája és a színen történt cselekedetei alapján megállapítható, hogy egyfajta sámánasszonyként él a faluban. Ő képviseli az ősiséget, ami átveszi a modern világfelfogást, ám megtartja gyökerét. Ez a kettősség végig jelen van.

A rendezés több keresztény szimbólumot használ, ugyanakkor a természetközpontság is fontos szerepet játszik. Az őserőt,

valamint a természetet a haj szimbolizálja. Miklós elrejtőzésében nimfák vannak segítségére, akik hajukkal hol eltakarják, hol pedig önvizsgálatra készítetik a hőst. Miklóst belső utazásában és tisztánlátásában Mária és az ő angyal kísérője segíti, aki anyja elutasítása ellenére szívébe fogadja Györgyöt is. Vándorfi újításának eredményeként György szinte ugyanolyan ívet jár be, mint öccse. Miklós elárulása után büntudat gyötri, anyja egy pap és egy kereszt társaságában látványosan, erős gesztusokkal letekeri sorsának fonalát, mellyel a kettejük közti köteléket szünteti meg. Az előadás elején az apa egy dézsa előtt veszi fel a kereszténységet, míg nagyobbik fiát a végén ugyanabban a dézsában mossa meg Mária és az angyal, feloldva ezzel bűnei alól. Mindeközben Miklóst lovaggá avatják.

Anyjuk a színpad elején lévő kötelet tartó két fiú (a két farkaskölyköt és az özvegy halott fiait alakító két színész) feje fölött jelképesen vág egyet-egyet kardjával. Látható, hogy Miklóson és Györgyön kívül ő is bejár egy ívet: a gyermekeit féltő anya elengedi fiait. A Györgyöt alakító P. Petőcz András – aki a budapesti előadásban is György szerepét játszotta – érzékletesen és következetesen építi fel karakterét. Irigy és rendkívül gonosz bátyból egy megtört, már-már az örület határán átlibbenő férfit tár a néző elé, aki teljes áhítattal veszi fel végül a keresztet.

A régi és az új világ a zenében, a kellékekben és a táncokban is megjelenik. A sors fonala kötéllel változik, míg a nehéz malomkő egy kerek vasszerkezetté. Krámer György koreográfiájában megfér egymás mellett a néptánc, a balett, a kortárs tánc, a közepkori és reneszánszbeli tánc, valamint a hip-hop elemei is. A „szék-tánc”, a *Farkaskaland*, valamint György „megroppanása” üde színpoltja a produkciónak.

A budapesti előadással ellentétben ebben a rendezésben valóban egy falusi közeget látunk: dézsa, fakerítés és kapu. Megjelennek a népi szokások is, csúfolódás és egyéb játékok formájában. Vándorfi a bika megjelenését egy ilyen népi játékként értelmezi: a bikát egy falubeli fiú játssza, aki a végén feléled és egy lánnnyal az oldalán távozik. De a *Kocsmadal* alatt is láthatunk falusi közegre utaló elemeket, például a lányok leskelődését és megérkezését.

Kitűnő ötletnek tartom, hogy a királyi udvari életet egy vitézi erőpróbaival vezetik fel. Az előadásban közreműködnek a veszprémi Berenhidai Huszár Péter barantacsapat tagjai, akik ostorral, szablyával, hosszú bottal és karddal küzdenek meg egymással a nézők és Nagy Lajos király (Kocsisák András) előtt. A vívásbemutató látványos, és betekintést enged a lovagi életbe. A cseh vitézt az egyik barantás alakítja, azonban a Miklóssal folytatott küzdelem kevésbé mondható akciódúsnak. Itt is van ostor, kard, bot, de Miklós győzelme azt a hatást kelti, hogy a cseh hagyja magát. Nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy rendezői koncepció, vagy a színész harci kompetenciájának hiánya okozza ezt.

A jelmeztervező, Justin Júlia több jelmezt a budapesti előadásból vett át (Zoób Kati terveinek felhasználásával), melyek kiválóan illenek az egyes karakterekhez. Miklós ruháját átalakította, így jobban hasonlít egy paraszti viselethez. Arany János öltözéke a költő korának visszhangja.

Összességében az évad egyik legjobb és leglátványosabb előadásáról beszélhetünk. A színészek egytől egyig optimális énekteljesítményt nyújtanak. Vándorfi László továbbgondolta az eredeti művet, valamint a zenés költeményt is, így további síkok és rétegek kerültek elő. Arany János Veszprémben újírja a *Toldit*, melynek mi is részesei lehetünk. Az előadás végén felmutatja a kétórányi közös együttlét eredményét: a könyvet. Innentől ránk, vagyis az utókorra van bízva, hogy mit kezdünk vele modern világunkban.

Szücs Kitti

Hegedűsök vagyunk

Joseph Stein – Jerry Bock – Sheldon Harnick: *Hegedűs a háztetőn*. Musical. Pannon Várszínház. Rendezte: Vándorfi László

Február 14-én a Hangvillában jubilált a *Hegedűs a háztetőn* című musical, ami a Pannon Várszínház előadásában immár 40. alkalommal lépett a világot jelentő deszkákra. Az előadás rendezője a teátrum igazgatója, Vándorfi László. „Világot jelentő deszkák”: a színpad elcsépeelt költői megfogalmazása ez a fordulat, ám ebben az esetben szemet szűrőn igaznak mutatkozik, számos aspektusból. A történet színhelye, Anatevka, egy ukrainai, zsidók és oroszok lakta falu, ahol a javarészt kikényszerített, illetve felsőbb utasításra életben tartott ellentétek vezetnek a tragikus véghez. A már idestova egy éve húzódó ukrán-orosz konfliktus nem pusztán ezüsttálcán kínálja a párhuzam lehetőségét élet és színpad között, de mintegy bizonyítéka is ennek a kapcsolatnak.

A Pannon Várszínház bemutatójának idején különösen éles volt az áthallás, hiszen az ukrainai események kezdetével szinte egy időben került rá sor. A mű aktualitása – az iménti értelmezési sík nélkül is – tagadhatatlan, hiszen a benne felszínre kerülő problémák kortalanok, társadalomkritikai olvasata 1964-es New York-i debütálása óta szüntelenül releváns.

A kezdetekről szólva: a *Hegedűs a háztetőn* című musical Sólem Aléchem *Tóbiás, a tejesember* című novellafüzérének adaptációja. Az emigrált, zsidó vallású orosz szerző munkáját nem fogadta elragadtatás a második világháború előtt, hiszen a Tóra-hű zsidók hitük és életmódjuk kigúnyolását látták benne. A szeretetteljes, ám gunyoros iróniát mára egészen másképp értelmezzük. Egy népcsoport problémája globális problémává tágult. A novellafűzér nyomán tehát a *Hegedűs a háztetőn* olyan emberi problémákat feszeget, melyek az elfogadás, az összetartozás, a szeretet, a család és hasonló, az emberséget magát érintő fogalmakkal írhatók körül. Természetesen mindez a 20. század elejének miliójében, ismert dallamokba, humorral és létszeretettel csomagolva tárul a színházba látogatók elé.

A Pannon Várszínház előadásának szegény tejesembere, Tevje (Gazdag Tibor), a hagyományok embere, azonban észre kell vennie, hogy a világ tengelye bizony fordul, és változnak az idők. Az emberek megítélése koronként változhat, gyakorta szélsőségesen negatív irányban, a generációk közti ellentétek szakadékokká mélyülhetnek, a vallás pedig egyre kevésbé képes létalapként funkcionálni. A produkció rengeteg kérdést tesz fel, rendkívüli érzékenységgel, melyek megfogalmazása oppozíciós dinamikával, vagyis ellentétek ábrázolása révén mutatkozik meg.

A legszembeszökőbb mindezek közül tán a generációk közti különbség. Tevje és felesége, Goldie (Pap Livia), valamint a legtöbb falusi a tradicionális világ képviselőiként lépnek fel, akik nem kívánják a változást. Ékes példa Tevje legidősebb lányának, Cejtelnak (Telegdi Kamilla) az egyik kérője, Lázár Wolf (Koscsisák András), az elrendezett esküvő kedvezményezettje, aki azért kaphatná

meg a lányt, mert vagyonos. Ellentétben a szegény Móttel (Molnár Ervin), aki viszont szereti a lányt, és akit a lány is viszontszeret. A hagyományokhoz való ragaszkodás tragikomikus példája, hogy egy esküvő csaknem botrányba fullad, mert nő és férfi együtt táncol, vagy hogy az apa képes kitagadni a lányát, mert az nem kéri a családfő áldását vagy jóváhagyását.

Ez a generációs probléma, a megszokás és a változás kettőssége az apa alakjában fókuszálódik, akinek döntenie kell. Megszegi-e adott szavát, hogy a lányát boldogsághoz segítse? Elfogadja-e, hogy a lányai döntenek a sorsukról, és nem feltétlenül kéri ki a véleményét? Az előadás csúcspontja számomra ebben a kérdéskörben, mikor Tevje felteszi magának, majd feleségének is a kérdést, hogy szereti-e őt. Ez az a pillanat, mikor Tevje az „új módi” gondolkodás szerint tekint közös életükre. A szülők így a már említett két pólus határmezsgyéjén mozognak, változásuk pedig fokról fokra következik be, amit jól felépített játékok tükröz.

A másik két kiházasítandó lány történetszála hasonló kaliberű problémákat vet fel. Hódel (Porzsolt Éva) a faluba érkező, haladó gondolkodású diákkal, Percsikkel (Keresztesi László) talál egymásra, akit a helyiek csak forradalmárként aposztrofálnak, és idegenként kezelnek. Hódelnek végül döntenie kell, hogy vállalja-e a szenvedést világ-megváltó tervekkel bíró szerelméért, és elhagyja-e családját.

A saját és az idegen kontrasztja legélesebben a harmadik lány, Chava (Staub Viktória) esetében éleződik ki a magánszféra, a család szintjén, hisz az apa azt már képtelen feldolgozni, hogy lánya egy orosz katonát válasszon, Fegykat (Szelle Dávid), nemhogy az engedélye vagy az áldása, de mindennemű beleszólása nélkül. Mindezt úgy, hogy eközben az orosz katonák az amúgy „zsidószimpatizáns” Csendbiztos (Kiss T. István) vezetésével Anatevka elhagyására kényszerítik, és szétzilálják a közösséget. Bár felvillan a lázadás, és az ellenállás gondolata, nem mennek bele a harcba. Hogy miért nem? Egyrészt az üldözöttesekkel terhes,

biblikus zsidó sorssal való azonosulás okán, másrészt pedig azért, mert az élet mindennél értékesebb kincs. Az előadás fináléjában, aki mer, nézzen a színészek szemébe, és meglátja, megérte-e.

A családi térről kapcsolatban érdekes megfigyelni, hogy az ábrázolt világ egyértelműen patriarkális berendezkedésű, mégis, mintha minden fontos ponton a nő akarata érvényesülne. A lányok végeredményben azt választják, akit szeretnek, és Goldie-val egy jól megszervezett színjáték révén kell közölni, hogy lányuknak ki lenne a megfelelő férj. Ez az a bizonyos álomjelenet, ahol talán a legjobban szórakoztam az egész előadás folyamán, és csak utána gondoltam bele, hogy ott a darab alapkérdése öltött vizuális formát. Ebben a bizonyos jelenetben benne van a család,

Fotó: Pannon Várszínház

a hagyomány, az egzisztenciális mibenlét kérdése, ugyanakkor élet és halál találkozik. A síron túlról belátogató nagymama képe, valljuk be, nem mindennapi látvány.

A társadalomkritikai vonulathoz a falusiak állandó pletykálgatása is bőven hozzáad, mindamelllett, hogy ez humorforrásként is kiválóan funkcionál. Bár mennyire fajsúlyosak a feltett kérdések, a humor, a tréfás, mégis markáns önirónia és természetesen a fülbemászó dalok el-mossák az éleket, és nevetve, dúdolva beszélhetünk ezekről a problémákról, melyekről igenis beszélni kell. Ide kapcsolódik Tevje jellemző alkudozása az Úrral. Nem kér milliókat, vagy kacsalábon forgó palotát, egész egyszerűen azt az egzisztenciális minimumot, ami mellett az élet élet lehet, nem pusztá lét és állandó küszködés. Ha belegondolunk, ez nem sok, és bizony ez sem adatik meg mindenkinek. Anatevka alapvetően szegény, poros közegében is felfedezhető a vagyonalapú betagozódás. Van pénzesebb lakos, és koldus is a szegények között, ami nyíltan szól a pénz befolyásoló erejéről.

A színpadon megjelenített világ igazán életteli. Hatalmas stábot mozgat a produkció, ami a lehető legmesszebb utalja a színpadi stilizációtól az előadást, és látványossá teszi a koreográfiákat. A táncok (melyeket Krámer György tanított be) kulturális síkon is érdekesek, amelllett, hogy a musical műfaj állandó kellékei közé tartoznak. A produkcióban népi gyökerű táncok mellett a kortárs tánc is felbukkan, valamint a faluban élő zsidók és oroszok kultúrájában mutatkozó különbségeket is ábrázolja a tánc nyelvén. A színpadi jelenlétről szólva, a díszletből (Kovács Yvette

Alida munkája) a fa dominálja, és külön figyelmet érdemel a középpontba helyezett mozgatható szerkezet, ami véleményem szerint az idő, az élet megállíthatatlanságát szimbolizálja. Középpontjában mégis egy stabil gyökerekkel rendelkező fa áll, mintegy a család metaforájaként. Mindezt a látványt remekül kiegészítik Justin Júlia jelmezei (a Vígszínház 2010-es előadásától eltérően, maradv a filmváltozathoz ismerős designnal), amit a színészek meggyőzően töltenek meg ábrázolt karaktereikkel.

Bár értettem – vagy érteni véltem – a koncepció egyes elemeit, mégsem volt minden kerek számomra az előadásban. Rengeteg a forgó mozgás (körtáncok, a forgatható középső dupla szerkezet), ami talán a változás és a változatlanosság kettősségének vizuális lenyomata, ám esetenként túl soknak, kaotikusnak vagy indokolatlannak éreztem a mozgást. Zavart, hogy láttam, egy-egy színész csak azért fut be, hogy megforgassa a szerkezetet, illetve a színészek színpadi térben történő mozgásán is néha feleslegességet, pusztán utasításkövetést éreztem. Ezek mindig ki-kizökkentettek engem. Érzékelhető, hogy a díszletelemek teljes körű kihasználására törekedtek, de véleményem szerint a kevesebb néha több.

A veszprémi előadás legnagyobb különlegességét, ami ennek a musicalnek a savát-borsát adja, a végére tartogattam. A produkcióban élőben, kotta nélkül működik közre a méltán ismert Budapest Klezmer Band. Nem pusztán zenélnék a színpad egyik részére ültetve, hanem játszanak. Mozognak a térben, összekacsintanak a nézőkkel, zenével és nonverbális gesztusokkal kommunikálnak a szereplők-

kel, reagálnak vagy kifiguráznak. Az együttes Jávor Ferenc (aki maga is játszik a darabban zongorán) átiratában, Váradi Katalin karmester vezényletével szólaltatja meg a népszerű melódiákat: a hegedűst alakító Gazda Bence mellett Nagy Anna (harmonika), Barbinek Gábor (harsona), Kohán István (klarinét), Végh Balázs (dob) és Máthé László (bőgő) muzsikája is fantasztikus. Végig színen vannak, nyitják mindkét felvonást, zenéjük pedig a faluval magával válik egyenértékűvé. Nem érződik darabosság vagy töredezettség az előadásban, hiszen dallamaik beúsznak a szereplők szövegei alá is, folytonosságot teremtenek, így organikus részei az egységnek. Itt-ott visszatérő zenei motívumok bukkanak fel (például a nyitányként felhangzó *Hagyomány dalból*, ami természetesen jelentéssel ismétlődés), ahogy azoknak a kimerevített pillanatoknak is állandó zenei jellege van, mikor Tevje döntéskényszerben születő belső monológjait hallhatjuk. De mit jelentenek ők, mit jelent a *Hegedűs* ebben a világban? Tevje már az előadás elején értésünkre adja, hogy „mindannyian hegedűsök vagyunk”, ugyanakkor hagyományok nélkül olyan ingtag is lenne az életük, mint hegedűs a háztetőn. Sokat gondolkodtam, mi lehet a megoldás, és arra jutottam, a hegedűs (vele együtt pedig a zenészek, a zene maga) a remény megtestesítője, akinek dallamai imaként szállnak az ég felé. Értetlenül, szomorúan nézi(k) a csomagoló, távozni készülő anatevkaikat, akik egy életet hátrahagyva szóródnak szét a világban, tudva, hogy valami itt és most véget ért... és nem marad más, csak egy hegedűs a ház előtt.

Szalai Renáta

Fotó: Pannon Várszínház

A hegedűjáték, ahogy én tanítom

A zene lényegét érintő kérdések az Auer Akadémia webináriumként megrendezett mesterkurzusán

A rendezvényen Auer Lipót szellemi hagyatékát ápolva, az ő szellemében és tanításának alapvetéseit követve mutatták be a hegedülés tanításának sokféleségét, lehetőségeit, mintegy igazolva Auer Lipót konklúzióját, miszerint nincs egyedül üdvözítő út. Az interneten sugárzott mesterkurzusokat kamerával rögzítették, a felvett anyag bekerül egy digitális, virtuális könyvtárba, ahonnan lehívható, újranezézhető lesz.

A művészetfilozófiai kérdés, hogy tulajdonképpen mi is a zene, egyike a legnehezebben megválaszolhatóknak, annak ellenére, hogy azt képzeljük, ismerjük a választ, általában kritikátlanul ebbe a fogalomkörbe sorolunk mindent, ami hangokból áll, ami „szól”. Holott nem minden hangvariálásból lesz zene, ahogyan a szavaknak is csak bizonyos kombinációjából születik költészet. A vadállatok üvöltése vagy a gépek zúgása még nem Vivaldi koncertója és nem is Mahler szimfóniája. A számítógép szerezhethet ugyan mechanikus „zenét”, és írhat mechanikus „verset”, amennyiben erre programozzák be, de az eredmény szerintem attól még nem lesz művészet, hogy annak látszik. A művészet megteremtéséhez ember kell, lélek kell, nem elég a technika. Bár persze az utóbbi is szükséges ahhoz, hogy tökéletesen szólaljon meg a mű. Többek között ezek a gondolatok jutottak eszembe az Auer Akadémia húsvét előtti mesterkurzusán, amelyet Veszprémben tartottak, a Hangvillában, s amelybe az internet segítségével bárki, aki előzetesen regisztrált, bekapcsolódhatott.

Kováts Péter, az Auer Akadémia vezetője és a Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője a kurzusindító kerekasztal-beszélgetés résztvevőit inspirálva szándékosan provokatív kérdéseket tett fel, például, hogy létezik-e egyáltalán hegedűmetodika? Meg lehet-e fogalmazni, lehet-e definiálni, hogyan kell tanítani? Hogyan tanított Auer Lipót, mi volt módszerének a titka, amellyel világhírű hegedűművészek egész sorát nevelte fel, Oroszországtól Amerikáig? Leghíresebb tanítványai teljesítményének ma is csodálattal adózik a zenekedvelő közönség. Tanítványa volt többek között Jascha Heifetz, Toscha Seidel, Efrem Zimbalist, Nathan Milstein, Mischa Elman és Eddy Brown – ahány ember, annyi egyéniség. Auer Lipót módszerének egyik fő sajátossága éppen a művészek individualitásának a megőrzése.

Kérdéseire Kováts Péter ihletett válaszokat kapott a mesterkurzuson részt vevő tanároktól, amihez bizonyosan hozzájárult a hely szelleme is, a beszélgetést mintegy

szimbolikus szignálként Auer Lipót (1845–1930) megőrzött hegedűhangjai vezették be, felvillantva valamit abból a megmagyarázhatatlan csodából, amit zenének nevezünk. A veszprémi mesterkurzus címét is egy Auer Lipót-idézet adta: „A hegedűjáték, ahogy én tanítom”. Szászné Réger Judit, a közkedvelt, sikeres budapesti hegedűtanár kijelentette, forradalmi hatással volt rá Auer Lipót metodikakönyve, hiszen gondoljunk csak bele, micsoda bátorság az üres húrok által elkezdni a hegedűtanítást, ami arról szól, hogy kezdetben van a hang. Az üres húroktól elvezeti a tanítványt a legnehezebb művekig. Lépésről lépésre átfogja az egész hegedűtanítás folyamatát. Lényeges szempont, hogy akkor írta meg a könyvét, amikor már túl volt élete javán. Mintegy munkásságával hitelesítette a hegedűtanítás folyamatát, visszavezetve olvasóját a csúcstról a kezdetekig.

Dénes László neves hegedűpedagógus és szakíró, a Bangkokban 2003-ban létesített magyar tantervű iskola, a Dénes International Music Academy névadója a metodikai megközelítés áldásairól és csapdáiról beszélt. Módszeres gondolko-

dás nélkül nem lehet dolgozni, de aki csak egy irányt ismer, az nem a helyes úton jár, hiszen az egyénre szabott metodika az igazán eredményes.

A kerekasztal-beszélgetésben számos konkrét példát felhozva részt vett Sebestyén Ernő, a berlini és müncheni zeneművészeti akadémia professzora, utóbbiban tanszékvezető a hegedű tanszakon, 1981-ig a Berlini Állami Opera zenekarának, majd egy évtizeden keresztül a Bajor Rádió Szimfonikus Zenekarának első koncertmestere, aki ezzel egy időben az augsburgi Leopold Mozart Konzervatórium vonós tanszékén is vezetett egy osztályt. Hangsúlyozta, a fizikai törvények és anatómiai akadályok ellen nem lehet hegedülni, ehhez kell a jó tanár, hogy mindezt jó érzékkel beállítsa. Yehudi Menuhin ebből a szempontból a fáklya, aki kijelentette, hogy „naponta meg kell keresni, meg kell hódítani a hegedűt”, jól elhelyezni a mozgást bal és jobb kézben is. A kortárs pedagógus ma nem dolgozhat úgy, mintha nem venne tudomást arról, hogy a 21. században élünk, tehát nem dolgozhat muzeális eszközökkel, ugyanakkor ismernie kell

mindazokat az utakat, amelyeket az elődök már bejártak – mondta. A lehetőségek sorában ma is példamutató Auer iskolája.

Kováts Péter, az Auer Akadémia vezetője és a Mendelssohn Kamarazenekar művészeti vezetője sokat tesz azért, hogy Veszprém híres szülőtte, Auer Lipót elnyerje méltó helyét a hazai zenei köztudatban is, többek között ez a webináriumnak nevezett, kétnapos internetes mesterkurzus is ezt a célt szolgálta. Ugyanakkor élmény volt önmagában is, hiszen mindjárt az első napon, a kerekasztal-beszélgetés után láthattuk, hogyan foglalkozik például Szászné Réger Judit a fiatal korosztállyal, akik között öttől a tizenöt évesig nagyon sokféle tehetségű gyermek van. Hogyan lazítja el, majd pedig hozza koncentrált mozgásba őket egy speciális jógaszzerű torna, majd pedig hangszeres gyakorlatok segítségével. Hogyan hozza ki, bontja ki belőlük finoman, óvatosan a virtuóz megszólalást, ami több a tökéletes hangzásnál, hiszen nemcsak a technikáról, de a lélekről is szól, ami nélkül nincs zene.

A rendezvényen Auer Lipót szellemi hagyatékát ápolva, az ő szellemében és tanításának alapvetéseit követve mutatták be a hegedülés tanításának sokféle

gét, lehetőségeit, mintegy igazolva Auer Lipót konklúzióját, miszerint nincs egyedül üdvözítő út. Az interneten sugárzott mesterkurzusokat kamerával rögzítették, a felvett anyag bekerül egy digitális, virtuális könyvtárba, ahonnan lehívható, újra-nézhető lesz. Az Auer Akadémia rendezvényének célja megörökíteni és mindenki számára könnyen hozzáférhetővé tenni a már bizonyított tanítási metódusokat, de az új utak keresését is.

Hamarosan könyv is megjelenik Auer Lipót világhírű, veszprémi származású hegedűművész és pedagógus, a modern hegedűpedagógia egyik legnagyobb hatású mestere életéről és munkásságáról, amelynek első részében magyar fordításban olvasható lesz a művész eredetileg angol nyelven kiadott, *My Long Life in Music* című önéletrajzi írása, amely itthon még szakmai körökben is alig ismert. Holott nagyon izgalmas évtizedekkel foglalkozik, amikor rendkívüli egyéniségek vívták a maguk forradalmát a zeneművészetben, irodalomban és képzőművészetben, az események középpontjában éppen azzal a Szentpétervárral, ahol a Mester a konzervatórium vezető professzoraként működött. Fél évszázad alatt Oroszország-

ban önálló hegedűiskolát teremtett, amit azóta is Auer-iskola néven emlegetnek világszerte. Rendkívüli vitalitásáról tanúskodik, hogy 73 évesen, 1917-ben új életet kezdett az Amerikai Egyesült Államokban, ahol haláláig dolgozott, nagy hatást gyakorolva az amerikai hegedűművészet fejlődésére is. A könyv második részét Rakos Miklós, a magyar hegedűjáték története ismert kutatójának az Auer Lipót életével és munkásságával, illetve tanítványival foglalkozó írásaiból állították össze. A kiadványban helyet kaptak a híres tanítványok mellett a híres veszprémi hegedűs elődök: Ridley-Kohne Dávid és Ruzitska Ignác is. A Rakos Miklós által szerkesztett könyv kiadói szeretnék, hogy Auer Lipót elfoglalhassa végre az őt megillető helyet a magyar zenei életben.

Ez az egyik célja az idén augusztus 5–9-ig meghirdetett Auer-fesztiválnak is, a zenekultúra fejlesztése és a színvonalas szórakozás mellett. Az Auer Akadémia szervezésében, világhírű résztvevőkkel idén is több helyszínen terveznek koncerteket Veszprémben, a Dubniczay-palotától kezdve a Veab-székházon át az egyetemi auláig.

Bartuc Gabriella

Szászné Réger Judit tanárnő speciális tornagyakorlatokkal lazítja el, majd pedig hozza koncentrált mozgásba tanítványait. A tökéletes hangzás nem csak a technikáról, de a lélekről is szól. Fotó: Gáspár Gábor

